BISERICA
ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XVII-lea, No. 1.

APRILIE.

TABLA MATERIILOR.

BUCUREȘTI.

Tipografia Cărților Bisericești

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1893.

ISTORICUL PE SCURT

AL

INCEPUTULUI SEMINARIILOR IN ROMANIA

ATÂT IN MOLDOVA CÂT ȘI IN ȚARA ROMÂNEASCA PROPRIU ZISĂ

SAŬ VECHEA VALACHIE

Tótă lumea știe maĭ mult saŭ maĭ puțin, că Seminariele sunt școlele învețământuluĭ religios, învěțamêntuluĭ clerical, în care se prepara pentru misiunea lor viitorii candidați de preoție, viitoriĭ membrii aĭ cleruluĭ; prin urmare orĭ și cine înțelege marea importanță a acestor școle, maĭ ales pentru societatea nóstră română creștină ortodoxa.

Misiunea cleruluĭ în societate fiind de a învěța pe poporul creștin, atât prin cuvênt, cât și prin fapte morale cuviósĕ, precum și a sěvêrși S-tele Ierurghiĭ, prescrise de cele șépte sânte Taĭne ale credințeĭ creștine ortodoxe, el (clerul) neapărat trebue pregatit pentru acestea în școle speciale, care sunt Seminariile, în care să învețe nu numaĭ științele religióse și cele înalte teologice, dar înca tot odată să primească și educațiunea în scopul misiuneĭ pentru care este destinat a îmbrățișa, să se formeze adică ast-fel, pentru a fi dupĕ cuvêntul Mântuitoruluĭ din Sânta Evanghelie lumina lumeĭ și sarea pămêntuluĭ spre a face și á învěța.

Nu puținĭ aŭ fost bărbațiĭ luminațĭ în clerul nostru român, și aceștia aŭ fost maĭ tot-d'a-una în clerul înalt și în deosebitele grade ale Ierarhieĭ bisericeștĭ, iar în genere clerul nostru a fost lipsit de o cultură maĭ îngrijită;

singurul învěţământ religios era a ceti şi a scrie româneşte, şi tótă acéstă învěţătură se făcea pe cărţile bisericestĭ: Orologiul, Psaltirea, Octoihul şi cele l'alte cărţı ale serviciuluĭ bisericesc, înpreună şi cu câtările bisericeştı. Dar acéstă învěţătură se făcea cu multă stăruinţă şi cu mul ă bună credinţă, întăiŭ către Dumnedeŭ şi al doilea către aşedămintelele şi către autorităţile canonice bisericeştĭ: acestea eraŭ norma şi principiul învěţătureĭ de carte românéscă până pe la începutul seculuĭ actual al XIX-lea.

In genere învěţătura cărţeĭ româneştĭ se făcea de cătră preoţiı, dascăliĭ bisericeĭ (cântăreţiı şi paraclisieriĭ), la care fiiĭ poporuluĭ românesc învěţaŭ în pridvorul bisericilor şi pe prispa de pe lângă păreţiĭ caseĭ acestor modeştĭ învěţătorĭ, începênd cu rugăciunile pe care e dator să le ştie şi să le recitéscă fie care creştin şi séra culcându-se şi diminéţa sculându-se, acestea eraŭ temelia învěţătureĭ de carte românéscă a fiilor poporuluĭ român.

Invěţătura de carte sistematică cu cunoştinţă de gramatică, de óre-care geografie, istorie şi alte ştiinţe nu se făcea de cât în limba grécă de dascăliĭ grecĭ, în ale cărora şcolĭ, atât particulare, cât şi acelea care se numeaŭ şcóle Domneştĭ, în Bucureştĭ şi în Iaşĭ, se învăţa carte în limba clasică dupě autoriĭ clasicĭ aĭ anticităţeĭ, atât profanĭ, cât şi după ceĭ bisericeştĭ, sfinţiĭ părinţĭ aĭ bisericeĭ. De aceea, aceĭ dintre clericiĭ românĭ care se înălţaŭ în grade Ierarchice bisericeştĭ, eraŭ cu o învěţătură serioasă şi bine întemeiată; iar aceĭ carĭ intraŭ în clerul ţěreĭ pe la sate şi oraşe, eraŭ cucernicĭ, cuvioşĭ, modeştĭ, cu frica luĭ Dumnedeŭ şi adevěraţĭ apostolĭ aĭ păceĭ, aĭ iubireĭ, aĭ ordineĭ şi aĭ respectuluĭ către autorităţile stabilite şi civile şi bisericeştĭ, cum şi către fie-care particular în deosebĭ; căcĭ acésta este morala sfinteĭ Evangheliĭ şi acéstă morală, fiiĭ o învěţaŭ de la părinţiĭ lor, şi ceĭ tinerĭ de la ceĭ maĭ bătrânĭ, ca o sântă tradiţiune.

Să maĭ învăţa asemenea carte românéscă şi pe la maĭ multe sate de pe la moşiile boereştĭ, pe la care uniĭ din boeriĭ ceĭ marĭ ţineaŭ şcólă pe socoteala lor pentru fiiı sătenilor românĭ, unde se învăţa şi carte bisericéscă şi cântărĭ bisericeştĭ; fiind-că aceĭ boerĭ marĭ aveaŭ şi Bisericĭ mărețe frumóse, pe care le întreţineaŭ cu tot clerul trebuinciós serviciuluĭ bisericesc: preoţĭ, diaconĭ, cântăreţĭ, psalţĭ şi paracliserĭ.

Invețatura de carte românesca și religiósa, împreuna cu cantările bisericești se făcea înca maĭ cu deosebire în tóte monastirile țereĭ, cacĭ în tot timpul mônăstirile aŭ fost considerate ca niste școle religiose sau ca să dic așa, ca niște citadele ale religiuneĭ, unde toțĭ româniĭ gaseaŭ ajutor și mângâere atât sufletéscă morala, cât și materiala.

Școlele sistematice romanești, religióse și profane, cum am dis, au inceput la noĭ în țara româna și în Moldova și în Muntenia, cu începutul secoluluĭ actual al XIX-lea, și cea dintaĭ școla românéscă bisericésca, cu învețaturĭ sistematice regulate, este Seminarul Veniamin de la Iașĭ, pe care fericitul Părinte Veniamin Costachi Mitropolitul Moldoveĭ l'a înființat în anul 1804 și l'a aședat atuncĭ în Mônăstirea Socola de lânga Iașĭ, unde a existat pâna în anul 1885 86, cu profesoriĭ buincioșĭ pentru tóte științele care e predau atuncĭ, carĭ profesorĭ atuncĭ la început și încă mult timp în urmă, își aveaŭ și locuința și tóta îndestularea acolo in Monastirea Socola cum se dice românește obișnuit își aveau și casa și masa și tóte cele l'alte necesariĭ pâna pe la anul 1860. Dar dupa prefacerile nestatornicieĭ timpilor și împrejurarilor, maĭ în urma n'aŭ putut sa maĭ stea tot acolo la Socola, ci ceĭ maĭ mulțĭ locuiaŭ în oraș, în Iașĭ, si se înțelege de aci ca mergerea la Socola pentru lecții de o ora, două sau treĭ, întîmpina multe greutațĭ și chiar împedicarĭ cu lipsă de la lecțĭ, iar pe de alta parte, acum în urma, tóte incăperile ne maĭ fiind reparate de mult timp, ajunseseră cu totul într'o stare degradata, deplorabila.

Ast-fel dar, dupa starea lucrurilor de astă-dĭ, Guvernul țereĭ în anul 1885 86 a mutat acest Seminariu chiar în oraș, în Iașĭ, unde pâna acum stând în case particulare cu chirie, acum 'i s'a pregatit un palat de tóta buna cuviința, vechia casă, proprietate a familieĭ fostuluĭ Domnitor Mihail Grigoriu Sturdza Voevod, de alaturĭ cu Mitropolia de aci din Iașĭ, care palat s'a recladit din nou, cea maĭ mare parte din vechile încăperĭ, adaogându-se și altele acum din nou; așa că de acum inainte Seminarul Veniamin va fi alaturĭ cu biserica cea mare a luĭ Veniamin, incepută și acesta tot de fericitul Parinte Veniamin Costachi, Mitropolitul Moldoveĭ in anul 1833 și terminata acum in urmă în anul 1887.

In ţara romanésca propriu ḑisă, saŭ vechea Valachie, Seminariile s'aŭ înfiinţat pe la tóte Episcopiile cu numerul de seminariştĭ prevĕḑut şi fixat în proporţie cu trebuinţele fie căreĭ Eparchiĭ, după o disposiţie votată de obştеasca Adunare la începutul anuluĭ 1834, în care vedem subscris şi pe fericitul părinte Grigorie, Mitropolit al ţĕreĭ Româneştĭ, ca preşedinte al Obşteşteĭ Adunărı, dupĕ ce s'a întors din exiliul din Basarabia, şi s'aŭ început în anul 1836. Al Eparhieĭ Mitropolieĭ din Bucureştĭ, cu 40 seminariştĭ internı, cu hrana şi îmbrăcămintea de la Mitropolie, dupĕ menţionata lege votata de Obştésca Adunare în 1834, s'a aşeḑat atuncĭ în fosta mônăstire Antim, zidită de nemuritorul Mitropolit Antim şi în urmă data pentru Metoh al Sf. Episcopiĭ de Argeş. Acest Seminar s'a deschis în Mônăstirea Antim în ḑiua de 2 Februarie anul 1836 cu profesorul Nicolae Bălăşescu, în fiinţa de faţă a prea înălţatuluĭ Domn stĕpânitor Alexandru Dimitrie Ghica Voevod, înconjurat de tótă boerimea ţĕreĭ şi a prea sânţiţilor Episcopĭ Neofit al Rômniculuĭ, Kesarie al Buzĕuluĭ şi Ilarion al Argeşuluĭ, cârmuitoriĭ Mitropolieĭ; căcĭ prea sânţitul Mitropolit Grigorie încetase din viaţa încă din luna Iunie 1834.

Aci în Antim, a funcţionat până în anul 1840, când a fost strĕmutat în Mônăstirea Radu-Vodă, tot în Bucureştĭ. Dar şi de aci, pare că un spirit rĕŭ persecutor al Bisericeĭ şi al religiuneĭ nóstre creştine ortodoxe, dupe ce l'aŭ purtat prin deosebite case particulare cu chirie, în cele din urmă l'aŭ strămutat în nişte case cu chirie din faţa mareĭ bisericĭ a sf. Spiridon, unde vegetéză, saŭ ca să ḑic aşa, stagnează şi până astă-ḑĭ. Iar încăperile Mônăstireĭ Radu-Vodă le-aŭ dărămat, remâind pe deal numaĭ singură biserica şi clopotniţa, pe unde era pórta mônăstireĭ.

Seminarul Eparhieĭ Episcopieĭ de Buzeŭ, cu 20 de seminariştĭ internĭ cu hrana şi îmbrăcămintea de la Episcopie, a fost instalat în acéstă Episcopie şi inaugurat în ḑiua de 15 August 1836, chiar ḑiua hramuluĭ acesteĭ Episcopiĭ, prin părintele Arhimandrit Efrosin Poteca, Egumenul Mônăstireĭ Motru, însărcinat de Prea sf. Episcop Kesarie, care, ca cârmuitor al Mitropolieı, n'a putut să părăsească Bucureştiĭ, ca sa vie însuşĭ la Episcopie, când l'aŭ aşeḑat în vechîle case Domneştĭ din faţa bise-

riceĭ în Episcopie, cu profesorul și directorul Gavriil Munteanu. Cu acéstă ocasiune Prea sfinţitul Episcop Kesarie a adresat o frumósă epistolă povĕţuitóre către tineriĭ seminariștĭ, adunaţĭ ca să încépă învĕţăturile religióse.

In următorul an, fericitul Parinte Kesarie Episcopul de Buzĕŭ a ridicat înnadins un palat frumos pentru Seminar în curtea d'intăiŭ a Episcopieĭ, unde residă și până astă-ḑĭ.

Inima fericituluĭ Părinte Kesarie creștea și sălta de bucurie, când vedea în faţa sa, înaintea ochilor sĕĭ, palatul Seminaruluĭ și pe fiiĭ preoţilor românĭ și alţĭ copiĭ de românĭ învĕţênd aci carte bisericéscă, românéscă și exercitându-se la cele bisericeștĭ în Biserica Episcopieĭ, în tóte ḑilele înaintea ochilor sĕĭ.

Seminariul Eparhieĭ Episcopieĭ de Argeș cu 20 de seminariștĭ internĭ, cu hrana și îmbrăcămintea de la Episcopie, s'a înfiinţat și inaugurat tot în acel an 1836, în Episcopia de Argeș cu vechia și admirabila biserică, monumentul fericituluĭ Domn Neagoe Basarab, unde Prea sfinţituluĭ Episcop Ilarion a fost zidit înadins încăperĭ pentru acest Seminar.

Seminarul Eparhieĭ Episcopiei de Rômnic, cu 30 seminariștĭ internĭ, cu hrana și îmbrăcămintea de la Episcopie, s'a deschis în 8 Noembrie 1837, în presenţa a însușĭ Prea sfinţituluĭ Episcop de Rômnic D. Neofit într'un local pregătit înadins de către Prea Sf. Sa, chiar în Episcopia din Rômnic, și s'a început cu profesorul și director al Seminaruluĭ Protopopul Radu Tempe, care printr'un discurs de inaugurare laudă pe Domnitorul ţĕreĭ Alexandru Ghica Voevod, pe Prea Sfinţitul Episcop D. Neofit și da frumóse poveţe tinerilor seminariștĭ despre datoriile lor ca școlarĭ, și despre misiunea lor ca preoţĭ în societatea română creștină ortodoxă.

Dupe evenimentele de la 1848 acest Seminar a fost strămutat în anul 1851 în Craiova, unde M. S. Domnitorul ţĕreĭ româneștĭ Barbu Dimitrie Știrbeĭ Voevod voia să așeḑe și Episcopia de la Rômnic, dar nestatornicia timpilor cu împrejurarile politice de atuncĭ nu 'ĭ-aŭ maĭ permis să 'șĭ pue în lucrare acéstă dorinţă a sa.

Din Craiova maĭ în urmă a fost permutat iarașĭ în Rômnic în vechea Episcopie, a căreia biserică și Semi-

nariŭ fiind arse încă din anul 1847, s'aŭ restaurat pe la anii 1855 56 de catre fericitul Parinte Episcop Calinic Cernicanul.

In Moldova Seminariile de la Episcopiile de Roman și de Hușĭ au fost înființate maĭ târḑiu din nou, pentru întâiașĭ dată tocmaĭ în anul 1851—52, sub domnia bunuluĭ Domnitor al Moldoveĭ Grigorie A. Ghica Voevod, hotărându-se pentru Seminarul Eparhieĭ de Roman elevĭ 70 internĭ, la Hușĭ 40 interni, dupĕ o legiuire pentru organisația învețamintelor bisericeștĭ, votată de Obștescul Divan și întarită de Prea Inalțatul Domn, ḑupe cum încredinţéza comisia orânduită din sînul Divanuluĭ pentru cercetarea acesteĭ legĭuirĭ, cu data din 21 Septembrie 1851.

Tot sub guvernul Domnitoruluĭ Grigorie Alexandru Ghica s'a fost înființat și în Mônăstirea Neamțuluĭ un seminar ; dar acolo, din causa multor intrigĭ și turburarĭ din năuntrul mônastireĭ și dupa din afara, n'a putut sa prospereze și peste puțin timp a încetat, s'a desființat; căcĭ intrigile politice și ideile rătăcite dupĕ afara din țéră, a impins pe uniĭ dintre prefăcuțiĭ și falșiĭ calugarĭ pâna acolo în cât pe la finele anuluĭ 1862 au dat foc și chiar M-tireĭ,

Dar bunul Dumneḑeŭ a bine-voit cu acéstă mare și renumită lavră Monahicéscă, ca a adus în capul administrațieĭ acesteĭ mônăstirĭ ca Stareț pe un vechiu și bun călugar iconom administrator, Arhimandritul Timoteiu Ionescu, originar din Basarabia, care 'șĭ-a pus tóta silința și a restaurat Mônastirea din noŭ, cum a fost și maĭ nainte, așa precum se afla și până în ḑiua de astă-ḑi.

Cu arderea Mônăstireĭ de atuncĭ a ars și o însemnată biblioteca de cartĭ și manuscrise vechĭ, atât româneștĭ cât și în alte limbĭ streine, o pagubă care nu se maĭ poate pune la loc.

Unul dintre aceĭ mișeĭ călugărĭ rătacițĭ 'și-a luat resplata de la Dumneḑeŭ, cacĭ a murit chinuit de o bóla neobicinuita într'un hotel în orasul Bêrlad, prin care fapt se adeverează înca odată maĭ mult proverbul popular românesc; că orĭ ce fapta îșĭ are si resplata, orĭ buna orĭ rea: Dumneḑeŭ sĕ lumineze însa pe toțĭ Românii bunĭ creștinĭ sa nu facă de cât numaĭ fapte bune și de folos tuturor.

Inchcind acésta scurta descriere despre începutul Se-

minariilor în România, sub-semnatul crede că este bine și de folos moral pentru cititorĭ a anexa aicĭ la sfîrșit, atât Epistola fericituluĭ Părinte Kesarie Episcop de Buzĕŭ către tineriĭ seminariștĭ, despre care am menţionat în aceasta descriere, la deschiderea Seminaruluĭ eparchieĭ Episcopieĭ de Buzĕŭ din anul 1836, cât si scurta cuvêntare ḑisă de sub-semnatul în ḑiua de 20 Maĭ, anul 1891, cu ocasiunea punereĭ pietreĭ fundamentale la noul edificiu al Seminaruluĭ Veniamin, al Mitropolieĭ Moldoveĭ, ce se construește acum din noŭ, lângă Mitropolie în Iașĭ.

DOCOMENTE INEDITE

privitóre la

ISTORIA NAȚIONALA, POLITICA ȘI BISERCÉSCA a ROMANILOR

(Urmare. Vedĭ Biserica Ortodoxă, anul al XVI-lea, Nr. 12).

Petiţia poporuluĭ Român Ortodox din Trasilvania împreuna cu clerul seŭ, prin care reclama de la Imperatul Austrieĭ, conform vechelor privilegii şi tradițieĭ, de a li se da Păstorĭ sufleteștĭ, de legea și naţionalitatea lor. Și ea se arată că eĭ, Românii, sînt în mare majoritate în Transilvania şi că dar dupĕ tóta dreptatea eĭ trebue să aĭbă Episcop din neamul lor Românesc. Să ştie, ca în decursul timpurilor n'aŭ fost numițĭ Episcopĭ în Transilvania dintre Românĭ, lucru ce nueste nicĭ drept și nicĭ în comtormitate cu vechele tradiţiĭ ale Transilvaniei ortodoxe. Transilvania este ţară a Românilor, de la Româniĭ de acolo s'aŭ pogorît și Radu Negru și Bogdan Dragoş. Dacă li s'ar da Episcopĭ de alta limba și naţionalitate, printr'acésta s'ar tinde a se desnaţionalisa acea Provincie s'ar nedreptați şi asupri chiar Româniĭ în religiunea lor, s'ar neglija cultura limbeĭ prin școle şi Biserici, şi în fine s'ar lovi în tot ce aŭ maĭ scump eĭ, limba, legea și naționalitatea. Declară că vor fi credincĭoşĭ tronuluĭ împĕrătesc, dar se rógă a nu li se ştirbi

vechile drepturĭ şi prerogative seculare. Căpătând acéstă petiţie, cu data din 1814, o public ca un document privitor la Istoria Bisericească şi naţională a Românilor din Transilvania.

Inăltate Impărate Domnule Domnŭ

Mult îndurate pré milostive!

XXII) Némul şi preoţimé românéscă din Eparhia Aradului de légié grecească ne unite, cu cé maĭ aplecată şi credinciósă supunere îngienunchind a se ruga îndreznéşte, ca pré Sfinţita Maestaté Vóstră după mórté cestuĭ de acum Episcop *Pavel Avacumovicĭ*, lor Episcop de ném român, cu sângele şi cu inima român după milostiva sa îndurare a le da bine sĕ voiască.

In tóte ḑilele priveşte, şi cu nemuritóre, şi negrăită simţire a inimiĭ mulţemitóre uĭmindu-sĕ vede portaré de grije şi înaltele orânduelĭ a pré Sfinteĭ Maiestăţiĭ Vóstre, care ca un adevĕrat părinte către fericirea noródelor Augusticesculuĭ schiptru supuse le întocmeştĭ, precum şi şcólele preparande din Aradul vechiŭ, caré pentru desceptaré şi luminaré némuluĭ românesc din părintésca milă a Maiestăţeĭ Vóstre cu îndurare acum a se rĕdica te-aĭ milostivit, némul românesc şi clerul plinĭ de mângăĭare atâta cu maĭ mare mângăere le aŭ primit, întru cât în maĭ mare nedejde zeréză de a goni negura, caré la cé maĭ mare parte a preoţimeĭ şi a némuluĭ aşa le cuprinsese minţele, cât nu puté să-şĭ cunóscă datorinţele sale catră Dumneḑeŭ, nicĭ către Impĕratul sĕu, nicĭ către patrie, nicĭ către cel de aprópe,—al seu—nicĭ către sine însişĭ.

Incă nedejdé acésta, caré acum numaĭ ce aŭ înflorit, se pótă aduce rodurile sale, şi cât de curând să'ĭ ajungem secerişul, ca pré Sfinţieĭ Maiestăţeĭ Vóstre să aducă credincioşĭ supuşĭ, patrieĭ (ţĕriĭ) cetăţénĭ vrédnicĭ, şi bone mădularĭ némuluĭ omenesc. De lipse ĭaste o păstorésca capetenie de némul sĕŭ, caré să pórte de grije, şi se priveghiaze la luminaré némuluĭ: Ca nu încreḑêndu-l, şi rĕmânând ĭarăşĭ în grija acelora-şĭ, cariĭ pâna acum la atâta numĕr de om or împedecat şi or întârziat, saŭ nu cum-va mijlocirĭ protivnicĭ prin acesté întrebuinţându-se din tóte

părţile în pasul sĕŭ oprindu-o se slăbéscă, şi se pótă apoĭ veni la rodurile cele cópte.

Nicĭ odinióră de la pré Sfinţita Maiestatea Vóstră, nicĭ repăusaţiĭ înainte ce aŭ fost împĕraţiĭ, aŭ putut acé îndurare pofti, care némul românesc carele cu limba, cu naşteré, cu obiciaĭurile, şi cu portul de cele-l alte supuse némurĭ a ţĕriĭ fórte se deschilineşte, la asemené tréptă a culturiĭ, şi a învĕţăturilor cu aceaĭa sĕ'ĭ aducă.

Ne spun tabulele legilor, pline sînt şi istoriile de mărturiĭ, cum că însăşĭ muma, ţară ungurésca, némul acesta românesc de un vécu sine, ba încă maĭ vechĭ, ca pre un fiŭ al sĕŭ necăutând la deschiliniré limbĭ şi a legeĭ l'aŭ ţinut şi l'au crescut.

Cu dreptul acum de icé potem întreba: De ce dară pre lângă atâté grijĭ n'aŭ urmat nicĭ o nedejde? De ce în tótă Monarhia Austricĭască ceĭ maĭ cu(m)pliţĭ făcĕtorĭ de rĕŭ sînt Româniĭ? De ce némul acesta la turburărĭ din lăuntru maĭ tot-dé una ĭaste gata? De ce la Românĭ vecinĭ nu-şĭ pot unu de altu păstra lucrurile sale? Rar ĭaste se fie Românul lucrător, rar aşişderea şi norocos?

Augusticescule Impĕrat, şi Apostolicescule Craĭ! De neîndrăznélă, ca pricinile cele adevĕrate a tuturor rĕutăţilor acestora, de care omeniré se înfioréze precum acest ném cu cugetul sĕŭ află întru milostivul sân a Présfinţiteĭ Maiestăţeĭ Vóstre, ca a unuĭ pré îndurat părinte a tuturor supuşilor seĭ cu fiescă credinţă a le turna.

Depărtată sĕ fie tótă uricĭuné şi tótă pizma némuluĭ şi a cleruluĭ Românesc cătră némul Sêrbesc, fiind tot de o lége cu sine şi asemené dreptaté a ţĕ-iĭ avênd, ci tot de am trebui se tacem ce e drept, pricina maĭ sus puselor urmărĭ rĕle nu ĭaste tocma némul Sêrbesc; ci cu adevĕrat privelegiile aceiĭ părţĭ a némuluĭ acestuĭa cu milostiviré dăruite, caré sus împĕrăţia Reposatuluĭ Impĕrat *Leopold I* cu Patriarhul şi Mitropolitul lor *Arsenie Cernovicĭ* pe la anul 1690 în parţile cele supuse sfinteĭ Corone a ţĕreĭ Ungureştĭ sub aceaĭa Augusticéscă îngăduinţă aŭ venit, ca prin biruitórele *Ţesaro-Crăeştĭ arme*, cu ajutorĭul luĭ Dumneḑeŭ maĭ curând în ţinuturile, şi lăcaşurile ce le-aŭ avut maĭ denainte de iznou să se ducă, şi vrăjmaşiĭ de acolo să se izgonéscă.

Aŭ doară ne înşelăm, saŭ maĭ vârtos fiind că tóte, prevelegiile, care ar împedeca dreptul altuĭa, rĕmân fără de

nicĭ o putere. Tóte relele maĭ sus pomenite cu înalte lor îngăduinţe saŭ cuprinderilor datelor privelegiĭ, şi ţesarocreeştilor désupra venitelor Resoluţiĭ, ci cu totul clerului celuĭ mare Sêrbesc le scriem, carele cu viclénă măestrie sub forma privelegiilor facênd întrebuinţaré, ca ne simţit se înşale şi sĕ prindă în laţul sĕu pre român aŭ căutat şi aŭ lucrat. Care român dimpreună cu clerul sĕŭ pentru prostia şi neştiinţa sa, fiind că de o lége sînt, n'aŭ priceput înşeleciuné Sêrbilor, şi de abie până în ḑiŭa de astă·ḑĭ s'aŭ deşteptat din somnul cel pagubitorĭ. Drept acéĭa maĭ mariĭ cleruluĭ Sêrbesc vĕḑênd bonătaté românilor cé próstă şi făcênd întrebuinţare pé din ré dintr'ênsa aŭ lucrat fără ruşîne pentru rumân ce aŭ vrut eĭ, ca n'aŭ fost nimené pănă acuma caré să le sté în protivă şi se'ĭ împedece de a căuta cu scădéré altuĭa şi's rădicară precum aŭ lucrat maĭ mariĭ cleruluĭ sêrbesc cu româniĭ.

Inăscuta dreptate a Maiestăţeĭ Vóstre ceĭ pré sfinte dintru acesté întăĭ începĕtorĭ, care cu aplecate genunche némul, şi clerul Romînesc de légé greceasca ne unită pré înalteĭ priviiĭ le pone, drépteĭ judecată a aduce bine se voĭască.

Româniĭ cu locuinţa în părţile Ungariĭ cele din colo de Tisa, şi în tot Ardélul, care de demult să chĭama Dachia maĭ nainte de a loa Unguriĭ stăpânirea în părţile acesté, cu mulţĭ anĭ sînt maĭ vechiŭ.

Nicĭ nu ĭaste vre o îndoĭală cum că româniĭ, cari şi astă-ḑĭ limba sa se nomesc românĭ, doară nu s'ar trage începutul sĕŭ de la Coloniile Romanilor în Dachia pose, a căria în ḑilele alergăriĭ némurilor ceiĭ Universale cu veniré atâté némurĭ barbare, precum nomele şi stăpânirea s'aŭ pierdut, aşa şi ştiinţa şi portul prin jalnică turburare ca acésta aŭ dezrădăcinat. în maĭ puţin naţia românéscă întru fiinţa sa nu aŭ încetat. Că rĕmăşiţile colonilor vechilor Romanĭ, cari de alte némurĭ atuncé se chemaŭ Vlahĭ, ĭar acum Valahĭ, venind Unguriĭ cu virtuté sa ĭ aŭ tras către sine şi cum pre alte némurĭ, cari lé(a)ŭ aflat aicé, aşa şi pre Romanĭ lăsându-ĭ în lăcaşurile lor în soţietaté şi sórté sa cu sine ĭ-aŭ primit.

Cum că légé cé creştinéscă maĭ nainte de a ajunge alergaré cé universală a némurilor către sfârşitul véculuĭ al IV-lé în părţile de méza-nópte a împĕrăţieĭ Romanilor, precum şi tocma în cetăţile cele de scaun în Roma şi la Ţarigrad, rădăcina sa în Dachia a fi înfipt nicĭ o îndo-

ĭală nu este. Pentru că cu privigherile mareluĭ Constantin Impĕratul, şi a următorilor luĭ gonit fiind întunerecul păgânătăţeĭ pretutindenea norodele în cât ţiné Impĕrăţia Romanilor cu strălucirea învĕţătureĭ luĭ Christos se luminase.

Cunoscênd Romaniĭ de maĭ nainte adeverul cel aducĕtor de fericire nicĭ cum prin tirenescile muncĭ ale Varvarilor la rătăcirea păgânătăţeĭ nu s'aŭ retras. Apoĭ de şi până aŭ ţinut împĕrăţia varvaricéscă nimica dupĕ legea grecéscă de faţă nu se slujé nicĭ poté să fie, dară tot nimené nu se póte tăgădui cum că acelé ce or păzit eĭ întru aciaste de obşte ticăloşiĭ, prin private slujbe creştineştĭ ce le făciaŭ românii şi alte noróde supuse pe ascu(n)s; nu ar fi domolit obiciaiurile barbarilor, şi n'or fi dat pricină, şi ocazie de aŭ trecut şi eĭ în legé creştinéscă. Care din istoriĭ şi mormênturĭ se póte mărturisi.

Intrebe-se între sine ispititoriĭ ispititorilor vechiŭ de acésta cât le place? Adecă, orĭ maĭ nainte s'ar aplecat unguriĭ Biserici Apusuluĭ saŭ latinescĭ, orĭ Bisericiĭ Rasărituluĭ saŭ grecescĭ? Când aceasta puţin se atinge de scopul nostru despre supuşĭ, fără numaĭ acĭasta alătura destul a fi aicé socotim: cum că maĭ nainte de Sfantul Ştefan întâĭul al Ungurilor craiŭ, slujba legiĭ creştinescĭ cé privată de caré maĭ sus s'aŭ ḑis, în părţile ţĕriĭ Ungureştĭ cele din colo de Tisa şi în Ardél era dupĕ obiciaĭul Besericiĭ Rĕsarituluĭ avênd şi Episcopĭ, care în cele duhovniceştĭ eraŭ supuşĭ înştrucţieĭ (îndreptăriĭ) Patriarhilor de la Ţerigrad, precum acĭasta numaĭ cu o dovadă de la împărţirea Impĕrăţiĭ Romanilor între fiĭ mareluĭ Constantin în Impĕrăţia Rĕsărituluĭ şi a Apusuluĭ, să póte mărturisi. De vreme ce neîncetata certare maĭ până la sfârşitul véculuĭ al XI-lé între curté Romiĭ şi între curtea Ţarigraduluĭ de stăpâniré Duhovnicĭască, şi cu totul încă nesĕvârşită ce se atinge despre dogmele credinţeĭ între Biserica Latinéscă şi Grecĭască, care între bisericĭ aŭ pricinuit despărţire saŭ despicare, ce'ĭ ḑice (sizma). Acĭastă dizuniré în vécul al XVI-lé prin Soborul de la Trident cu totul sfârşindu-se s'aŭ împărţit, ca curté de la Roma să aĭbă Jurisdicţie adecă stăpânirea preste provinţiile Apusuluĭ, ĭară curté Ţerigraduluĭ preste provinţiile Rĕsărituluĭ a Impĕrăţieĭ Romanilor.

Dupĕ însă-şĭ dizuniré pentru Stĕpâniré Duhovnicéscă, caré maĭ vârtos în curté Romeĭ şi a Ţarigraduluĭ aŭ

străbătut, ce se atinge de clerul cel mic, şi de norodul creştinesc nu aŭ făcut atâta deschilinire câtă astă ḑĭ se véde. Cu mult maĭ pe urmă rândul prelaţilor a preoţimeĭ ceĭ înalte, numaĭ ce se atinge de clerul cel maĭ mare al Religieĭ latinesciĭ de la Scaunul stěpânireĭ Romiĭ întrodus, ĭar maĭ vârtos din temeĭurile legeĭ creştineştĭ alegeré Episcopilor prin înse-şĭ comonităţele, apoĭ după acéĭa de la căpeteniile lumeştĭ, care în acĭasta Apostolicĭască crăime până în ḑiŭa de astă ḑĭ se face, ĭaste aşezată.

Adevěrat ĭaste, cum că lŏcuitorilor ţěreĭ Ungureştĭ de légé Bisericeĭ Rěsărituluĭ, maĭ nainte de vreme acelé, în care némuluĭ Sêrbesc s'aŭ dat privilegiĭ, şi s'aŭ pus Episcopĭ prin craĭ Apliceştĭ (?), şi că acesté Episcopĭ asemené privelegiĭ aŭ avut cu clerul cel maĭ mare Catolicesc, legile ţěreĭ mărturisesc fiind-ca precum arată articulul al IV-lé anul 1574 Rotenii şi Româniĭ de aceĭa n'aŭ dat Episcopilor catoliceştĭ zecĭuĭală, pentru că acéĭaşĭ Episcopilor şi preoţilor de légé sa o daŭ. Şi cum că acĭasta Româniĭ din districturile Bereteo, Bistriţa şi Lacşag. Incă la începutul véculuĭ a XVIII-lé aşa or lucrat, articuluĭ 85, 1723 ne arată, că eĭ Episcopuluĭ de la Oradie n'aŭ vrut să dé zecĭuĭală.

Decĭ ticalóselor timpurĭ, în care după bătaĭa la Mohacĭ cu Turciĭ maĭ două sute de anĭ cé maĭ mare parte a ţěriĭ Ungureştĭ, adecă tóte părţile cele din colo de Tisa, şi Bănatul sub jugul Turcilor aŭ jemut, saŭ de la trupul ţěriĭ Ungureştĭ rumtă fiind stăpâniriĭ. Prinţilor Ardéluluĭ aŭ fost supuse némul şi clerul Românesc are de ură de a scrie de ce nu or putut avé Episcopĭ de limba şi némul lor.

Şi aceasta este urgia acéĭa de la care s'aŭ tras mojicia, şi neînvěţătura némuluĭ şi a cleruluĭ acestuĭ, că aŭ fost numaĭ pe sine însuşĭ lesaţĭ, şi ca nişte părăsiţĭ de la tótă amestecaré, cu fiiĭ ceĭ maĭ luminaţĭ aĭ patrieĭ, şi de la învěţăturile cele înalte opriţĭ fiind, d'abé nesce schinteĭ a caracteruluĭ omenesc, şi a legeĭ creştineştĭ, prin povestire cu gura şi prin întrebuinţaré cărţilor bisericescĭ, ba şi de acesté puţine sînt or maĭ putut între sine păstra, cu care de dobitócele céle necuvêntătóre se deschilinesc.

Când clerul maĭ mare a Sêrbilor cu virtutea privilegiilor de la repausaţĭ a pré Sfinţiteĭ Maiestăţeĭ Vóstre înainte mergětorĭ împěraţĭ s'aŭ îutr'armat la anul 1690. Maĭ nainte de ce Turciĭ la Zenta în comitatul Barcheĭ cumplit fiind

bătuţĭ sub aripile Pajeriĭ tótă ţara Unguréscă afară de Bănat şi reghementul Cĭaĭchiştilor au trebuit se n'o lasă, némuluĭ, şi cleruluĭ Românesc atuncea spre bucurie aŭ putut fi. Ca relighia cé 200 de anĭ ne bagată în sémă prin grija şi orânduelile acestor maĭ marĭ trebuĭa de noŭ să se întocméscă, cultiviré, şi moralitaté ca şi din cenuşe să se râdice, aşa cu cele din afara însigne (semne) a dirigătoriilor bisericescĭ de atâté vécurĭ ne vědute mare nedejde facéŭ [1]).

De vreme ce clerul cel maĭ mare al Sârbilor rugânduse în Comiţiile (Dietă) Crăimeĭ la anul 1792 ţinute, să i-să dé dreptul de (a) avé votul (cuvêntul) şi scaun în Dietă, apoĭ între cele-l-alte aceste s'aŭ adus: cum că statornica norocire a soţietăţeĭ cetăţenescĭ se cuprinde în la olaltă norocire a tuturor soţiilor, decĭ toţi aceĭa împrotiva a statorniceĭ fericirĭ a patrieĭ lucreze, cariĭ milióne de locuitorĭ de légé acĭasta, ce prin vre óre câţĭ-va numaĭ ca neşte mădularĭ ale sale darurile şi facerile de bine a constituţieĭ (întocmiré ţěriĭ) ar puté primi acĭasta de la îndulciré facerilor de bine, ar vré să-ĭ dezbată de cum-va pre aceĭa, carĭ ar puté fi partaşĭ acestor facerĭ de bine cu aceĭa mărturie a dragostiĭ şi a preţuireĭ, cu care şi pre toţĭ ceĭ-lalţĭ concetăţenĭ, şi fiĭ aĭ patrieĭ după starea eĭ îmbrăţişază. „Aşa dară împotriva acestor ale sale temeĭurĭ, adecă împotriva statorniceĭ fericirĭ a Patrieĭ lucrézá clerul cel mare sêrbesc şi închidênd calea némuluĭ românesc, *carele cu treĭ părţĭ este maĭ mare la numer de cât némul sêrbesc*, că nu pótă nicĭ la o tréptă a vre-uneĭ deregatoriĭ a avea ocasie de a strebate".

Iată Românilor şi Rutenilor de legé Bisericeĭ Rěsărituluĭ acelora, cari lŏcuesc în părţile ţěreĭ ungurescĭ de la amĭazănópte către rěsărit Augusta Moaşa Maiestăţeĭ Vóstre repausata Mariĭa Teresiĭa prin unirea credinţeĭ şi prin episcop de ném şi de sěmînţa lor mult ajutor le aŭ adus. De ar fi fost, ca dintre acest însuşĭ timp şi preste bisericile eparhieĭ Araduluĭ, a Timişoriĭ şi a Verşeţuluĭ căpeteniile legiĭ se fie fost de Rumân, a doaoré pré milostiva vós(tră), ce se atinge de Rumâniĭ acestor eparhiĭ nu ar fi avut cu mult maĭ fericite urmărĭ? Cu dreptul nu ne îndoim.

[1]) Nu tot ce străluceşte ĭaste aur, aşa au luat samă şi simţeşte acuma clerul şi poporul a dieţesuluĭ a Aradului.

In tótă eparhia Aradului, care după declaratoriumul cel în anul 1777, cu multă îndurare dat cuprinde, în 14 protopresbiteraturĭ, cu 481 de locurĭ mame şi 126 filialĭ, parohiĭ atâtea şi bisericĭ, toţĭ numaĭ rumânĭ sînt şi de abia se află prin locurĭ, cari ar fi cu sêrbĭ amestecate.

Eparhia Timişoriĭ din 10 protopresbiterate, în care s'au arătat a fi 287 de locurĭ mume şi 37 filiale atâté şi bisericĭ, doară numaĭ unul a Chichindieĭ cu 17 parohiĭ se află, în care sînt numaĭ sêrbĭ, ĭar a Cĭanaduluĭ şi a Becĭchereculuĭ cu 40 de parohiĭ cu sêrbĭ amestecat póte avé, că cele-l-alte locurĭ sînt tóte românescĭ.

Iară în Eparhiĭa Verşeţuluĭ din 6 protopresbiterate cu 239 de parohiĭ şi 29 filialĭ atâté şi bisericĭ un protopresbiterat numaĭ a Verşeţuluĭ de ĭaste cu Sêrbĭ amestecat, în cele-l-alte tóte sînt numaĭ Românĭ de légé grecĭască ne-unite.

Aşa dară prin făcuta la anul 1769 a locuitorilor conşcripţie prin graful Banatuluĭ Clari prezidentul Banatuluĭ chĭar le spune, că din 450 de miĭ a Banatuluĭ, nicĭ 80,000 de Sêrbĭ, însă de altă parte 300.000 de Rumânĭ s'aŭ aflat, cum de înalta luoare de samă la atâta numĕr de supuşĭ credincĭoşĭ nu lé-aŭ daru(i)t căpeteniĭ Duhovnicescĭ de némul şi seminţiĭa lor, cari chilnă grijă se pórte de îndreptarea lor? Acésta nicĭ că se vede de aluré a veni fară numaĭ că socotesc uniĭ că póte fi acéĭa asĕmănare şi deschilinire a fi între Rumâniĭ şi Sêrbiĭ care ĭaste între Svabiĭ şi alte némurĭ de viţa nemţéscă, fiind aceste maĭ cultivite şi maĭ limpede, ĭară aceĭa maĭ próstă dialecta aŭ.

Acĭastă socotinţă se adeverézа cu Sêrbiĭ cariĭ s'aŭ sălăşluit pre marginile de la Arad pe lângă Mureşĭ şi Tisa, făcêndu-se miliţie în protiva Turcilor când ţinéu Bănatul. Aşa fiind dinpreună supt jugul Turcilor în tot Banatul şi în varmegiile Araduluĭ Zeranduluĭ şi a Behoruluĭ până unde s'aŭ fost întins poteré Turculuĭ, Sêrbiĭ or învĕţat limba locuitorilor vechĭ adică românéscă fiind cu Rumâniĭ amestecaţĭ şi de o lége.

Cum că prin streduiré maĭ marilor a cleruluĭ sêrbesc, întunerecul carele sub jugul Turcesc aŭ prins inimile némuluĭ şi a cleruluĭ românesc, încă nu ĭaste gonit nicĭ se va goni: Acĭasta numaĭ de acolo se póte areta, că clerul acesta serbesc, cu norodul şi clerul românesc nicĭ odată nu vorbesc în limba şi dialecta luĭ, adecă româneşte, aşa nicĭ temeiurile a moralităţeĭ creştineştĭ saŭ a părinţilor mântuitórelor

învĕţăturĭ a Religieĭ a turna nu ştiu, nĭcı canoniceştĭ cercetărĭ pre la bisericĭ nu fac, cu a cărora ocasiı se cunóscă scăderile cu caĭe se luptă credincıoşiĭ bisericile şi şcólele, apoĭ tuturor acestora se aducă vindecare sfintele slujbĭ pentru întărire credincĭoşilor sĕ le facă, şi temeĭurile moralităţeĭ creştineştĭ şi în altele crăĭescĭ îndreptărĭ şi bunevoinţe întru inimile lor către maĭ mare evlavie, precum ar trebui, sĕ le înrădăcineze ca tóte, cum se cade în rând să vină. Şi cum că acĭasta de acolo până astă-ḑĭ putem încheĭa, fiind-că şi înseşĭ sfintele slujbĭ în unele locurĭ nu înnascută limba românéscă, ci în cé sêrbéscă ba tocma muscăléscă a se face poruncesc, care limbă muscăléscă nicĭ Sêrbul însuşĭ născut nu o înţelege? Acĭasta din interesul seŭ clerul cel maĭ mare a o face să védă, ca nu cum-va mergênd la sfintele slujbe şi aşa din cărţile bisericeştĭ norodul ce încredinţat grijeĭ lor ce'ĭ duhovniceştĭ prin învĕţăturile legiĭ şi a moralităţiĭ sa se mântuĭască, ci încă în maĭ mare întunerec şi urgie se vină.

In ce mod dar s'ar puté cere de la clerul cel maĭ mic ca la aceĭa tréptă a învĕţăturiĭ şi a moralităţiĭ se ajungă care de la un păstor duhovnicesc se cere, când el maĭ tótă vĭaţa sa o petrece în citirea cărţilor bisericeştĭ în limba muscăléscă scrisă, de vrea să-şĭ capete saŭ să-şı ţină parohia?

Tóte lucrurile şi trebile consistoriumuluĭ în maĭ sus numitele eparhiĭ în limba sêrbéscă le pórtă; apoĭ însuşĭ episcopul cu cea mare parte a asesorilor născuţı Sêrbı nu ştiŭ rumâneşte, şi puţinĭ asesorı de Rumânĭ, unde se află nu ştiŭ sêrbeşte. De unde sentinţele şi hotărîrile consistoriumuluĭ, nicĭ asesoriı româneştĭ, nicĭ Rumânul cel cu pricina nu le înţelege, nicĭ îl întrébă nicı îl ascultă se grăĭască vre-un cuvênt pentru sine în judecata episcopéscă.

Incă şi însaşĭ pré înălţatele orînduelĭ împĕrăteştı care se poruncesc, ca preoţiĭ în limba cé nascută să le facă ómenilor cunoscute, în canţĕleriile episcopeştĭ aşa de reu se fac româneşte, cât de multe orĭ nicĭ de cum nu se pot înţĕlege.

Care tóte dimpreună luate ca şi cu degetul arată cum că sub episcopĭ sêrbescĭ clerul şi norodul românesc, care cu dreptul cetăţenesc prin articulul 27, 179, s'aŭ dăruit ce s'au dat şi tuturor lăcuitorilor de lége grecéscă neunită din ţara ungurécă şi din părţile eĭ împreunate, şi precum clerul cel mare al Sêrbilor în pré provocata instanţia sa

sub a) Aŭ arătat că milióne fac, de nu sînt la treĭ părţĭ de patru, dar două părţĭ de treĭ cu adevĕrat sînt în véc fiind la întuneric osîndiţĭ, nicĭ când nu vor póte ajunge la céĭa tréptă a omeririĭ în care s'ar coveni a sta, nu ca nişte desredăcinaţĭ aĭ ţĕriĭ fiĭ, ci ca nişte credincĭoşĭ a Maiestăţeĭ Vóstre trebnicĭ supuşĭ după înaltele îndemnurĭ şi voinţe a Maĭestăţeĭ Vóstre şi după însufleţirea legilor ţĕreĭ, precum şi după însaşĭ a ţĕriĭ unguresci din Dieta anuluĭ 1790, înainté Augusticesculuĭ crăĭesc tron cu aplecată credinţă adusă pofte sub b) şi despre acĭasta îngăduinţa milostiva crăĭasca resoluţieĭ altă mijlocire maĭ bună pentru acĭasta după vremile de acum nu se póte întrebuinţa fără cât, ca după pilda Rumânilor ne-uniţĭ din Ardél şi acelor uniţĭ din ţara unguréscă şi Rumânilor din ţara ungurésca de legé grecéscă ne-unite să li se dé episcop de ném Rumân, sub a căruĭa privigherĭ institutul literaricesc prin mila Maĭestăţeĭ Vóstre în Aradul vechiŭ întemeĭate, cum se cade fiind scutit se pótă înflori şi se ĭa crescămâ(n)t şi putere aducĕtóre de nădejde, Augusticesculuĭ Tron crăĭesc a ţĕreĭ, şi a ómenilor, apoĭ clerul şi némul rumânesc eşind odinióră din întunericul neştiinţeĭ şi îmbrăcat fiind cu temeĭurile moralităţeĭ creştineştĭ să se înveţe, să înveţe şi se împlinéscă datorinţele sale ca un bun creştin, cetăţén bun, şi a tronuluĭ Maĭestăţeĭ Vóstre credincĭos şi nedepărtat supus. Care de nu se va întrebuinţa milostiva vindecare de bună vreme clerul rumânesc dinpreună cu învĕţătoriĭ şcólelor (de la cari în maĭ multe eparhiĭ limba sêrbéscă) ca o învĕţătură de căpetenie clerul maĭ mare cauta, ca de nu va şti sêrbeşte ca un Sêrb născut dar tot curgătóre conoştinţă a limbeĭ sêrbeştĭ se audă, caré şi prin şcolĭ mestecându-o o predaŭ ca întru asemené chip, însuşĭ norodul rumânesc în Sêrbĭ să se schimbe şi să se transformeze încătro acum acĭasta a lor silinţă ĭaste întinsă din cuvêntul sus avut, când s'aŭ ţinut Sinodul naţionalicesc în Timişóra la anul 1790 şi se înţĕlege şi din representaţia (arătaré) din Dieta crăimeĭ la anul 1792, ţinută pentru de a desrădăcina canţalaria Iliricĭască (cu milostivire şi stricată) la Maĭestaté Vóstră sub v) cu aplecăcĭune aşa se vede.

Pentru acĭasta pre pré sfinteĭ Maĭestaté Vóstră, clerul şi némul rumânesc cu pre aplecate genunche supunêndu-se ĭară şi ĭarăşĭ se rógă: ca după mórtea luĭ Pavel Avacu-

movicĭ a episcopuluĭ a dieţeziĭ Araduluĭ în locul luĭ episcop de ném Rumân dupĕ mila sa să li se dé, şi ca excelenţieĭ sale Mitropolitul Carloveţuluĭ timpuriŭ a-ĭ porunci bine se voĭască, ca nu dupĕ întrodusul obiceiŭ în Sinodul seŭ cel sêrbesc pentru eparhia rumânéscă se alégă episcop; dinpreună cleruluĭ eparhialnic a îngădui să se milostivéscă, ca dupĕ norma şi orênduĭala cleruluĭ ne-unit din Ardél pentru episcopatul eparhieĭ aceştiĭa treĭ candidaţĭ de Rumân să se alégă, şi pre acestiĭa prin decasteriĭ Maĭestăţeĭ Vóstre pentru milostiva anotare sĕ-ĭ propună.

Acésta negrăită a Maĭestăţeĭ Vóstre milă şi îndurare Chesaro-craĭéscă, pentru de a intemeĭa şi a râdica ferición şi a următorilor eĭ, nu atât acé vremelnică de cât cé vecĭnică cu statornică credinţă şi cu aplecate genunche rugate némul şi clerul rumânesc cu nemuritóre mulţămire şi cu pururé vecuitóre credinţă înalt o va cinsti; pre lângă care cu supusă aplecăcĭune rĕmânem.

A Pré Sfinteĭ Majestăţeĭ Vóstre
umiliţĭ şi pururé credincioşĭ supuşĭ.

Tot clerul şi némul rumânesc.

S'aŭ dat în luna luna luĭ Iulie, anul 1814.

Acest document ne spune că Pórta a numit imediat Domnitor în Valahia dupĕ mórtea Domnitoruluĭ Şuţu pe Alexandru Calimah, care a şi venit spre Valahia pana la marginea Dunărei, dar care, din causa împrejurarilor rĕsvrătitoare, n'a intrat în ţară. De acolo însă, de peste Dunarea, dupe înţelegerile ce avea cu Pórta, caut a'şĭ exercita drepturile sale asupra ţĕreĭ. Ast-fel se explică cum Alexandru Calimach a rĕspândit acéstă poruncă către toţĭ locuitoriĭ ţĕreĭ, prin care-ĭ face responsabilĭ dacă vor participa la Eterie, şi iartă pe ceĭ ce se vor retrage din ea, chiar dacă ar fi participat. Era dreptul vorbind în interesul ţereĭ ca Româniĭ să nu participe la Eterie, pentru că se espuneaŭ jafuluĭ şi barbarieĭ armatelor turceştĭ, fără nicĭ un folos naţional. Maĭ

toţĭ ceĭ ce aŭ fost adepţĭ aĭ Eterieĭ aŭ fost streinĭ, din Orient, aduşĭ şi cultivaţĭ anume de liga Eteristă înca de timpuriŭ. Fórte puţinĭ Românĭ curaţĭ aŭ simpatisat şi participat în Eterie. Acest document îmĭ dovedeşte dibăcia politiceĭ turceştĭ, de a măsura numĕrul resculaţilor orĭ nemulţumitorilor şi ast-fel a astupa gura diplomaţieĭ Europeĭ, că adică popórele de sub Turcia ar fi fórte barbar tratate.

Io Scărlat Alexandru Calimah Voevod cu mila luĭ Dumnedeŭ Domn ţereĭ Valahieĭ.

XXIII) Preosfinţite şi de Dumnedeŭ ales sfinte Mitropolite al ţéreĭ Ungro-Vlahieĭ, Chir Dionisie, iubitorilor de Dumnedeŭ Episcopĭ, cinstiţĭ şi de bun neam aĭ noştri cinstiţĭ boerĭ aĭ Domnes uluĭ nostru Divan al Ungro-Vlahieĭ, dregătorĭ şi orĭ-cariĭ alţĭ slujbaşĭ veţĭ fi prin judeţ cu săvêrşire de deosebita slujbă şi toţĭ ceĭ ce locuiţĭ în Domneasca nóstră ţară sanatate.

Fiind că în protiva tuturor pravililor şi în protiva bunelor tractaturĭ ce sînt între Inalta Pórta Othomanicească şi între Impĕrăţia Rosieĭ, Alexandru Ipsilant trecênd în ţara Moldoveĭ, aŭ îndrăznit, cu îndrazneală necuviinciósa şi nelegiuită să publicarisască cuvinte răsvrătitóre rădicând înprotiva stĕpânireĭ pe locuitoriĭ ce se umbreaza supt acoperemântul prea putерniciĭ şi noua hrănitóreĭ împĕrăţiĭ, împrăştiind defaĭmate cuvinte de a elefterieĭ şi numind pe sine ocărmuitor neamuluĭ, şi pe lângă altele au îndrăznit prin scrisorile luĭ cele rezvrătitóre, care aŭ semănat prin locurĭ, spre ă scóte pe supuşiĭ locuitorĭ din datoria lor ş'atrage pe mulţĭ către el din aceĭ nesocotiţĭ, fagăduind şi ajutorul oştilor ruseştĭ, lucrul necunoscut de obştie, numind răzvrătitor şi împrotivitor pe acel Ipsilant şi pe aceĭ ce sînt cu el, cerênd din partea Curţeĭ sale, de la Inalta Pórtă, ca să pue în lucrare cele maĭ tarĭ mijlóce şi obşteneştĭ chipurĭ spre a-ĭ birui şi a-ĭ pedepsi dupĕ dreptate, atât pe aceştia, cât şi pre aceĭ care vre-odinióră s'aŭ împărtăşit

din faptele acestea nelegiuite și nesocotite. Pentru acésta și noi dupĕ datoria oblăduireĭ ce avem cătră Scaunul țĕreĭ aceștia, care ni s'aŭ însărcinat, scriem acéstă a nóstră Domnească Carte și făcênd cunoscut acestea tuturor celor ce se află cu locuința în Domneasca nóstră țară acesta, numim răzvrătitorĭ și improtivitorĭ tuturor celor maĭ marĭ puterĭ a Europeĭ, prietene pre puterniceĭ nóstre Impĕrățiĭ și nesupușĭ hranitóreĭ nóstre stêpânirĭ, pe aceștĭ turburătorĭ de noróde și pe părtașiĭ din urmările lor, ca afară din urgia și mânia Impĕrătească în care cu dreptul aŭ cădut vinovațiĭ aceștia, din pricina râdicăriĭ lor împrotiva stăpânireĭ, dupĕ Patriarhiceștĭ și Săborniceștĭ marĭ blestemurĭ și lepădățĭ de Biserică ce s'aŭ pr mit acolo, sînt necurațĭ, nelegiuițĭ, dușmanĭ neamuluĭ lor și de Dumnedeŭ osîndițĭ. Așa dar facem știut și cunoscut de obște că, când din tagma boerească saŭ orĭ-care din altă stare și dreaptă, în firésca lor rĕutate întru acéstă rĕsvrătire (și?)se vor vedea înarmațĭ, sau împreună lucrătorĭ pe supt cumpăt cu răzvrătitoriĭ aceștia, sau în vederĭ cu cuvêntul și cu fapta, i supt alt chip, uniĭ ca aceștia, fară prelungire, se vor pedepsi fără milă și cu tărie, pentru îndăratnicia și rĕutatea lor și pentru cuvênt de istov se vor pierde, ca niște vrednicĭ de pierdare. Iar din potrivă când din prósta judecata înduplicându-se ș'aŭ unit sufletele lor și acum să vor pocăi cu bun cuget și din inimă curată și alergând vor marturisi pĕcatele lor, cerênd ertare, uniĭ ca aceia vor lua ertare, și de la obșteasca nóstră Biserică și de la Domnia nóstră, precum s'aŭ fagăduit și s'au făcut cunoscut neamuluĭ nostru de cătră Inalta și prea puternica nóstră Impĕrăție. Căcĭ nu numaĭ că nu s'aŭ împărtășit faptelor lor acestor vinovate, ci încă să vor înarma și cu bărbăție (și) sĕ vor împrotivi acestor răzvrătitorĭ, arătând în faptă credința și sădăcatul cătră prea puternica și făcĕtórea de bine nouĕ Impĕrăție, uniĭ ca aceĭa, dupĕ plirofonia ce ne vor da nouă Boeriĭ Caĭmacanĭ pentru fieș-care, se vor cinsti cu măririĭ și cinurĭ și cu darurĭ pentru râvna ce aŭ arătat fieș-care. Acestea

luându-le întru ascultare toțĭ locuitoriĭ țĕreĭ acea și raelele fieș-căria treaptă, și luând fără îndoĭală acéstă a nóstră pliroforie și făgăduință, precum și strĕiniĭ ce vĕ aflațĭ în țară acésta, supt orĭ-ce protecție Europinească să fițĭ încredințațĭ, ca precum Impĕrăția Otomanicească va rĕsplăti supușilor eĭ (pe) aceĭ ce s'aŭ unit cu voința eĭ și maĭ vârtos aŭ lucrat în protivă întru acéstă pricină și întâmplare, vețĭ lua și voĭ de la Stĕpâniĭ voștri și vețĭ fi cunoscuțĭ și deosebițĭ din alțiĭ. Siliți-vĕ decĭ cu toțiĭ ca să vĕ purtațĭ precum maĭ sus vĕ povățuim, pocăindu-vĕ și alergând cu supunere toțĭ aceĭ, cariĭ din îndemnare diavolicească ațĭ ĭeșit din drumul cel drept și ațĭ greșit, până când este vreme de pocăință, arătându-vĕ cu osîrdie și fierbințală în slujbele pre putemicieĭ Impĕrățiĭ. Iar câțĭ însă vețĭ arăta credința către prea puternica Impĕrăție și fără împărtășire cu voitoriĭ de rĕŭ și de obște pierḑĕtorĭ neamuluĭ nostru, făgăduesc că uniĭ vețĭ câștiga lăsare și ĭertare greșalelor, alțiĭ vețĭ lua rĕsplătire vrednică osîrdieĭ ce ațĭ arătat pentru folosul a-tot néamul.

Ințĕlegețĭ că desnădĕjduita fapta acésta și luĭ Dumneḑeŭ neplăcută, ca o desĕvêrșita pierḑare a nevinovatuluĭ neam, și maĭ ales politicește ḑicênd, fără lucrare și cu totul fără socotință, va aduce pierḑarea cea desĕvêrșit pentru aceĭa ce de la sine aŭ făcut o aseminea pornire, cum și pentru ceĭ ce s'aŭ înșălat din neștiință și nejudecată, și în sfârșit pentru tot neamul nostru (pe care Dumneḑeŭ ferescă-l). Aceste părinteștĭ și creștineștĭ și cu cuget curat vĕ povățuim și vĕ sfatuim Domnește, însă poruncesc vouĕ acelor ce v'ațĭ înșalat să vĕ luațĭ măsurile, ca să nu caḑă asupra vóstră urgia Domnească, și în sfârșit să cădețĭ supt drépta pedépsă, nu numaĭ aceĭ înșălațĭ ci și aceĭ voitorĭ de rĕŭ. Iar lumina și nemărginita luĭ Dumneḑeŭ milă fie asupra celor ce să vor pocăi.

1821 Mart.

(L.S.)

(Documente diverse, Academia Română M B. Vol. II. aniĭ 1624—1822.)

Anaforaŭa boerilor Divanuluĭ Domnesc prin care se recomandă, conform vechiuluĭ obiceiŭ, treĭ candidațĭ de cătră Divan Domnitoruluĭ dintre clericiĭ țěreĭ, din care Domnitorul avea dreptul de a numi pe unul. Acest obiceiŭ este împrumutat din o Nuvelă a luĭ Comnen și introdus în Țara Românéscă. Declar că nu cunosc un alt precedent în analele Moldoveĭ niciĭ ale Valahieĭ. Ceea ce este curios în acéstă anafora, este ca la alegerea și desemnarea celor treĭ candidațĭ n'aŭ participat nicĭ un Episcop al Ungro-Valahieĭ. Aceasta însamnă că eĭ toțĭ eraŭ afara de țara în cunoștință ca vor fi înlocuițĭ. Lucru ce s'a și întâmplat curând. Să maĭ constată că între recomandațĭ a fost Arhimandritul Grigorie, ĭar Diaconul Grigorie a fost pus ca umplutură la numěrul treĭ. Cu tóte acestea meritele literare, viața sfînta și fama diaconuluĭ Grigorie a atras atențiunea Domnitoruluĭ și tocmaĭ asupra luĭ a cădut sorțul. Nu cunosc ĭarășĭ precedente în Istoria Bisericească de secule, când să se fi preferat un Diàcon simplu înaintea Arhimandriților, Arhiereilor și Episcopilor pentru Mitropoliat. Acesta însamnă că Domnitorul Grigorie Ghica cugeta Românește, și dacă nu s'a putut maĭ mult a avea pe Dionisie, a preferat pe un Diacon Grigorie, om cărturar moral și hotărît. Așa lucraŭ în vechime Domnitoriĭ noștri, de câte orĭ era în putința lor de a decide. Numaĭ așa ne explicam cum un Diacon din Cocĭocul Caldărușanilor să fie numit Mitropolit al Ungro-Valahieĭ. Meritul a fost recompensat și omul virtuos pus la locul luĭ. Așa trebue să facem, dacă voim să avem ómenĭ de merit în locurile înalte Ierarhice.

(Copie).

Prea Inălțate Dómne,

XXIV) Dupě luminat pitacul Măriеĭ Tale, ce ni s'aŭ trimis, cum că aĭ vědut Măria Ta arătarea și cerirea ce fa-

cem, prin anaforaŭa către Inălţimea Ta, ca să ni se dea voe a alege alt Mitropolit în locul Preasf. Sale părinteluĭ Mitropolit Chir Dionisie, de vreme ce la treĭ cărţĭ ce i s'aŭ trimis de Măria Ta a'şĭ veni la turmă n'aŭ dat ascultare, pricinuind că ar fi pătimind de piciόre, şi că şi alţĭ Arhiereĭ lipsesc din Eparhiile lor, ş'aŭ ómenĭ rânduiţĭ de cată de trebile Eparhieĭ; care pricinuirĭ ale Preasf. Sale le am găsit că sînt cu totul deşarte şi făr de nicĭ un temeiŭ, după ştiinţa ce avem: nicĭ se potriveşte lipsirea sa cu lipsirea altor Eparhioţĭ. Căcĭ aceĭa de şi lipsesc de la Eparhiile lor, dar nu sînt în ţară strĕină, ci tot în ţara Stĕpânireĭ supt care se află, de unde aŭ duhovniceasca îngrijire pentru norodul Eparhieĭ; şi că chibzuind şi Măria Ta în tot chipul, n'aĭ putut găsi vre-un cuvênt destoĭnic spre a maĭ adĕsta venirea Preasf. Sale ş'a te rĕzăma maĭ mult la pricinuirĭ de prelungire, şi că osebit după ştiinţa ce avem noĭ, cum şi însuşĭ Măria Ta, se dovedesc că sînt aşa. Dar chĭar şi din scrisorile respunsurilor ale Preasf. Sale ce aŭ trimis Măriei Tale şi s'aŭ vĕḑut şi de noĭ, aseminea se dovedeşte; pentru că după ce arată că patima piciόrelor îl zaticneşte de a eşi, apoĭ face cerire a i se trimite banĭ spre a se plăti de strĕiniĭ, unde este dator; şi cu acest mijloc să'şĭ înlesnească ĭeşirea din Braşov; căcĭ aceĭ creditorĭ altă siguranţie ḑice că nu aŭ, de cât persóna Preasf. Sale, în cât se află acolo, care vra să ḑică că însuşĭ Preasf. Sa aneriseşte pricina zatienireĭ, că nu este din patima piciόrelor, ci din neînpărlijirea plăţiĭ unde este dator. Insă şi acesta judecându-o ver cine făr' de părtinire o găseşte acésta o invederată pricinuire şi netemeĭnică, de o potrivă ca cele de maĭ sus ḑise, în vreme ce şi însuşĭ Măria Ta ştiĭ, cum şi noĭ avem aseminea ştiinţă, şi tuturor este ştiut, că mulţĭ (că mulţĭ) din ceĭ ce aŭ avut rîvnă să ĭasă din Braşov, fiind maĭ vârtos cu mult de maĭ prόstă stare şi treaptă de cât a Preasf. Sale, n'aŭ fost popriţĭ de niminea pentru datoriĭ, ci aŭ ĭeşit fieş-care, şi de aicĭ după a sa putere îngrijaşte pentru plata datoriilor sale. Fiind dar tóte acestea

destoînice cuvinte doveditóre nedorireĭ Preasf. Sale cu care se arată către a sa duhovnicească turmă, în vreme ce după Sfânta Evanghelicéscă Scriptură păstorul cel bun sufletul şi'l pune pentru oile sale, ĭar Preasf. Sa în protivă s'aŭ depărtat, s'aŭ diaforisit cu totul de turma cuvêntătórelor oĭ ale păstorieĭ sale, făr de niciĭ o îndoĭală ḑicĭ Măria Ta, că nicĭ bisericeasca povaţă, nicĭ politiceştele cuvinte nu Te maĭ îndatorează că să priveştĭ maĭ multă vreme la sfânta Mitropolie a ţĕreĭ, obşteasca nóstră mumă, petrecênd în vĕduvie, şi norodul în lipsă de păstor fiind, lucrul cu totul înprotivă, şi duhovniceştelor şi politiceştelor datoriĭ; de aceea se urmăm noĭ halea şi manzilĭ a face după orînduealǎ alegere de alt Mitropolit şi se arătăm Măriei Tale prin anafora. Ne-am şi adunat cu toţiĭ aicea la Domneasca Curte şi cu multă osîrdie sirguindu-ne cu sfat deobşte am ales treĭ dintre părinţiĭ Călugărĭ, cariĭ după pliroforia ce am luat, socotirăm că sînt destoĭnicĭ a se orîndui unul dintr'ânşiĭ păstor la treapta Mitropolieĭ, în locul părinteluĭ Dionisie, fiind câte treĭ împodobiţĭ cu darul înţĕlepcĭuneĭ, cu petrecere de viaţă cuviincĭósă şi cu vrednicie de acéstă treaptă: Adică Arhimandritul Gligorie, ce l'aŭ avut rĕposatul Iosif, Episcopul Argeşuluĭ Eclisiarh aicĭ la Mănăstirea Anthimul, metohul Episcopieĭ şi se află acum la Episcospia Argeşuluĭ, i Theoclit Ĭeromonahul (i Gligorie Ierodiacon), ci amêndoĭ se află la Mănăstirea Căldăruşanĭ, şi dintr'aceştĭ treĭ părinţĭ ce-ĭ arătăm Măriei Tale, care dintr'ânşiĭ se va socoti şi de către Măria Ta. acela ni se va orândui Mitropolit. Şi rĕmâne cum Duhul Sfânt va lumina pe Măria Ta cu alegerea dintr'aceştĭ treĭ părinţĭ.

1823 Ghenar 4.

Constantin Creţulescu, Barbu Văcărescu, Dumitrache Racoviţă, Istrati Creţulescu, Constantin Bălăceanu, Mihalache Manu, Theodoruche Văcărescu, Constantin Filipescu, Constantin Dudescu, Necolae Golescu, Iordache Golescu, Grigorie Ralea, Ioan Ştirbeĭ, Ştefan Bola, Dumitrache Bibescu, Mihalache Ghica, Nistor Logofĕt, Costachi Rasti, Ioniţă Fălcoianu, Scărlat Mihalescu, Ştefan Bălăceanu, Ioan Cocorăscu, Costache Bălăceanu, Matheĭ Cantacuzino, Alecu Creţulescu. (Aceştia sînt ceĭ iscaliţi).

Domnitorul Român Grigorie Ghica face cunoscut Mitropolituluĭ şi ţěreĭ din Constantinopol că este numit Domnitor ţěreĭ pe ḑiua de 1 Iunie 1822. Acéstă numire este o epocă gloriósă în Istoria nóstră a Românilor. Pentru că atât în Moldova cât şi în Romănia, acolo cam de la Vasilie Lupu şi aicea de la Şerban Cantacuzin n'aŭ maĭ fost domnitorĭ statornicĭ Românĭ. In Moldova putem escepta numaĭ familia Calimach. Din cauză că Fanarioţiĭ de la un timp se făcuse patrioţĭ grecĭ şi aŭ lucrat în scopul de a ajunge cu timpul la emaniciparea Grecieĭ, pentru acest cuvênt, convinsă fiind Turcia că prin libertatea ce a dat Domnitorilor din Fanar s'a compromis înteresele sale propriĭ, a hotărît după Zavera saŭ Eteria din 1821, a nu maĭ numi Domnitorĭ în Principate dintre Grecĭ Fanarioţĭ, ci dintre indigenĭ. Aşa a fost numiţĭ în Valahia Grigorie Ghica, ĭar în Moldova Sandu Sturḑa. Grigorie Ghica ştiind că uniĭ din Episcopĭ şi Mitropolitul ţěreĭ participase la Eterie a hotărît, orĭ i s'a impus de Pórta, ca să schimbe Ierarchia, lucru ce s'a şi întâmplat. Aceste Epistole nu sunt de cât împlinirĭ de formalităţĭ. Dionisie Mitropolitul face alusie la aceste Epistole în reclamele luĭ şi spune că nu sunt de cât simple pretexte, pentru că lucrul era aranjat încă din Constantinopol, adică premenirea Ierarhieĭ.

Traducere de pe originalul Grecesc.

Io Grigorie Dimitrie Ghica Voevod, cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domn şi Egemon a tótă Ungro-Vlahia.

XXV) Preasfinţite Sfinte al Ungro-Vlahieĭ, prea ĭubitorilor de D-ḑeŭ Episcopĭ şi prea cinstiţĭ şi nobilĭ boerĭ aĭ domneşteĭ nóstre Ţěrĭ a Valahieĭ, câţĭ încă în Braşov petrecênd vě aflaţĭ, aĭ noştri prea ĭubiţĭ, fiţĭ sănătoşĭ în ḑile bune. Pe Preasfinţenia şi nobleţa vóstră după cuviinţă o salutăm

şi o înştiinţăm prin acéstă presentă scrisóre a nostră domnească, că fiind-că dumneḑeîască Pronie, avênd milă de mult încercata şi nenorocita nóstră Patrie, a însuflat în inimă prea puternicului nostru Impĕrat (a căruîa putere se o vecîniceascâ Domnul Dumneḑeŭ în seculî nesfârşiţî ne'nvinsă şi necombătută) ca să ne încredinţeze Domnia Valahieî, care este cheler împĕrătesc, astă-ḑî la întâî a începutuluî de acum a luneî, ne-a declarat Domn. De aceea nu lipsim a vĕ înştiinţa despre acésta, întru nimic îndoindu-ne că îndată ce veţî primi acéstă înbucurătóre veste, nu numaî veţî râdica mâînile rugându-vĕ şi mulţămind celuî prea Inalt, sculându-vĕ şi bucurându-vĕ vĕ veţî ruga cu zel şi cu căldură pentru îndelungarea vieţeî şi a stĕpânireî şi putereî ne'nvinsă a prea puterniculuî nostru Impĕrat, ci încă cu o veselie nedescrisă veţî grăbi întórcerea în îubita nóstră Patrie, spre eliberarea de acele ce cu toţiî am suferit, a nenorocirilor înfricoşate, ca mădulărî a eî, ocupându-ne şi luptându-ne la maslaharurile (afacerile) pămêntuluî cu prea liniştitul şi nobilul nostru boer, fost mare ban Barbu Văcărescu, cu prea cinstitul şi nobilul boer aga Mihalcea Filipescu, care dupĕ două treî ḑile îl trimitem la Bucureştî şi cu ceî-l-alţî orânduiţî din Bucureştî împreună Caîmacamî, dupĕ sfinţita hotărîre împĕrătească şi sfatuire, pănă când şi Noî cu (ajutorul luî) D-ḑeŭ cel sfânt vom sosi sănătos la Domnescul nostru tron. Acestea şi sîntem aî Preasf. Vóstre şi nobleţeî, fiîu în Domnul şi prea bine-voitor.

1822 Iunie 1.

(Academia Română, Vol. citat).

(Io Gr. Ghica V.V.)

Mitropolitul Dionisie primind scrisórea Domnitoruluî, care i-a fost comunicată de un boer al ţĕreî îî rĕspunde că va grăbi întórcerea sa în Patrie cât maî curând. Cu tóte acestea nu'şî ţine cuvêntul, aşa că Domnitorul este nevoit a alege la 4 Ianuarie 1823 alt Mitropolit, dupĕ cum dorea.

Părintească Blagoslovenie. Cu frățască dragoste ne închinăm D-Vóstre.

XXVI) Cu nespusă bucurie am primit scrisórea D-Vóstre de la 10 ale următórei, aseminea și tălmăcirea prea Inaltuluĭ Firman, prin care ni se vestește buna-voință a prea puterniculuĭ nostru Impĕrat, (a căruĭa putere și slavă să o ție Domnul Dumnedeŭ în vecĭ), că aŭ ales și orînduit Domn și oblăduitor Patrieĭ nóstre din boeriĭ pămêntenĭ, pre Grigorie Ghica Voevod, adevĕrat fiŭ al Patrieĭ și ĭubitor de dreptate, de care ș'am dat slavă celuĭ dintru Inălțime pentru milostivirea care aŭ arătat asupra ticălóseĭ Patrieĭ nóstre, și pentru bine'e ce se aștéptă din oblăduirea unuĭ acest fel de ban și drept ocărmuitor. Iar cât pentru eșirea nóstră și cu cel de astă-dĭ pornit lipscan am înștiințat pe D-Vóstră, că cu tótă rîvna sîntem asupra gătireĭ și de lunĭ încolo începem a purcede de aicĭ. Și să vĕ găsim sănătoșĭ.

1822 Iulie 13.

(Academia Româna, Vol. citat).

De sigur că și scrisórea anterióră este tot a luĭ Barbu Văcărescu. Prin acésta el arată că a sosit în Bucureștĭ și că sunt numițĭ Caimacamĭ, câțĭ-va dintre boieriĭ țĕreĭ, până când va sosi Domnul în țară. Invață pe Mitropolit și pe Episcopul de Buzĕŭ cum și pre boerĭ de a grăbi întórcerea în țară, spre a se ocupa cu afacerile țĕreĭ, care reclamă presenţa lor în localitate. Era nevoe ca să fie toțĭ boeriĭ în țară spre a nu se face vre-o Coaliție între eĭ contra Domnitoruluĭ și a deveni ast-fel dificilă posițiunea luĭ.

XXVII) Cu frățască plecăcĭune închinându-mĕ sărut cinstita prea blagoslovitóre dreaptă a Preasfinţieĭ Tale părinte Mitropolite al Țĕreĭ Rumâneștĭ și al Preasf. Tale părinte Arhiepiscop al Sfinteĭ Episcopiĭ Buzeŭ, și (cu) multă dragoste mĕ închin D-vóstră, fraților boerĭ aĭ Patrieĭ nós-

tre, cariĭ încă până acum vĕ veţĭ fi aflând în coprinsul Braşovuluĭ.

Primind cinstita şi frăţasca scrisóre de la 13 ale următóreĭ, rĕspunsul ce s'aŭ primit al buneĭ-vestirĭ, dupĕ tălmăcirea prea Inaltuluĭ firman pentru oblăduirea ţĕreĭ nóstre, care s'aŭ încredinţat Măriei Sale Grigorie Ghica Voevod, şi m'am bucurat pentru buna D-vóstră rîvnă a purcedereĭ de acolo şi a venireĭ aicĭ. Vestesc şi eŭ, că cu ajutorul luĭ Dumnedeŭ erĭ la 21 am sosit aicĭ în Bucureştĭ împreună şi cu ceĭ-l-alţĭ fraţĭ boerĭ Caĭmacamĭ. De aceea să binevoiţĭ a veni şi D-vóstră să îmbrăţişăm cu toţiĭ trebile ţĕreĭ, spre o bună oblăduire, dupre prea Inaltele împĕrăteştĭ porunci. Şi dupĕ buna-voinţă şi poruncă a Măriei Sale luĭ Vodă, în destul fiindu-mĭ greutatea, care am luat în cursul vremeĭ, de când am venit, dupĕ cum cu încredinţare póte fi cunoscută şi D-vóstră. Şi aştept buna-venire şi să ne vedem sănătoşĭ.

Sînt al Preasf. lor Vóstre fiŭ sufletesc şi al
D-vóstră ca un frate şi slugă.

Barbu Văcărescu (autografă).

(Academia Română, Vol. citat).

1822 Iulie 22.

Acéstă epistolă Domnéscă este a doŭa, şi în care soméză pe Mitropolit şi pe boĭerĭ de a se întórce în ţară. Se îngrija ca nu cum-va să formeze vre-o ligă contra sa. Pentru aceea Domnitorul ĭa măsurĭ riguróse şi provócă pe Mitropolit să vina cât maĭ curând în ţară. Tóte pretextele aduse nu se pot justifica. Apoĭ i se spune indirect că nu póte rĕmânea ţara fără Mitropolit. Cheltuelele stând acolo se înmulţesc pe comptul ţĕreĭ şi dar trebue să se întórcă cât maĭ curând.

Io Grigorie Dimitrie Ghica Voevod boj. mil. Gosp. Zemli Vlahiscoĭ.

XXVIII) Preosfinţia Ta părinte Mitropolite al Ungro-Vlahieĭ, ĭubitorilor de Dumnedeŭ Episcopĭ şi D-vóstră

cinstiți și credincioși boerilor Domnieĭ mele, ce vě aflațĭ în Brașov, fie-căria, evlavie aducem Preasf. Vóstre și sănătate întru fericire Vě pohtim. S'aŭ primit și cea din urmă scrisóre ce ni-ațĭ trimis și s'aŭ vědut respŭnsul ce ațĭ făcut Domnieĭ mele de împedicările ce vě zaticnesc și a eși și a veni în dorita Patria D-vóstră, care aceste provlime nefiind temeĭnice și cu cuvênt, pildă avênd pe ceĭ ce într'o• o aseminea tânguire aflându-se, aŭ eșit și aŭ venit, nu le putem judeca într'alt chip, de cât numaĭ pricinuirĭ de prelungirĭ, făr de vre-un folos saŭ ajutor întru înlesnirea cheltuelilor ce pě tótă diŭa avețĭ, și întru desfacerea și izbrănirea datoriilor ce ațĭ făcut, ci încă adăugărĭ de cheltuelĭ și datoriĭ; căcĭ cu cât de mult vě vețĭ zabovi cu petrecerea acolea, cu atâta maĭ vârtos datoriile urmează a se înmulți și a se mări, ĭar nu a se scădea. Drept acea dar acéstă rătăcire întru'nzădar, prin locurĭ strěine fiindu-vě dě vătămare cu cheltuelĭ și datoriĭ, nu maĭ prelungițĭ venirea cu provlime deșărte; de care și părintește sfătuindu-vě, ca pě niște patrioțĭ, vě scriem și acum, sculați-vě până este vreme bună, să nu dea nișcare-va ploĭ și călătorindu-vě venițĭ de vě odihnițĭ la casele D-vóstre, mulțămind luĭ Dumnedeŭ pentru așa multă îndurare și milostivire, că îmblândêndu-se s'aŭ întors mila sa cea bogată hărăzindu-ne pace și liniște. Acestea și fițĭ D-vóstră sănătoșĭ.

1822 Octomvrĭe 2.
(Originala).

(Academia Româna, Vol. citat).

Acéstă Epistolă este scrisa din partea Domnitoruluĭ, ultima, prin care-l vestește că de nu va veni, va fi înlocuit prin forța lucrurilor. Dacă Mitropolitul Dionisie ar fi venit în țară, probabil că n'ar fi fost distituit de cât maĭ târdiŭ și pentru alte pretexte. Nu putea Domnitorul să-l înlocuĭască fiind present în țară, pentru că s'ar fi făcut mare zarvă. Boĭeriĭ țěreĭ, cariĭ împreună cu el participară la nenoroci-

rile Zavereĭ, între care era şi banul Grigorie Ghica, care a fost în urmă numit Domnitor, nu putea să se pórte cu el într'un mod aşa brusc, de şi i s'ar fi cerut înlocuirea luĭ de către Pórtă. Greşala dar a luĭ Dionisie a fost, ca nu s'a întors imediat în ţară.

Io Grigorie Dimitrie Ghica Voevod boj. mil. i Gosp. Zemli Vlahiscoe.

XXIX) Preasf. Ta părinte Mitropolite al Ungro-Vlahieĭ Chir Dionisie, cu fiască evlavie.

Pe lângă alte pricinuirĭ de prelungirĭ a călĕtorieĭ în Patrie, vedem Domnia mea că Preasf. Ta, maĭ deobşte ḑicênd că te afli bolnav pătimind de picĭóre, ci fiind-că acéstă patimă nu este vre-o bólă din cele ĭuţĭ şi premejdióse, ca să nu poţĭ a te călĕtori, ci din cele hroniceştĭ, care şi nu póte a-ţĭ aduce vătămare, nefiind maĭ vârtos vre-o călĕtorie îndelungată ca să-ţĭ dea supărare, ci o cale de treĭ ḑile numaĭ, şi călĕtorindu-te în caretă şi dându-ţĭ şi Domnia mea ajutorul cel cuviincĭos prin vătafiĭ plaiuluĭ, cu ómenĭ dĕ pază şi ţinut, socotim a-ţĭ fi venirea cu tótă odihna. Căcĭ ca o hroniceascǎ bólă póte să surdisască multa vreme, şi prelungindu-se vindecarea urmează a se prelungi şi venirea. Şi fiind-că acum se află în ţară Domn şi ţara şi norodul făr de Mitropolit nu póte fi, şi acéstă zabavă şi şidere a Preasf. Tale acolea în Braşov îţĭ este (dĕ) mare vătămare, care şi chĭar Preasf. Ta judecând'o o poţĭ cunóşte supărătóre.

De aceea fiind-că noĭ îţĭ voim binele nu lipsim şi împarte a-ţĭ scrie ca să-ţĭ grăbeştĭ venirea cu un ceas maĭ înainte în Patrie, îndemnând şi sfătuind părinteşte şi pe ceĭ l-alţĭ părinţĭ Episcopĭ, Arhiereĭ şi boerĭ a veni fieş-care pĕ la lŏcaşurile şi casele lor, odihnindu-se şi proslăvind Inalt numele Domnuluĭ că ş'aŭ întors mila sa spre noĭ, hărăzindu-ne pace şi linişte; căcĭ maĭ zăbăvind Preasf. Ta

Ţara şi Domnia fər de Mitropolit nu póte sta. Iar aniĭ Preasf. Tale fie de la Dumneḑeŭ mulţĭ, fericiţĭ şi mântuitorĭ.

1822 Octomvrie 2.
(Original)

(Academia Română, Vol. citat).

Acésta este întâĭa înştiinţare dată de Domnitor, din Silistra către Mitropolit şi Episcopiĭ şi boeriĭ ţĕreĭ, prin care-ĭ invită a se reîntórce în ţară şı a se ocupa cu toţiĭ împreună de a alina durerile şi a îndulci suferinţile poporuluĭ ce le-aŭ îndurat în timpul Zavereĭ. Dar nicĭ Mitropolitul, nicĭ Episcopiĭ şi nicĭ boeriĭ nu s'aŭ grăbit a asculta de Domn, şi dar aŭ început a fi presupuşĭ de opozanţĭ.

Io Grigorie Dimitrie Ghica Voevod, gosp. Zemli Vlahiscoi.

XXX) Preasf. Ta părinte Mitropolite al Ungro-Vlahieĭ, Chir Dionisie şi ĭubitorilor de D-ḑeŭ Episcopĭ Chir Galaction Rîmnicu i Chir Ilarion Argeşiu şi D-vóstră cinstiţĭ şi credincĭoşĭ boerilor Domnieĭ mele, ce vĕ aflaţĭ la Braşov, cu frăţască evlavie ne închinăm Preasf. Vóstre şi întreagă şi fericită sănătate pohtim D-vóstră. Iar către acesta vĕ înştiinţăm că cu mila luĭ Dumneḑeŭ şi cu blagoslovenia prea puterniculuĭ nostru Impĕrat (a căruĭa mărire şi putere fie în vecĭ stĕpânitóre şi biruitóre asupra tuturor vrăjmaşilor), sosind şi noĭ aicea la Silistra, şi întrebare făcênd Domnia mea, de la cinstit şi credincĭos boerul Domnieĭ mele biv. vel. Dvornic Const. Bălăceanu, aicĭ aflându-se pentru întocmirea breslilor prin judeţe dupĕ orânduĭală, de aţĭ eşit în Patrie Preasf. Vóstră şi D-vóstră, ni-aŭ dat rĕspuns că din pricină că lŏcaşurile şi casele D-vóstră coprinse fiind de mosafirii ostaşĭ, neavênd unde trage, încă până acum nu aţĭ eşit. Decĭ fiind-că oştirile împĕrăteştĭ, încă aflându-ne noĭ aicea la Silistra, din porunca Impĕrătească este a se râdica negreşit. Şi fiind-că acéstă milă şi cinste împĕrătească ca din pronia Dumneḑeească ni s'aŭ

hotărît, nu este prosopicos numaĭ pĕ chipul nostru, ci şi pĕ chipul Preasf. Vóstre şi D-vóstre. Fiind-că aicea la Silistra noĭ avem a maĭ petrece vre-o câte-va ḑile, atât pentru râzmul Domnieĭ, ce este a se face aicea, cât şi pentru alte osebite socotele şi mamlahaturĭ ale ţĕreĭ, precum şi pentru întocmirea trebuincĭoşilor beşliĭ ce sînt a se orândui prin judeţe, după vechiul obiceiŭ, ĭar ceĭ pentru paza politieĭ este a se orândui la Văcăreştĭ şi la Cotrocenĭ. Sfinţiile Vóstre şi D-vóstră împreună cu ceĭ-l-alţĭ maĭ micĭ boerĭ sculaţi-vĕ cu toţiĭ, să vĕ călători a veni până la casele D-vóstre, ca să vĕ odihniţĭ de acum înainte, fiind-că mult aţĭ pătimit, unde ca nişte ĭubitorĭ de Patrie sosind în Bucureştĭ şi unindu-ne cu toţiĭ să îmbrăţoşăm trebile ţĕreĭ, şi chibzuind mijlócele spre buna petrecere şi odihna locuitorilor, să-ĭ ocrotim şi să-ĭ bucurăm cu felurĭ de mângăerĭ, spre a cunóşte în faptă că aŭ scăpat din trecutele nevoĭ şi necazurĭ, ce aŭ cercat din pricina apostaţilor. Şi de acum înainte dobândindu-şĭ fieştecarele odihna, aŭ a petrece fericit. Acésta şi fiţĭ sănătoşĭ întru fericire.

(Original. Academia Româna, Vol. citat).

1822 Avgust 19.

Mitropolitul Dionisie este învitat a se asocia cu un prieten al seŭ din Transilvania la editarea Mineilor, de care se simţea mare lipsă. Mitropolitul însă îl sfătueşte pe cunoscutul sĕŭ să nu cum-va să imprime Mineile după ediţiile greşite orĭ izvóde rĕŭ traduse de a le luĭ Molnar. Apoĭ-'ĭ face cunoscut că în Ungro-Valahia s'aŭ întreprins o aşa lucrare, corectarea Mineelor de către Episcopul Iosif al Argeşuluĭ şi alţĭ dascălĭ, dar că trecênd curând din viaţă, lucrarea s'a întrerupt. După aceea îĭ spune că timpurile fiind ĭuţĭ şi lipsă ducênd singur de banĭ, să fie bun a-l păsui până se va întórce în ţară

şi se vor linişti lucrurile şi atuncĭ vor începe lucrarea. Dar n'a maĭ avut loc aceéstă întreprindere.

XXXI) Fiasca D-tale scrisóre de la 23 ale următoruluĭ Fevruar primind, a căria cuprindere înţĕlegênd, fórte ne-am bucurat de rîvna D tale ce aĭ spre podóba sfintelor lăcaşurĭ în care să sĕvêrşesc D-ḑeeştile slujbe pĕ limba românească, atât de îndemnarea ce aĭ fácut cu punerea în tipar (de)musichia cea nouă alcătuită de prea Cuviosul nostru Chir Macarie, cât şi de cugetarea ce aĭ acu pentru tipărirea lunovnicilor, Minee pĕ limba românească, dupĕ lipsa ce este de acest fel de cărţĭ, la care ne chemaţĭ şi pĕ noĭ într'ajutor acesteĭ tovărăşiĭ. (Şi măcar că nu ne desluşeştĭ chipul cu care). De o cam-dată în starea ca acea de capital nu ne aflăm; ĭar că pohta D-vóstră este, că dupĕ multă cheltuĭală şi osteneală ce se pune la sĕvêrşirea tipărireĭ Mineilor, să se pue în tipar cele îndreptate şi curăţite de tóte greşălile, ce fusese începute de fericitul întru pomenire Iosif Episcop Argeşuluĭ. Asupra căria pricinĭ chibzuind şi noĭ, ḑicem că de a se pune în tipar tot dupĕ izvodul reposatuluĭ Molnar, în loc de a dobândi blagoslovenie de la B. Răsărituluĭ, maĭ mult pĕcat se va adăuga celor pricinuitorĭ, avênd în sineşĭ acele tipărite fórte multe greşelĭ, pricinuitóre de scandale la ceĭ simţitorĭ. Avem ştire că rĕposatul Iosif Argeş făcuse începere de îndreptare prin mijlocul de dascalĭ procopsiţĭ şi cu izvóde vechĭ, la care avem şi noĭ împărtaşire de întrebare. Dar prea puţină izbutire de îndreptare se făcuse, când i s'aŭ întâmplat pristăvirea. La care scop, al îndreptăreĭ fiind şi noĭ o mădulare nu ni s'aŭ dĕpĕrtat din multe a merge lucrul înainte spre sĕvêrşire. Dar vremea nedându-ne repaus, precum deobşte ĭaste ştiut, aŭ rĕmas de o cam-dată baltă. De a o pune în lucrare acum mijloc nu ĭaste, căcĭ dascalul acela ĭaste cu nişte obiceĭurĭ deosebite, nu însă rĕle, ci prea îmbunatăţite, a-l aduce aicĭ nicĭ cum nu primeşte, a ne afla noĭ acolo mijloc nu ĭaste; dar chĭar şi de ar fi,

într'acéstă rescólă nu ĭate duhul liniştit spre izbutirea unuĭ acest fel de prea delicat sufletesc lucru. Ci părerea nóstră ĭaste ca rîvna D-vóstră să nu se împuţineze de la acest fel de lucrurĭ. Şi liniştindu-se vremea, precum nădăjduim la milostivul Dumneḑeŭ nu după mult, şi eşind în ţară să punem în lucrare cu mijloc cuviincĭos sĕvêrşirea îndreptăreĭ şi apoĭ se va pune în tipar, ca şi cheltuelele şi ostenelele să nu fie spre caterisis. Căcĭ în vremea ce ne aflăm acum, strâmtoraţı de cele de tóte ḑilele cheltuelĭ chĭar ale hraneĭ. Fiind-că încă de când am venit aice ni sînt tóte veniturile din ţară poticnite şi numaĭ putem de acum înainte gasi la nimenĭ a ne împrumuta, precum până acum. Şi avem socotelĭ în partea loculuĭ acolea, a îndrăzni a cere cu împrumutare vre-o sumă maĭ măricică, ca să întórcem la uniĭ alţiĭ câte ceva-şĭ la ceĭ ce ne-aŭ împrumutat aicı, şi se oprim şi pentru noĭ cât om face socoteală, că ni va putea ajunge, până ce vom eşi în Patrie, de unde nădăjduim fără zăbavă a-i respunde înapoĭ. Spre desĕvêrşit, credem că şi D-vóstră vĕ veţĭ umili despre acéstă stare a Ungro-Vlahieĭ, în care se află, acum încă şi nimernic şĭ-ĭ veţĭ da creştinesc ajutor. De iznódă cercetând întregimea sanătăţeĭ părinteşte vĕ blagoslovesc, pururea fiind al D-tale părinte sufletesc, către Dumneḑeŭ ferbinte rugator şi la poruncĭ osîrdnic.

(Copia autografa a Mitropolitului Dionisie. Academia Româna).

Cartea orĭ Gramata de Arhiereŭ data Episcopuluĭ Grigorie al Argeşuluĭ, cu data de la 10 Februarie 1823, prin care se constată ca Episcopul Ilarion al Argeşuluı a fost înlocuit imediat, după Mitropolitul Dionisie Lupu. Causa a fost că n'a venit imediat în ţară, n'a ascultat de Domnitor şi a fost amestecat în Zavera.

Grigorie cu mila luĭ Dumneḑeŭ Arhiepiscop şi Mitropolit a tótă Ungro-Vlahia.

XXXII) Intre taĭnile creştineştĭ câte cu învĕţătura s'aŭ dat de la Mântuitorul nostru Iisus Christos şi de la chĭar vĕḑĕtoriĭ ucenicĭ şi Apostolĭ, întru întărirea neamuluĭ Creştinesc, preoţia este maĭ mare de cât tóte şi fár de asemănare; pentru căcĭ prin preoţie nu numaĭ se sĕvêrşesc cele-lalte taine, ci şi ómeniĭ vieţuesc pe pământ viaţă aseminea cu îngeriĭ, şi cu darul care este dăruit de la Dumneḑeŭ aceşteĭ preoţiĭ se fac zburătorĭ către ceriŭ. Căcĭ acéstă preoţie de aicĭ cu chip taĭnic urmează preoţieĭ ceĭ cereştĭ. Decĭ fiind-că preoţia este un lucru fórte de trebuinţă la acéstă închipuitóre Biserică de aicĭ de pe pământ a pravoslavieĭ, pentru acésta smerenia nóstră de la cereasca Pronie însărcinându-ne cu păstoria sufletească a scaunuluĭ St. Mitropoliĭ Valahieĭ, şi avênd netăgăduita datorie a fi cu mare privighere pretutindenea până unde se întind hotarele acesteĭ Mitropoliĭ, ca să nu fie nicĭ o Episcopie, care este supusă acesteĭ Mitropoliĭ, lipsită de acest dar duhovnicesc şi de Dumneḑeŭ dăruit, am socotit să nu lăsăm făr de căutare şi Sf. Episcopie a Argeşuluĭ, care din pricina vremeĭ aŭ rĕmas făr de al eĭ povăţuitor de grijă şi păstor. Şi de aceea cu voĭa Prea luminatuluĭ şi Prea Inălţatuluĭ nostru Domn Grigorie Dimitriu Ghica Voevod şi cu sfatul cinstiţilor Blagorodnicĭ, D-lor Veliţilor boerĭ, s'aŭ ales de vrednic şi destoĭnic ca să ţie duhovnicescul toĭag şi să păstorească acéstă Eparhie a Sf. Episcopiĭ prea cuviosul Arhimandrit Chir Grigorie, pe carele l'am şi hirotonit noĭ Arhiereŭ în Biserica sf. Mitropoliĭ, avênd slujitorĭ împreună şi pe fraţiĭ întru Christos Chir Galaction Episcop Rîmniculuĭ şi Chir Dionisie Pogonianis, şi l'am făcut adevĕrat după lege şi după canóne Episcop Eparhieĭ. Aşa dar frăţia sa iubitorul de Dumneḑeŭ Episcop al Argeşuluĭ Chir Grigorie urmează a merge la Episcopia care i s'aŭ dat de la Dumneḑeŭ, să pórte grijă de tótă enoria care este supusă

sub dênsa, să blagoslovească şi să sfinţască preoţi creştinĭ, carii sînt într'ênsa, să-ĭ înveţe tóte învĕţăturile şi dogmele cele de Dumneḍeŭ ĭubite şi de suflet mântuitóre, şi nu numaĭ cu învĕţăturile prin graiŭ, ci maĭ vârtos cu pilda vieţuireĭ sale ceĭ creştineştĭ prin fapte. Să sĕvêrşască cele ce i se cuvine unuĭ Episcop, să şaḍă în scaunul aıhieresc ca un adevĕrat Arhiereŭ al acesteĭ Eparhiĭ. Să facă făr de nicĭ o luare, dupĕ canónele apostoleştĭ, soborniceştĭ şi părinteştĭ pentru acéstă pricină, grămăticĭ, ceteţĭ şi ipodiaconĭ, să hirotonisască diaconı şi să ĭ pue la treapta preoţieĭ, pre monahĭ şi pre călugarĭ aseminea, şi să facă părinţĭ duhovniceştĭ prin popórele frăţieĭ sale, să sfinţască Bisericĭ şi tóte cele-l alte câte trebuesc ale Arhierieĭ să le sĕvêrşască. Să stĕpânească Monastirile şi Bisericile acesteĭ Episcopiĭ şi tóte lucrurile mişcătóre şi nemişcatóre ale Episcopieĭ, ca un adevĕrat Arhiereŭ al acesteĭ Eparhiĭ. Cucerniciĭ clericĭ şi deobşte tótă ceata preoţască, D-lor cinstiţiĭ boerĭ, şi tot neamul creştinesc să dea numituluĭ Episcop cuviinciósa cinste, supunere şi ascultare la cele ce-ĭ va povăţui spre cele de folos sufleteşte şi trupeşte. Să se pomenească numele frăţieĭ sale la tóte bisericeştele sfinte slujbe, precum poruncesc soborniceştele sfinte canóne, şi în scurt ca un păstor să pórte grijă de tótă turma, ca de ceea ce va să dea samă înaintea Arhipăstoruluĭ Christos. Drept acea pentru a se cunóşte de toţĭ eparhioţiĭ de adevĕrat Arhiereŭ şi Episcop al Sf. Episcopiĭ, şi a sĕvêrşi tóte cele maĭ sus ḍise şi a'şĭ avea tótă cinstea arhierească de la fieş-care, s'aŭ dat maì sus numituluĭ Episcop Chir Grigorie acéstă carte, întărită cu pecetea sfinteĭ Mitropoliĭ şi iscălitura Nóstră, dupĕ orânduıala bisericească.

1823 Februar 19.

(Is. Mitr.) *Grigorie al Ungro-Vlahieĭ.*

(Documente diverse M. B. Nr. 3 1779—1833. Academia Română.

Din acéstă epistolă se constată că Mitropolitul Grigorie a fost exilat orĭ maĭ blând dicênd a fost dus în Basarabia după porunca Grafuluĭ Palin, fără voia Mitropolituluĭ. Când era la granița Rusieĭ adreséză acéstă epistolă Guvernatoruluĭ Basarabieĭ, cerêndu-ĭ ospitalitatea sa, pe care-l cunoştea de maĭ înainte.

Chirie Conte!

XXXIII) Dupĕ o poruncă a Exelenţieĭ sale Graf. Palin, deplin înputernicit president al Divanuluĭ Principatuluĭ, viŭ în Basarabia. Nu voiŭ putea a pune piciorul pe pămêntul acesteĭ Eparhiĭ al Mărimeĭ Sale, încredinţata subt purtarea de grijă a Exelenţieĭ tale, fără a mĕ pune în uşĭ subt protecţia ta. Ca un cap al uneĭ Bisericĭ, care se află pusă dupĕ tóte cuvintele sub acoperemêntul cel deosebit al Măriei Sale. Aşĭ fi putut dice, că am óreş-care dreptate subt acéstă protecţie. Dar Chirie Conte, nu cer acésta cât de puţin ca un strĕin carele vine a cere pentru o vreme iubirea de strĕinĭ. Şi la una şi la alta din aceste, dupĕ pricina iubireĭ de ómenĭ a Exelenţieĭ tale fireşte nu mĭ face de cât îmĭ creşte credinţa mea. De aceea Chirie Conte, binevoeşte a da credĕmânt la mulţămirea cu care ore-ce totdea-una nu voiŭ şterge din pomenirea mea întru ferbinte rugăciunĭ, care le formăluesc pentru buna norocire a Exelenţieĭ tale şi adâncul respect cu care am cinstea de a fi.

Chirie Conte,

al Exelenţieĭ tale prea supă slugă,

Grigorie Arhiepiscop Mitrop. Valahieĭ.

Carantina de la Leova. la Fevruar. 1829.

(Academia Româna, manuscriptul citat).

Acéstă epistolă este o cerere din partea Mitropolitului meritos Grigorie cătră Graful Palin de a-ĭ da un rĕstimp de 15 ḑile, pănă la pornirea în exil. Argumentéză acéstă prelungire de pornire pe cuvintele, că are afacerĭ băneştĭ de desfăcut, ca pentru susţinerea sa în Basarabia să-ĭ acorde o modestă sumă, cât crede că-ĭ va fi îndestulătóre ranguluĭ sĕŭ de Mitropolit, că în fine din venitul Mitropolieĭ să se plătească restul datorieĭ Mitropolieĭ, pe care declară că a găsit'o fórte mare şi că acum este maĭ mică, şi că trebue stinsă odată acéstă datorie.

(Traducere din Greceşte).

XXXIV) Am primit porunca pe care Exelenţia ta mĭ-a făcut onóre de a'mĭ trimite, de la 24 Ianuarie, şi după ce am pus de mĭ-a tradus'o, am înţĕles precis sensul eĭ. Nu îndrăznesc a intra nicĭ în cea maĭ mică analisă a causelor care aŭ adus acéstă poruncă, pentru că datoria mea cere curat numaĭ să mĕ supun. Şi dacă pe lângă acestea îndrăznesc a ruga pe Exelenţia ta, să mi se dea un termin de 15 ḑile, acésta să face numaĭ şi numaĭ pentru ca să am timp să pun în ordine deosebite socotelĭ ce s'aŭ întâmplat să am deschise în present. Intre acestea poftirea de pornire să o hotărâsc eŭ, pentru că pot să am nevoe pentru cheltuĭala voĭajuluĭ şi petrecerea mea în Bararabia, lucru ce nu este înaintea ochilor meĭ de cât o urmare a bunătăţeĭ cătră mine, şi vĕ rog să primiţĭ pentru acésta mulţămirile mele. Dar fiind-că eŭ nu cunosc locul în care urmează să trăesc, nu pot să fac întrebuinţare aceşteĭ chemărĭ, rog înţelepcĭunea cea prea pătrunḑĕtóre a Exelenţieĭ tale ca să hotărască acéstă sumă, cu câtă modestie este permisă caracteruluĭ meŭ politic (πολίτευμα) şi modul de a trăi în loc strĕin. Dacă pentru *interesaleţa* ce datoresc pentru Mitropolie ni-ar fi permis, în presenta mea siatuaţie, să'mĭ daŭ opiniunea despre veniturile eĭ, a'şĭ ruga pe Exelenţia Vós-

tră să ordoneze, că după ce mi se va trimite cât va dispune Excelenţa ta pentru voiajul meŭ, în timpul absenţeĭ mele, şi după ce vor economisi cheltuelele trebuincióse Mitropolieĭ, atuncĭ ceea ce va prisosi să se dea la plata datorieĭ eĭ, care se derivă tot din timpul predicesorilor meĭ, pentru ca să nu se îngreueze ĭarăşĭ înmulţindu-se procentele Acéstă datorie să rîdică la o sumă fórte mare, ĭar acum nu este de cât de 125,330 leĭ. Şi pentru acesta mĕ rog Exelenţieĭ tale să credĭ că tot-dé-una şi tot locul voĭŭ fi şi cu datorita închinăcĭune către Inalta Vóstră Exelenţă.

(Fara data)

(Academia Româna, manusc. citat).

Mitropolitul Grigorie şi în exil fiind, nu s'a parăsit ocupaţiile luĭ literare, se îndeletnicea cu traducerĭ. Aşa a făcut şi Mitropolitul Veniamin când a stat tot în Basarabia la Colincăuţĭ în exil, s'a ocupat cu traducerea Seculuiuĭ întăĭ (Ἑκοτονταετηρὶς) a luĭ Eugeniu Vulgaris. Aşa sînt ómeniĭ marĭ, preţuesc timpul maĭ mult de cât aurul. Eĭ pricep ca datoria lor este înainte de ori-ce alt, de a hrăni cu hrană sufletească pe păstoriţiĭ lor. Mare a fost şi meritos Veniamin, mare şi virtuos şi ucenicul seŭ Grigorie. De la aceştĭ Dascalĭ aĭ Bisericeĭ Române ne-aŭ rĕmas o literatură fórte valorósă bisericéscă, cam cu atâta sîntem pănă astă-ḑĭ. Mitropolitul Grigorie avea şi suflet mare naţional! S'a îngrijit în pămênt de exil a cultiva sentimentul naţional între conaţionaliĭ sĕĭ Românĭ. Basarabia luată de Ruşĭ la 1812, începuse a se rusifica, maĭ ales că Bisericile n'aveaŭ cărţĭ în limba neamuluĭ şi eĭ ruseşte nu pricepeaŭ, fiind-ca eraŭ Românĭ. Mitropolitul Grigorie se pune în contact cu Arhiepiscopul din Chişinăŭ şi-l face sa înţĕleaga ca Româniĭ n'aŭ carţĭ şi prin urmare nu pot să asculte sfintele serviciĭ. Arhiepiscopul admite cerirea drépta şi creştinésca a Mitropolituluĭ Grigorie, care îndată scrie sa i se

trimită o sumă de volume, ce se vĕd maĭ jos şi le împarte gratis pe la Bisericile din Basarabia. Astă-dĭ nu se maĭ permite a se introduce* cărţĭ româneştĭ în Basarabia română, locuită de Românĭ. Iată cum gândea şi cum lucra Mitropolitul Grigorie pentru ceĭ de un sânge şi o limbă cu el. Fie-ĭ ţărîna uşóră! Epistola este scrisă către Neofet al Rîmniculuĭ.

Cu cea în Christos frăţască dragoste mĕ închin frăţieĭ tale.

XXXV) Dupĕ ce cu multe negazurĭ şi primejdiĭ, din pricina vremeĭ şi îndelungarea căeĭ, am ajuns aicea la Chişinov, cu mila luĭ Dumnedeŭ ne aflăm sănĕtoşĭ toţĭ, afară de Iane, pe carele bolnăvindu-se la Focşanĭ l'am lăsat acolo în sama Igumenuluĭ de la Sf. Ioan, cu cheltuĭală de ajuns şi cu scrisóre către fratele Buzeŭ. Pentru că dupĕ trecerea de şépte dile ne-aŭ dis doftorul, carele îl căuta, că de şi se va râdica, nu putem să'l luăm ca să nu-l întórcă bóla, şi de atuncea nu ştim nimica de dênsul, fără numaĭ cele ce ne-aĭ înştinţat frăţia ta. Apoĭ dupĕ ce am venit aicea, când îmĭ dă vreme slăbăcĭunea ochiuluĭ şi neputinţa trupuluĭ, mĕ zĕbovesc cu tălcuirea sf. Theofilact la Epistoliile sf. Apostolĭ, avênd scopos, cu ajutorul luĭ D-deŭ, prin rugăcĭunele sfinţilor, să tipăresc orĭ tălcuirea acésta care am dis, orĭ tălcuirea fericituluĭ Theodoret la Psaltire. Ci eŭ despre mine mĕ voiŭ sili ca orĭ una orĭ alta, ĭar împlinirea rĕmâne la Domnul, fără de al căruĭa ajutor nimene nu póte face nimică. Iar dupĕ acestea, fiind-că, dupre cum dice óre-unde înţĕleptul Aristotel: Fireşte poftesc ómeniĭ de a şti orĭ-care ştiinţă, va dice cine-va, aŭ politicească saŭ bisericească, şi fiind-că fraţiĭ de aicea pre cea politicească o aŭ din gazeturile cele multe, ĭar de cea bisericească sînt lipsiţĭ, maĭ vêrtos ceĭ ce nu înţĕleg limba rusască, m'am făgăduit Preasfinţieĭ Sale părinteluĭ Arhiepiscopuluĭ să le daŭ în dar aceste de maĭ jos însemnate cărţĭ spre folosul sufletesc. Rog dar pe frăţia ta, ca să aĭbĭ şi frăţia ta parte la folosul acesta, să te sileştĭ spre

trimiterea lor, carea póte fi într'acest chip. Să poftești adică, ca pre un iscusit într'acestea, pe D-luĭ Pitarul Ioniță (căruĭa îĭ rog de la Dumnedeŭ tóte cele de folos) ca să le așeze în niscare-va lădĭ de acele cu care se aducea hârtia dinlăuntru, și găsind un ocazion să le trimițĭ în în Iașĭ la Igumenul de la Mănăstirea Golia, căruĭa i s'aŭ scris de aicea pentru dênsele, ca primindu-le să iconomisască trimiterea lor peste hotar. Iar chiria pentru dênsele până la Iașĭ să va plăti de frăția ta, ĭar de la Iașĭ până aicea o voiŭ plăti eŭ. Și care dintru acestea vor fi legate, să se trimiță legate, și care vor fi deslegate să se trimită deslegate. Cele deslegate însă să porunceștĭ să se numere ca să nu ĭasă aicea lipsă și apoĭ vor rĕmânea stricate. Cuvintele cele pentru preoție, de nu se vor fi legat, să se așeze împreună cu spițele, precum știe Ioniță cel ce era la cămară (pe carele să-l blagoslovească Dumnedeŭ cu cele bune). Iară pentru Paterice, de nu vor fi în Mitropolie, să scrițĭ la părintele Arhimandrit de la Căldărușanĭ și negreșit va trimite, și acestea să vor găti și se vor trimite tóte cu ceva zăbavă printr'un ocazion. Iar eŭ te poftesc ca îndată după primirea scrisóreĭ aceștia să aĭb respunsul frățieĭ tale prin poștă, înștiințător de primirea scrisóreĭ și vestitor de întregimea sănĕtățeĭ frățieĭ tale; pre carea milostivul Dumnedeŭ să o păzască întru mulțĭ anĭ spre folosul deobște și bucuria nóstră.

1829 Iulie 30.

Al frățieĭ tale întru Christos ĭubit frate,

Grigorie al Ungro-Vlahieĭ

Notă. Asupra purcedereĭ mele din Bucureștĭ am fost primit o scrisóre de la părintele Arhiepiscopul de aicea pentru o hirotonie a unuĭ grămatic de la un om(?) de la Craĭova, și am lăsat acea scrisóre la frăția ta ca să o puĭ în lucrare. Acum Preosf. Sa poftește să știe ce urmare s'aŭ făcut, și deci frăția ta împreună cu cu cele-l-alte veĭ înștiința și de acesta, precum singur în scrisórea aceea scria.

150 cărțĭ ale Sfântuluĭ Vasile.
150 cărțĭ ale Sf. Ioan Chrisostom.
20 Paterice.

25 cărți cuvintele Sf. Grigorie și ale Sf. Ioan pentru preoție.
30 Exomologitare cu canónele Sf Ión Pusnicul.
30 Pravoslavnica Mărturisire, cele alcătuite de Petru Moghilă.
30 Cuvinte pentru Pronie.
5 Pentru Armenĭ.

NB. D-luĭ Logofĕtul Neculae îĭ poftesc din suflet de la Dumnedeŭ tóte cele de mântuire.

(Academia Română, manusc. citat).
(Epistola trimisă către Neofet al Rîmniculuĭ).

Mitropolitul Veniamin da tot sprijinul seŭ la trimiterea cărților româneștĭ în Basarabia, pe care Episcopul de Rîmnic le espeduise din Bucureștĭ. Se ajutaŭ frățeşte pentru că ambiĭ cugetaŭ românește.

Cu frățască în Christos dragoste mĕ închin Preosf. Tale.

XXXVI) Prin prea cuviosul Arhimandrit Dometie am primit adresurile Preosf. Tale, pe care sălășluindu-l aicea în Mitropolie ĭ-am și înlesnit mergerea pănă în carantina Sculenĭ. Multă bucurie aŭ simțit sufletul meŭ de întórcerea în dorita Patrie a prea ĭubituluĭ frate Chir Grigorie; numaĭ puțin m'am bucurat de curățănia dragosteĭ ce către mine păzeștĭ. Mulțămesc de paretisis a părinteluĭ Romanuluĭ sălășluindu-l întru ale nóstre cu tótă odihna, pe vremea cât a zăbovit acolea, de care singur mi-aŭ arătat a sale mulțămirĭ. Acésta de-apururea doresc a se păzi între noĭ. Mulțămesc și de Cășcavaliĭ trimișĭ pre care-ĭ prețuesc pre cu adevĕrat din sevasul ĭubiriĭ tocmaĭ de la așa loc. Dea Domnul maĭ în curând vreme să câștigațĭ pe părintele Ungro-Vlahieĭ sănĕtos, spre a putea deopotrivă împărți bucuriile. Dupĕ acestea eŭ mĕ rog să nu fiŭ uitat de la sfintele rugăcĭunĭ, fiind al frățieĭ Tale în Christos frate (și osîrdnic la poruncĭ. Veniamin Mitropolit Moldavieĭ).

(Academia Rom., manusc. citat). 1831 Decembrie 20. Iași.
(*Către Neofet al Rîmniculuĭ*)

(Va urma) *C. E.*

ETICA EVOLUŢIONISTA ŞI ETICA CREŞTINA.

(Urmare. Vedĭ Biserica Ortodoxă, No. 12).

PARTEA III.

Cuprinsul şi Consecinţele Moraleĭ luĭ Spencer.

Chipul cel până la cer pe care Nabuhodonosor l'a vĕḍut în vis avea picĭóre de lut. Iată o icónă fidelă a contrucţieĭ etice de tot falnice, asupra căreia Spencer, filosoful Darwinismuluĭ, voeşte să atragă privirile lumeĭ. Acéstă etică după cum am vĕzut e răzămată pe temelia şubredă a pretinsuluĭ *proces de adaptare*, ce esistă numaĭ în fantasia dascaluluĭ evoluţionist. Am putea deci considera problema nóstră resolvită. Tragă Spencer din adaptare orĭ-ce consecinţĭ pentru etică, ele n'aŭ de cât valórea unor închipuirĭ fantastice maĭ mult saŭ maĭ puţin reuşite. Din premise false se pot trage numaĭ conclusiĭ false.

Cu tóte aceste să intrăm acum şi în interiorul acesteĭ construcţiĭ fălóse şi să trecem în revistă tóte producţiile arhitectuluĭ nostru. Din această cercetare vom trage un folos îndoit. De oparte se va vedea maĭ bine, ca noul sistem nu e admisibil, iar de alta vom putea trage o conclusie asupra teorieĭ evoluţiuneĭ în genere. Orĭ-ce teorie filosofică trebue a susţine proba sa in morala. Deci se póte stabili în general principiul: Un sistem dovedit incapabil de a servi ca fundament ordineĭ morale este ne-

admisibil în sine. Deci dacă isbutim a dovedi, că ipoteza evoluţiunei, stabilită de Darwin şi Spencer, nu póte înfiinţa o morală demnă, vom ajunge necesariamente la conclusia neresturnabilă: Aşa dar ipoteza în sine, cel puţin în estinderea sa la om, stă în contrazicere cu adevĕrul.

1. Obiectul moralei.

După socotinţa generală etica se ocupă cu o parte a conduiteĭ omeneştĭ, adică cu *conduita morală.* Decĭ să întrébă maĭ întâĭ: ce trebue a înţelege sub conduită?

Cetitorul va fi surprins a vedea, cât de bine ştie filosoful nostru să jóce rolul de Copernic în Etică. El învaţă că sub conduită se înţelege: *combinaţiunea între acţiunea organelor sensibile şi motorii... ce se manifestă în afară. Obiectul nostru decĭ va fi aicĭ agregatul tuturor coordinaţiilor esterne cu escluderea tuturor combinaţiilor interne.* Tot ce se petrece în lăuntrul omuluĭ sunt numaĭ *funcţiunĭ* ale crieruluĭ, plămânilor, muşchilor etc. şi prin urmare nu intră în domeniul eticeĭ ci al *Fisiologieĭ.* [1])

In urma acesteĭ afirmaţiunĭ revoltătóre şi arbitrare, Spencer n'are trebuinţă a se ocupa în *Basele eticeĭ* sale cu procesele interne, sufleteştĭ, în special cu acţiunile voeĭ, ce sunt *sîmburile cel maĭ propriu al eticeĭ.* Despre aceste procese interne în întréga carte nu este vorbă nicĭ de cum saŭ numaĭ în treacăt, şi anume cât e necesar spre a lămuri *coordinaţiile externe.*

Până acum s'a credut în general, că etica scóte problema sa principală din *interiorul* omuluĭ; că la judecarea moralităţeĭ se pune cumpănă principalminte pe voia omuluĭ, pe vrednicia sa din lăuntru, pe disposiţia virtuoasă a luĭ; că inima este câmpul cel propriŭ, pe care se 'ncing luptele bineluĭ şi rĕuluĭ şi se hotăreşte valórea cea adevĕrată şi demnitatea morală a omuluĭ. Lumea a

[1]) Les Bases. etc. p. 6. şi 7.

fost de socotinţă, că chiar omul cel maĭ sĕrman şi maĭ înstrăinat ar putea ajunge pe o tréptă înaltă de perfecţiune morală, numaĭ dacă voĭa sa nŭ este reproşabilă, saŭ dacă are inimă curată. Sub un înveliş strenţos se póte ascunde o înaltă nobleţă morală. De altă parte oameniĭ au fost în general convinşĭ, că orĭ cât de bună ar fi conduita esternă, orĭ cât de eficacĭ ar fi combinaţiile organelor sensibile şi motoriĭ, omul póte fi un mormênt vĕruit, plin de putrejune morală, cum dovedeşte esemplul fariseilor şi a tuturor următorilor lor în măestria făţărniciei.

Tóte aceste aŭ fost inexacte după filosoful nostru. Genul omenesc a dibuit pe întuneric una din cele maĭ fundamentale ideĭ morale, până ce Spencer apare ca un sóre şi împrăştie razele sale mângâioase, spre a lumina potecile întunecóse a le pământenilor. Dovedĭ fără 'ndoeală Spencer n'aduce nicĭ de cum. Ar fi de sigur cutezător a cere argumente de la un bărbat, care, înarmat cu tótă ştiinţa darwinistă, păşesce către termenul veaculuĭ nostru.

De alt-fel escluderea tuturor proceselor sufleteştĭ din domeniul moraleĭ are o consecinţă, pe care Spencer însuşĭ, presupunem spre onoarea luĭ, ar respinge-o hotărîtor. Însă ea resultă necesariaminte din conceptia luĭ. Dacă procesele interne ale sufletuluĭ, gândurile, intenţiele, dorinţele şi poftele ca *funcţiunĭ* nu sunt obiectul eticeĭ ci al fisiologieĭ — atuncĭ urméză că ele nu sunt nicĭ bune nicĭ rele moralminte, *că dar adulterul sĕvârşit în inima, intenţia de a fura, judecata cutezătóre, nerostită încă, şi altele de-asemenea nu sunt de osîndit moralminte.* Atuncĭ naturalminte ar fi rupte lanţurele ce împedică şi strică gândurile şi poftele nóstre. Dacă Christos zice: Nu ce intră în gură spurcă pre om, ci ce iese din gură spurcă pre om, că cele ce ies din gură ies din inimă, cum sunt gândurile cele rele, uciderile, adulteriile etc.—acestea fireşte ar trebui rectificate dupĕ noua teorie. Porunca a zecea ;

„Să nu pofteştĭ“ ar fi atuncĭ din fericire înlăturata şi biata nóstră fire s'ar putea mişca maĭ liber azĭ de cât în vechiul Testament.

Escluderea tuturor proceselor interne ale sufletuluĭ din domeniul moraleĭ, este ceva aşa de necrezut, ca orĭ-cine se întreabă fară voe: Cum a putut ajunge Spencer la această aserţiune? Este ea poate numaĭ o eroare eventuală a filosofuluĭ nostru? Nu, nu este aşa. Ea stă în *cea maĭ strânsă* legătură cu sistemul sĕŭ. Ea este nu numaĭ o consecinţă a materialismuluĭ sĕŭ, ce ştie numaĭ despre grupărĭ şi mişcărĭ de atomĭ, ci *un resultat necesar al definiţieĭ ce Spencer dă bineluĭ şi rĕuluĭ*. Ce importă gândurele, intenţiile şi dorinţele interne, ascunse în suflet, când caracterul moral a uneĭ fapte atârnă *de efectul eĭ pentru lungirea vieţeĭ* săŭ de adaptarea eĭ la condiţiile sociale.

Intrebăm acum pe orĭ şi ce om nepreocupat: O morală ce, aşa zicênd înca de la început dă astfel de róde, póte avea pretenţie că este adevărată?

*

Nu tótă conduita umană este obiectul moraleĭ ci numaĭ *conduita liberă şi reflectata*. Pentru fapte nelibere şi nereflectate omul nu póte fi responsabil. Cum va esplica Spencer acum din punctul sĕŭ de vedere *libertatea şi responsabilitatea conduiteĭ omeneştĭ?* El afirmă că evoluţiunea lucrează dupa legĭ mecanice, invariabile. Ca omul, ca product al părinţilor şi al doiceĭ, al loculuĭ şi al timpuluĭ, al aeruluĭ şi climeĭ, al sunetuluĭ şi lumineĭ, al hraneĭ şi îmbrăcămintеĭ, este supus la aceleaşĭ legĭ mecanice, ca de pildă pământul, aşa că cine ar cunóşte precis pe om şi condiţiile sale de traĭ, ar putea stabili *o formulă* matematică pentru conduita sa [1]).

De sigur, orĭ-cine va aştepta acum de la Spencer o es-

[1]) Les Bases etc. etc. p. 114.

punere amĕrunţită şi temeĭnică despre voea liberă şi dacă omul póte fi capabil de imputare fără libertate. Dar şi aicĭ ne vedem înşelaţĭ cu totul. *Acéstă cestiune principală nu e atinsă nicĭ cu o vorbă în etica luĭ.*

De aceĭa suntem nevoiţĭ a ne'ntórce la psihologia sa, unde caută a esplica origina inteligenţeĭ şi a voeĭ [1]). Negreşit acolo închină treĭ paginĭ întregĭ discuţieĭ despre voea liberă. Studiul acesta începe cu următórea observaţie: *Ar fi de prisos şi nepotrivit a intra aicĭ maĭ pe larg în cestiunea de mult contrariată despre libertate.*

De prisos şi nepotrivit! Acéstă scuză ar fi putut avea loc, dacă Spencer promitea o discuţie maĭ întinsă a cestiuneĭ în Etică. Dar ce însemnează ea, când în etică cestiunea întrégă este ignorată binişor, ĭar în psihologie— e considerată de prisos.

După acéstă introducere cam în zeflemea, urméză o discuţie de aceĭaşĭ natură şi anume, că socotinţa deobşte despre voea liberă e basată pe o amăgire subiectivă şi obiectivă.

Amăgirea *subiectivă* consistă în accepţiunea falşă, că eul, care este present în sentiment, ar fi ceva maĭ mult de cât agregatul de simţirĭ şi ideĭ, ce există în momentul dat. Insă pe ce bază numeşte el falşă acéstă accepţiune, ce'ĭ de sigur drépta? Respuns: Pentru că substratul, ce aparţine eululĭ dar e necunoscut, nu póte fi nicĭ-odată present. Dar, să ne erte D. Spencer, acest substrat este fórte bine cunoscut şi present. Tocmaĭ sentimentul general mărturiseşte, că sub eŭ nu se'nţeleg fenomene trecĕtóre ci *factorul durabil şi causa fenomenilor*. Eŭ sunt fórte conşciŭ, că substratul acestor fenomene nu este un X necunoscut, ci eŭ însumĭ cu trup şi suflet, care rĕmân acelaş chĭar dacă fenomenile se schimbă, şi care pot produce după voe multe fenomene de acestea, şi tot aşa le pot face să dispară. Dacă în momentul acesta eŭ cuget

[1]) Principien der Psychologie. Deütsch von Dr. Vetter. Stuttgard 1882. Bd. I. S. 523.

şi scriŭ, sunt bine conscient că nu mĕ identific cu gândirea şi scrierea, ci că ele sunt acţiunĭ pe care le pot continua saŭ curma dupĕ plac, şi pentru care decĭ port respundere deplină. Tocmaĭ acest sentiment clar şi neîndoĭos, ce există în pieptul fie-căruĭ om, şi pe care nicĭ o teorie nu'l va şterge, putea face pe Spencer a lua aminte că afirmaţiile sale sunt inexacte. Omul este liber chĭar dac'ar fi născut în obezĭ. Dar natural, din punctul de vedere preconceput a luĭ Spencer, libertatea trebue nimicită cu orĭ-ce preţ. Orĭ-ce resultă din puterile atomice ascultă numaĭ de legĭ mecanice, aşa dar n'are a face cu libertatea.

Ast-fel este acéstă filosofie *modernă.* Ea să faleşte cu fapte, scrie cărţĭ despre *Basele eticeĭ* şi neagă chĭar din capul loculuĭ faptul cel maĭ neîndoĭos, maĭ clar şi maĭ general al sentimentuluĭ!

Spre a ne convinge şi maĭ bine despre sus dîsa amăgire subiectivă, Spencer voeşte a arăta maĭ departe, ca eul póte fi present în sentiment numaĭ presupunênd că coincide cu starea momentană a sentimentuluĭ. Dacă eul „este present în sentiment, atuncĭ de óre-ce tot-dé-una este present, în orĭ-ce moment am voi nu póte fi de cât întregul sentiment simplu saŭ compus, ce trece în momentul respectiv“. Acéstă afirmare póte ar avea sens, dacă am percepe numaĭ fenomene şi stărĭ abstracte. Dar nu este aşa. Noĭ percepem stările existente în noĭ, cum ele sunt presente *concret* în noĭ, ca stărĭ *ale nóstre*, aşa dar ne percepem tot-odată şi *pe noĭ înşine*, ca *fatoriĭ şi causele* stărilor ce se schimbă. Dacă părerea luĭ Spencer ar fi justă, atuncĭ singur el ar trebui să se deştepte cel puţin în fie-care diminéţă cu alt eu, şi n'ar avea drept a se considera astă-dĭ identic cu Spencer, care a debutat în literatură la 1842 cu o încercare despre *sfera proprie de acţiune a guvernămêntuluĭ.*

El pretinde că acéstă amăgire subiectivă se confirmă încă şi cu una *obiectivă.* Acţiunele altor individĭ sunt lip-

site de uniformitatea cu care lucrează de pildă o maşină supusă a legi mecanice. De aceea *ne închipuim mai adesea ca ele ar fi determinate de ceva independent, ce se numeşte voe* [1]. Dar acéstă *amăgire* vine numai de acolo, că combinaţia causelor ce lucrează cu necesitate este încurcată la om, ea se schimbă din moment în moment şi omul astfel pare a fi liber.

Am nedreptăţi pe Spencer când am tăgădui că este îndrăsneţ în afirmaţiuni. Păcat numai că acéstă îndrasnélă nu ajunge la victoria în luptele intelectuale. Ea cu atât mai puţin póte ceva în faţa faptelor celor mai generale şi mai ne'ndoelnice ale sentimentului—un sentiment de care nime nu se póte lepada.

Dacă omul lucrează cu aceiaşi necesitate ca o locomotivă, saŭ, spre a ne servi de comparaţia unui ucenic a filosofului nostru, daca omul nu este mai liber de cât fiuviul ce se varsă ne'npedecat în marea: cum se face dar că nu osîndim locomotiva când sdrobeşte un om, saŭ nu batem rîurele când inundeaza oraşele şi câmpiile nóstre, şi îneacă ómenii, cum a bătut Xerxe odinióră marea? Pentru ce judecătorii noştri pretind a fi informaţi aşa de precis de a sĕvêrşit cine-va o nelegiuire cu ştiinţă şi voinţă saŭ ba? Pentru ce admit ei circumstanţe uşuratóre, daca toţi ómenii lucrézà cu aceiaşi necesitate? [2]. Lecinschi saŭ Ravachol nu puteaŭ fi óre scuzaţi că n'aŭ fost stepâni pe sine şi de aceea aŭ sĕvêrşit aşa crime? Dupĕ noua morală criminalii n'ar trebui pedepsiţi ca nişte vinovaţi, ci duşi la spitale de alienaţi [3]. Bine a dis încă Platon: „Nici un om nu se supără pe altul pentru greşeli ce dupĕ socotinţa sa aŭ causa lor în natura însaşi saŭ în o întâmplare. Nime nu va căuta să mustre, saŭ să învețe, saŭ să îndrepte cu pedepse pe

---

[1]) Principien der Psychologie, S. 524.

[2]) In acest caz şi rolul social al pedepsei cum vor a'l esplica unii jurisconsulţi remâne pentru noi ne'nţeles. Vedi Arhiva soc. sciinţ. şi liter. din Iaşi, An. III, No. 10—12 p. 643. Iaşi 1892.

[3]) Comp. Arhiva l. c. p. 638 sq. 640.

alţiĭ pentru ast-fel de greşelĭ. Maĭ curând simţim compătimire pentru atarĭ ómenĭ. *Cine va fi atât de nepriceput ca să pedepsĭască saŭ să dăscălĭască pe nişte ómenĭ pentru că sunt diformĭ, piticĭ saŭ bolnăvicĭoşĭ?* Căcĭ toţĭ ştim bine, că aceste rĕle, ca şi bunurele opuse, aŭ causa lor în natură saŭ în o întâmplare. Iar dacă cine-va e lipsit de óre-care bunurĭ, *ce atârnă de silinţa sa proprie, de esercitiu şi instrucţie*, atuncĭ toţĭ sunt indignaţĭ şi cată să înlăture aceste defecte prin pedepse şi sfătuirĭ. Ast-fel de defecte sunt *nedreptatea*, *impietatea* şi în genere tot ce contrariază virtutea unuĭ bun cetăţian [1]).

E bine ştiut, că în sferile ómenilor culţĭ există tendinţa de a face libertatea o tablă rasă. Lucrul se'nţĕlege lesne. Pentru ómeniĭ mândri sentimentul vinovăţieĭ este umilitor. Acesta e urmat pas cu pas de furiile mustrăreĭ de cuget, ce varsă unele picăturĭ amare în paharul plin de dulceţile lumeştĭ. Şi apoĭ sentimentul respundereĭ în ceĭa-l-altă viaţă la deşteptarea din ameţala plăcerilor acesteĭ vieţi! De sigur, epicureul, care caută cerul pe pământ, are interes a face după putinţă un sfârşit libertăţeĭ. Incă fericitul Augustin mărturiseşte, că în vîrtejul rătăcirelor sale spre a smulge din sine simţimêntul umilitor al vinovăţieĭ a căutat să'şĭ formeze convingerea, că nu pĕcătueşte el, ci alt cine-va necunoscut din el [2]). Dacă nu există libertate, atuncĭ nu maĭ este trebuinţă de nicĭ o desvinovăţire. Sĕcurea distrugĕtóre loveşte însaşĭ temelia vineĭ şi a rĕspundereĭ. Ne fiind vină, nu este nicĭ pedeapsă, şi nefiind libertate nu este nicĭ ĭad. Omul atuncĭ póte să râdice cu îndrăsneală fruntea sa nevinovată şi să cânte:

> Viaţa este un vis de-o ḑi,
> Moare corpul tot apune
> Tot începe a putrezi...
> Sufletul?... E ficţiune!

---

1) Protogorasc. 13.
2) Confess. L. 5. c. 10.

Frica nóstră a născocit
O deșartă nemurire
Și sarmana omenire
S'amăgește negreșit!

O țěrână în mormênt
Iată tot ce maĭ rĕmâne. .
Viață astă-dĭ, mórte mâne
Rouă ce se duce 'n vênt.

Decĭ maĭ bine scurtul traiŭ
Să'l petrecem în plăcerĭ;
Să'l prefacem noĭ în raiŭ
De cât tartar de durerĭ.

De sigur, aceste versurĭ sunt espresia fidelă a sentimentelor unuĭ epicureŭ. Ele nu pot avea nimic comun cu ideĭa responsabilităţeĭ morale.

Maĭ mult încă, cine neagă libertatea, vine'n contradicere cu *credința în Dumnedeŭ.* Alt-fel am face pre Dumnedeŭ autor al tuturor fară-de-legilor omenireĭ. Libertatea e decĭ *punctul cardinal pentru concepția întreagă a universuluĭ.* De aceea înțělegem de ce tóte atacurele se'ndréptă asupra eĭ ca asupra unuĭ turn Malakoff. Insě contra minţeĭ sănětóse şi a adevěruluĭ luptă în zědar chĭar ştiinţa modernă. Da, o ştiinţă, ce cu faptul libertăţeĭ n'o póte scóte la capăt alt fel, de cât prin negare, este osîndită chĭar din capul loculuĭ în ochiĭ fie-caruĭ om nepreocupat. Ea póte să ducă o existenţă deplorabilă în opere savante şi în sale academice, dar în viața practică este netrebnică.

*

Teoria evoluţieĭ străbate ca un fir roş etica cu care ne ocupăm. De aceea să nu ne mirăm dacă Spencer încă de la început vrea să ne facă a înţělege, că conduita morală s'a desvăluit gradat, prin transiţiĭ uşóre din conduita ne morală, saŭ că conduita morală este un *descendent* al con-

duiteĭ, *pe care viața a râḑicat'o la înălțimea de astă ḑĭ.*

O mare parte din faptele obicĭnuite sunt indiferente moralminte. „Duce-mĕ-voĭ aḑĭ în primblare la cascadă saŭ maĭ bine bine voiŭ eşi pe malul măreĭ? Aicĭ scopurile sunt indiferente în privirea morală. Dacă mĕ duc la cascadă, trece-voĭ prin câmpie saŭ ține-voĭ drumul prin pădure? Aicĭ mijlócele de aseminea sunt indiferente moralminte... Dar nu este maĭ puțin evident *că trecerea acestor fapte indiferente în fapte bune saŭ rele se face treptat.* Dacă amicul care voeşte a mĕ 'nsoți a vĕḑut cascada, atuncĭ alegerea între un scop saŭ cel-l-alt nu maĭ este indeferentă moralminte. Şi dacă, dupĕ ce am ales ca țel cascada, drumul peste câmpie îmĭ pare prea lung pentru puterile sale, poteca din pădure fiind maĭ scurtă şi maĭ bună, atuncĭ alegerea mijlócelor încă numaĭ este indeferentă.... Aceste esemple sunt de-ajuns spre lămurirea adevĕruluĭ, că conduita ce n'are nimic a face cu morala, *se transformă pe nesimțite treptat şi în miĭ de chipurĭ în o conduită morală saŭ imorală* [1]).

Trecerea acésta de la fapte nemorale la fapte morale evident nu póte fi în sensul, că una şi aceĭaşĭ faptă şĭ-ar schimba treptat caracterul eĭ de moralitate prin *o prefacere fisică*, de pildă cum o larvă se preface în flutur. Ar fi de tot absnrd a admite acésta. In o serie de fapte n'avem nimic ce rĕmâne fisic. Săvârşindu-se a doŭa faptă, a trecut cea dintăĭ. Chĭar esemplele date de Spencer nu presupun ast-fel de transformare.

Trecerea gradată ar avea să însemne maĭ vîrtos, că limita între fapte indiferente moralminte şi bune (saŭ rele) este aşa de puțin pronunțată, că ele maĭ nu se pot distinge, ca şi cum am ḑice: colorile curcubeuluĭ trec pe nesimțite una în alta.

Dar şi în acest sens, strict vorbind, nu póte fi vorba despre o trecere cu încetul a fapteĭ indeferente moralminte

1) Les Bases etc. p. 3 sq.

în o faptă bună. In tot casul cu acéstă trecere teoria luĭ Spencer nu câştigă nimic. Acésta se va vedea lămurit, dacă vom distinge nişte ideĭ, pe care Spencer le confundă unele cu altele.

La orĭ-ce faptă trebue a distinge bine treĭ elemente: 1) *Fapta în sine* saŭ în obiectul eĭ. 2) *Scopul* eĭ. 3) Diferitele eĭ *împrejurărĭ* accidentale. Dacă de pildă unul se duce'n primblare pe malul măreĭ spre a se recrea, primblarea este fapta, recreaţia scopul, ĭar locul unde se face primblarea, adică malul măreĭ este o împrejurare a fapteĭ.

Acum pentru ca o faptă să fie bună moralminte, adică comformă şi corespundĕtóre cu natura raţională a omuluĭ ca atare, trebue să *întrunească* două condiţiĭ: 1) Fapta *nicĭ* în privinţa obiectuluĭ, *nicĭ* a scopuluĭ, *nicĭ* a împrejurărilor nu trebue a fi *rea*, saŭ în contradicere cu natura raţională a omuluĭ (φύσει Rom. II, 14); 2) Ea, cel puţin în una din aceste privinţĭ şi adică tot-déuna în privinţa *scopuluĭ*, trebue să fie *bună* moralminte, saŭ comformă cu natura raţională a omuluĭ. De aicĭ urmează,—spre a face în treacăt acéstă observaţie importantă — că o faptă rea moralminte în sine saŭ în obiectul eĭ, cum e de pildă a jura strîmb, a ucide, a huli pre Dumnedeŭ, nu póte fi bună moralminte prin scopul eĭ, saŭ prin împrejurărĭ. In acest sens principiul ce se impută Iesuiţilor, anume că scopul justifică mijlócele, este cu totul de osîndit [1]). Iar o faptă *indeferentă* în sine, cum e de pildă a se primbla, a mânca, a dormi, póte fi bună, când se face cu un scop bun, dupĕ îndemnul apostoluluĭ Pavel (I Cor. X, 31).

O faptă óre-care privită *obiectiv* este *în raport cu natura şi împrejurările eĭ* saŭ bună, saŭ rea, saŭ indiferentă. Dar

[1]) Acest principiŭ este susţinut cu óre-care restricţie şi de *Ed. Hartmann,* filosoful de modă din capitala imperiuluĭ German. In opera sa Phaenomenologie des sittl. Bewusstseins s. 565, Hartman dupe ce infrunta pe Iesuiţĭ, îşĭ însuseşte principiul atribuit lor, întru cât numaĭ sub scop se'nţĕlege progresul cultureĭ neamuluĭ ominesc. Ast-fel dupĕ Hartmann, tot ce serva la progresul cultureĭ este *justificat.*

fiind-că la orĭ-ce faptă bună se cere un scop bun, o faptă este în raport cu scopul eĭ bună saŭ rea moralminte. Fiind-că cunoştinţa nóstră este imperfectă, ne póte veni une-orĭ greŭ a determina precis limitele faptelor admise moralminte. Dar acésta nicĭ nu e necesar. Cacĭ pentru ca o faptă să fie bună moralminte *subiectiv,* e destul a o considera bună după masura *înţelegereĭ* nóstre. Noĭ suntem responsabilĭ numaĭ pentru cela ce facem cu ştiinţă şi voinţă.

Dacă Spencer pare a nega deosebirea strictă ce esistă obiectiv între fapte bune, indiferente şi rele moralminte, acésta vine numaĭ de acolo, că el confundă natura saŭ obiectul fapteĭ cu scopul eĭ. El ḍice: Duce mĕ-voiŭ aḍĭ în primblare la cascadă saŭ pe malul mărei? Aicĭ *scopurele* sunt indiferente în privinţa morală. Dar nu e aşa. Aicĭ nu e vorba de scop, ci de o faptă privită în sine cu două imprejurărĭ deosebite, ce o însoţesc. Primblarea doar nu este un scop pentru sine. Saŭ póte H. Spencer să primblă ca să se primble? Muritoriĭ de rând se primblă spre a'şĭ procura o recreaţie cuvenită. Iar scopul acesta este bun moralminte. Din contra fapta în sine este indiferentă moralminte ca şi împrejurările ce o însoţesc. In al doilea caz adus de Spencer, adăugându se însoţirea unuĭ amic, ca *o împrejurare de tot nouă*, ce nu permite a se alege un drum fără a neglija o datorie de dragoste, prin acéstă împrejurare fapta primeşte un caracter cu totul deosebit în privinţa morală.

Ast-fel de împrejurare nouă, privită curat *fisic* de sigur schimbă o faptă puţin saŭ nicĭ de cum, dar în privinţa *morală,* ea adesea póte modifica o faptă fórte mult. O împrejurare de tot neînsemnată póte fi de cea maĭ mare însemnătate pentru judecata raţională a omuluĭ. Uciderea cutezătóre a unuĭ animal, uciderea unuĭ om şi uciderea unuĭ părinte se deosebesc în privinţa fisică fórte puţin, însă cât se deosebesc ele în privinţa morală! Tocmaĭ aicĭ se vede aşa de isbitor deosebirea ca cerul de pământ între acţiunele animaluluĭ şi conduita omuluĭ. Dacă un tigru sfăşie un

om saŭ un cal, acésta nu schimbă de fel caracterul conduiteĭ sale. Din partea tigruluĭ acţiunea este absolut aceĭaşĭ în ambele casurĭ. El cată numaĭ a'şĭ mulţumi pornirele trupescĭ. Despre nedreptate şi moralitate el n'are nicĭ o ideiă. Cu totul din contra omul, care în virtutea raţiuneĭ sale pricepe chĭar împrejurărĭ, relaţiĭ şi urmărĭ fórte micĭ şi ne'nsemnate ale conduiteĭ sale şi prin alegerea liberă face binele şi rĕul o proprietate a sa. Negreşit însă, dacă vedem în om numaĭ *mamiferul cel maĭ desvăluit*, dacă considerăm ca obiect al eticeĭ numaĭ *coordinaţiile esterne*, dacă suntem de părere că faptele omineşcĭ nu sunt maĭ libere de cât loviturele pistonuluĭ uneĭ maşinĭ de abur, atuncĭ nu ne putem opri la ast-fel de consideraţiunĭ.

II. *Ideĭa despre bine şi rĕŭ în sens moral.*

Simburele eticeĭ şi punctul eĭ cardinal este ideĭa despre bine şi rĕŭ moralminte. Ce se'nţĕlege decĭ după Spencer *prin bine şi rĕŭ în sens moral?* El respunde: Bine în general însemnéză a fi adaptat esact la un scop. Ca să ne convingă de esactitatea acesteĭ afirmărĭ, el începe o argumentare inductivă, dar aduce cu dibăcie numaĭ esemple, ce se potrivesc cu afirmarea sa. Aşa de pildă ḑicem: Un cuţit, o casă, un ogar, o puşcă, o lovitură de biliard sunt bune, când aŭ însuşirea de a'şĭ ajunge scopurile lor; în caz contrar le numim *rele.*

Dar filosoful nostru trece cu vederea că aicĭ bun e luat în sens de *desĕvêrşit.* Un lucru *privit absolut în sine* se numeşte bun saŭ maĭ precis *desĕvêrşit* (perfectum) când are tóte însuşirele ce i se cuvin. Aşa dacă un cuţit saŭ un ogar întruneşte tóte însuşirele cuvenite pentru scopurele sale, este bun saŭ perfect în sine. Dar de aicĭ încă nu urméză că este bun relativ (bonum), adică cu privire la o fiinţă ce'l doreşte. Bun în sensul acesta *relativ* însamnă ceea ce este potrivit pentru altul, ceea ce este cuviincĭos, saŭ ce corespunde facultăţeĭ sale. Bunătatea în acest sens

relativ şi propriŭ presupune *desĕvêrşirea unuĭ lucru* şi'ĭ maĭ adauge relaţia de conformitate pentru o fiinţă ce'l doreşte. Un cuţit póte fi în sine cât de desĕvêrşit saŭ de bun, de aicĭ nu urméză că este bun *pentru fie-care om.* Pentru un copil saŭ pentru un alienat, acest cuţit nu este în adevĕr bun, căcĭ eĭ şi-ar face numaĭ daune cu dênsul.

Acum despre bine în acest sens relativ şi propriŭ Spencer nu ḑice nimic. Tóte tratatele filosofice espun pe larg, că binele în sens propriŭ este ceea ce'ĭ potrivit în vre-un chip pentru om. Acest bine se póte deosebi spre înţelegere în *folositor, desfătător* şi *onest în sine* (bonum utile, delectabile, honestum), după cum un lucru e potrivit în sine pentru om, saŭ din causa plăcereĭ ce produce saŭ în fine din causă că serveşte a realisa un bine ce e conform în sine pentru om. Aşa de pildă cuţitul nu este pentru om bun în sens relativ saŭ de dorit în sine, ci numaĭ din causa utilităţeĭ sale, aşa dar este un bun de folos (bonum utile). Ascultarea uneĭ musicĭ măiestre, jocul, recreaţia sunt pentru om bune, pentru ca'l desfătează şi'l înveselesc (bonum delectabile). Din contra sănĕtatea, viaţa, virtutea sunt pentru om potrivite şi dorite pentru sine înşile (bonum honestum), fără a considera folosul şi desfatarea ce'ĭ procură. Cine citeşte *Basele eticeĭ* nu află nicĭ o distincţiune de acestea. *Binele moral* ce din timpul luĭ Platon şi Aristotel a valorat ca *obiectul cel maĭ propriŭ*, aşa ḑicênd ca centrul investigaţiilor eticeĭ nu se pomineşte nicĭ cu o vorbă. Saŭ Spencer a creḑut că tăcerea'ĭ de aur? Acésta nu face onóre unuĭ bărbat ca dênsul, care se pretinde că jócă rolul de Copernic în Etică.

Dar să ne'ntórcem la definiţia ce dă filosoful nostru, *Bine* în general va să ḑică a fi adaptat la un scop. Acum ce va se ḑica *bine in sens moral*? La ce scop trebue a fi adaptată o faptă, ca să fie bună moralminte? Respuns: *La conservarea şi prelungirea vieţeĭ omenescĭ.* Aşa dar *bună moralminte* este orĭ ce faptă, ce e adaptată esact la conservarea şi prelungirea vieţiĭ nóstre şi a altora. Iar *dese-*

vêrşit bună moralminte este orĭ-ce faptă, ce *asigură de-o dată cea maĭ mare sumă de viaţă pentru individ, pentru descendenţiĭ sĕĭ şi pentru semeniĭ seĭ* [1]). Dacă acéstă adaptare la prelungirea vieţiĭ lipseşte, atuncĭ conduita este rea şi de osîndit în totul saŭ în parte.

Spencer apoĭ defineşte ideia bineluĭ moral aşa, că 'l declară identic cu cel *desfătător*. Tot ce este în favórea vieţiĭ trebue să mărească în acelaşĭ timp şi plăcerea de viaţă, căcĭ viaţa pare de dorit numaĭ pentru plăcere, pentru mulţumire. Ast fel Spencer ajunge la conclusia, că *Bine generalminte este ceea ce face plăcere* [2]). Iar fapta ce n'are de scop un escedent de plăcere saŭ bucurie asupra durereĭ saŭ supărăreĭ este rea moralminte.

Iată-ne ajunşĭ cu bine la bĕtrânul Epicur, pe care credeam că l'am lăsat înapoĭ cu 2000 de anĭ şi maĭ bine. De la acest filosof împrumută Spencer definiţia ce dă bineluĭ. In ochiĭ luĭ cea maĭ mare plăcere posibilă a vieţiĭ are valóre de ţel şi dreptar suprem al moralităţeĭ.

E vrednic de observat modul în care Spencer înalţă pe furiş, ca să dicem aşa, viaţa în normă supremă a tótă moralitatea, în bun suprem etic. Dupĕ ce ne-a esplicat că bine va să dică a fi adaptat esact la un scop, vine de-o dată în mod cam acoperit a afirma, că scopul la care are a se adapta ordinea morală este *viaţa*. Acéstă afirmare se pune înainte maĭ ca de sine înţeleasă. Ea póte va fi evidentă pentru filosoful nostru evoluţionist din punct de vedere al adaptăreĭ Dar pentru noĭ şi cetitoriĭ noştri de sigur ea nu este evidentă.

Totuşĭ Spencer pretinde că *observarea* va confirma de sigur în multe casurĭ teoria pusă înainte aicĭ. Să'l ascultăm: „Reservându-ne aprobarea saŭ desaprobarea scopuluĭ sĕŭ final, dicem că un om, care se bate, s'a apărat bine, dacă apărarea sa e în adevĕr de natură a'ĭ asigura scă-

[1]) Les Bases etc. p. 18, sq. 20, 21.
[2]) Ibid. p. 23 şi 25.

parea. Şi pe când aprecierile altor aspecte ale conduiteĭ sale rĕmân neschimbate, acelaşĭ om îşĭ atrage un verdict defavorabil, dacă faptele sale imediate nu şĭ-ajung scopul lor. Binele, ce se atribue unuĭ om de afacerĭ ca atare, se mĕsură după activitatea şi dibăcia, cu care el ştie a cumpăra şi a vinde în folosul seŭ. Aceste calităţĭ nu împedică nicĭ de cum aspra tratare a subalternilor sĕĭ, ceea ce este de condemnat".

Iarăşĭ o confusie de ideĭ chĭar grósă. De sigur orĭ-ce faptă, privită în sine, absolut şi fisic, este bună saŭ maĭ vîrtos desĕvêrşită, tocmaĭ pentru că este ceva în fiinţă. Apoĭ fapta este cu atât maĭ desĕvêrşire cu cât este adaptată maĭ bine la scopul eĭ. Dar urmează de aicĭ, că acea faptă este şi potrivită saŭ de cuviinţă pentru făptuitor, cu alte cuvinte, că ea este *bună moralminte?* De sigur nu. Orĭ-ce faptă *după vre-o relaţie subordinată* a eĭ negreşit va fi convenabilă omuluĭ în óre-care chip. Aşa dacă cine-va bea peste măsură, acésta póte fi potrivit şi bine pentru plăcerea pânteceluĭ sĕŭ, dar de aicĭ nu urmează că o atare faptă este convenabilă omuluĭ, saŭ bună în sens propriŭ pentru el, ca *fiinţă raţională.*

In privinţa *morală* o faptă póte fi *bună*, *numaĭ dacă este conformă cu natura raţională a omuluĭ ca atare, în tóte relaţiile eĭ cu el însuşĭ şi cu alte fiinţĭ.* Cine-va póte fi un *artist* distins, un *poet* escelent, însă un *om* rĕŭ. Tot aşa se pot afla ómenĭ de afacerĭ dibacĭ, meseriaşĭ harnicĭ, spadasinĭ vitejĭ, carĭ să fie în acelaşĭ timp nişte ómenĭ de nimic. Oare nu cum-va talentul artistic, dibăcia în afacerĭ va decide despre starea morală a unuĭ om? Atuncĭ negreşit ceĭ maĭ mulţĭ evreĭ neguţătorĭ şi bancherĭ ar fi ideale de moralitate, ĭar falşificatoriĭ şi escrochiĭ rafinaţĭ din ḑilele nóstre ar fi adevĕraţi sfinţĭ. Cu dreptul a ḑis un filosof creştin, că *omul cel maĭ rĕŭ póte fi hoţ bun ba chĭar desĕvêrşit.*

In adevĕr, trebue a ne mira de cutezanţa cu care Spencer nesocoteşte tóte aceste ideĭ fundamentale, ce sunt tradiţionale.

*

Dacă Spencer ar fi consultat pe filosofiĭ vechimeĭ, ar fi aflat că tóte aceste ideĭ morale aŭ fost de mult desvoltate complect şi clar. In special ar fi aflat, că binele în sens moral (bonum honestum, morale) este acela, care desĕvêrşeşte pe om, considerat ca fiinţă *raţională*, şi că bună moralminte este numaĭ fapta corespunzĕtóre cu ordinea, ce resultă din relaţia omuluĭ raţional cu sine însuşĭ şi cu alte fiinţĭ. Acéstă ordine şi faptele ce se raportă la ea se numesc în totalitatea lor dinpreună cu Dumneḑeŭ ca ţelul final şi centrul eĭ *ordinea morală universală*. Faptele ce sunt de acord saŭ vin în contraḑicere cu acéstă ordine sunt bune saŭ rĕle moralminte, independent de urmările lor.

Fără îndoĭală *utilitatea* uneĭ fapte fie pentru făptuitor însuşĭ fie pentru alţiĭ este adesea *presupusă* ca o *condiţie* necesară, pentru ca o faptă să fie corespunḑĕtóre cu ordinea aci numită şi potrivită pentru omul raţional. Orĭ-ce faptă, ce va să fie bună pentru om, trebue neapărat să fie bună s'aŭ desĕvêrşită neaparat în sine însaşĭ (absolut orĭ fisic). Acéstă desĕvêrşire fisică saŭ *materială* a uneĭ fapte consistă adesea în utilitatea eĭ. Totuşĭ fapta devine bună moralminte *formal nu prin utilitate ci fiind-că este potrivită pentru om* ca fiinţă *raţională şi'ĭ dă desĕvêrşirea corespunḑĕtóre în special cu natura sa.*

Aşa de pildă îmbuĭbarea este de ordinar vătămătóre omuluĭ, ĭar cumpătarea folositóre. Totuşĭ cumpătarea nu devine bună formal pentru că este folositóre, ci pentru că este potrivită cu natura omuluĭ, pe când îmbuĭbarea e nepotrivită. Omul ca fiinţă corporală cu raţiune trebue a se conduce tot-dé-una de raţiune. Acésta trebue a domni în el. Partea corporală va servi raţiuneĭ, îĭ va ajuta la funcţiunele eĭ. Dacă omul nu face aşa, dacă el maĭ vîrtos slujeşte placerilor trupeştĭ aşa în cât acestea împedică raţiunea în lucrările sale, atuncĭ ordinea cea dréptă este stricată în om, ĭar fapta, din care porneşte acéstă nerânduĭală, este

imorală. De aceea chiar dacă un om rafinat în plăcerĭ ar isbuti să se imbuĭbeze fără dauna sănĕtăţeĭ, totuşĭ fapta sa va fi imorală.

Tot acésta se afirmă şi despre relaţiile cele maĭ de frunte ale omuluĭ ca fiinţa raţională şi *socială* cu alte făpturĭ, cum şi despre relaţiile omuluĭ cu Dumneḑeŭ, Făcĕtorul sĕŭ, Domnul seŭ şi scopul ultim al seŭ. Abstracţiune de orĭ-ce *folosinţă*, este pentru om potrivit cu ordinea cea dreaptă a natureĭ sale, să ĭubiască şi să cinstească maĭ pre sus de tóte pre Dumneḑeŭ ca Făcĕtorul, Domnul şi Bunul cel maĭ înalt al seŭ.

Insă trebue a lua bine sama, că ordinea cea principală, care s'a descris aicĭ şi care are de temelie şi început fiinţa luĭ Dumneḑeŭ, de unde împrumută în linia ultima *imutabilitatea eĭ,* determină numaĭ *cuprinsul* bineluĭ moral, respectiv al reuluĭ moral. Iar *necesitatea* saŭ datoria supunereĭ la acéstă ordine morală şi *vrednicia* faptelor morale purced din voea luĭ Dumneḑeŭ, legĭuitorul cel vecĭnic şi consistă *în legătura strinsă a vieţeĭ morale cu bunurele cele maĭ înalte şi vecĭnice ale omuluĭ*, cum vom arăta maĭ departe.

Din deosebirea indicată aicĭ între *cuprinsul* şi *necesitatea* poroncilor morale, cetitorul póte judeca lesne ce credinţă merită afirmarea luĭ Spencer, *că tóte simbólele bisericelor şi ale sectelor* ţin cu tărie credinţa, *că binele şi reul se determină esclusiv* din poronca luĭ Dumneḑeŭ. Acéstă aserţiune, ḑice el, a trecut din sistemele teologice în sistemele de etică, şi este comună şi celor ce afirmă că cine nu crede în Dumneḑeŭ nu maĭ are nicĭ un călăuz moral [1]).

Nu ştim câte sisteme teologice şi etice va fi cercetat Spencer spre a da un verdict aşa de general. Insă aicĭ mărturisim în public, că de sigur el nu cunóşte sistema teologică şi etică a Bisericeĭ creştine. Afirmaţiunea de maĭ sus a luĭ dovedeşte acésta. Din timpĭ depărtaţĭ este dovedit cu de-amĕruntul că multe fapte sunt bune saŭ rĕle

[1]) Les Bases etc. pag. 41, sq.

independent și înainte de ori-ce act al voei luĭ Dumneḍe [1]). De aseminea a fost un principiŭ stabilit, ca multe fapte *nu sunt rĕle pentru că sunt oprite, ci sunt oprite pentru că sunt rĕle.* Dar filosoful nostru se crede în drept a ignora tóte aceste spre a sdrobi cu o lovitură *tóte Religiunele dogmatisatóre* [2]).

*

Dar spre dovadă să intrăm în ideile luĭ Spencer. Să admitem, că bine este ceea ce preluugeşte viaţa şi plăcerile eĭ pe pămênt. Ce urméză de aicĭ? Maĭ întâĭ, că viaţa însașĭ, fericirea cea maĭ mare şi plăcerea cea maĭ mare, nu este *buna.* Căcĭ nu se află un scop maĭ maĭ înalt la care ea să se pótă adapta. Ea este scopul suprem, la care totul are a se subordina. Decĭ ea, după definiţia luĭ Spencer, nu este un bun. Bunul cel maĭ mare de pe pămênt să nu fie un bun! Tot ce s'a scris şi s'a gândit până astă-ḍĭ despre *summum bonum* etic este după Spencer neesact. Dacă mórtea s'a numit rĕul cel maĭ mare şi viaţa fericită bunul cel maĭ mare, acésta a fost eróre,— o consecinţă a evoluţieĭ defectuóse.

Maĭ mult încă. Cum ne va esplica Spencer cu definiţia sa faptul, că moralitatea şi viciul sunt o prerogativă esclusivă a omuluĭ? Să știe, că şcóla Darwinistă cu maiștriĭ sĕĭ în frunte caută cu mare rîvnă la animale virtuţĭ, ce până acum aŭ fost contestate cu cerbicie. Darwin a aflat la maĭmuţĭ, cânĭ şi elefanţĭ maĭ tóte virtuţele. Ba el pretinde să fi descoperit la ele chĭar un germene de religiune, căcĭ şi cânele se uĭtă la stĕpânul seŭ ca la un Dumneḍeŭ [3]).

1) „Jamais nous n'avons fait de la volonté de Dieu „révélée dans les livres sacrés ou dans la conscience" la base de la morale. Nous regardons comme base de la morale *l'ordre deschoses voulu de Dieu.* Cet ordre de choses nous est connu non par la révélation mais par la raison etc." De Baets, Les Bases de la morale etc., p. 170.

2) Tot ca Spencer învaţa şi Hartmann şi Gizycki.

3) Acésta adânca(!) gândire a desvoltat'o şi E. Hartmann în opera sa „Das religiöse Bewasstsein", Berlin 1882, şi a făcut'o obiect al unor meditaţii profunde! Ne fiind aici locul de a resturna aceste

Dar cu tóte aceste pretinse descoperirĭ, orĭ ce om cu judecată ţine cu tărie în viaţa practică convingerea rostită acum treĭ miĭ de anĭ de către renumitul poet grec *Hesiod* în urmĕtórele versurĭ:

Saturn a dat legea numaĭ pentru ómenĭ;
Peştiĭ, férele pădureĭ şi paserile sbuıătóre
Se stăşie între sine pentru că sunt lipsite de justiţie;
Oamenilor însă le-a dat dreptatea, dar fórte preţios [1]).

Versurele poetuluĭ antic sunt confirmate de cel maĭ ager dintre toţĭ cugetătoriĭ, ce aŭ trăit vre odată. „Tocmaĭ a césta, dice *Aristotel*, este însuşirea omuluĭ în contrast cu animalile, că numaĭ el are sentimentul bineluĭ şi reuluĭ, a dreptuluĭ şi nedreptuluĭ şi a tot ce se ţine de acestea" [2]). Dupĕ *Plutarch* ne servim de lege şi justiţie numaĭ respectiv de ómenĭ [3]). Cum aŭ judecat în acéstă privinţă *Romvniĭ* se vede din disele luĭ Cicerone că nu se vorbeşte de dreptate la caĭ şi la leĭ [4]).

De alt-fel însuşĭ Spencer concede, că etica se ocupă cu forma de conduită, ce presupune conduita în general pe treapta cea maĭ înaltă a desvăluireĭ sale. Fireşte ca pentru

ideĭ ne mărginim a avisa la Ev. Mateĭ VII, 6 şi XV, 21-28. Comp. Ies. I, 3 şi Athenog. leg̃t. pro Christ. p. 16 (ed. Oxon). Inca Celsus punea avéstă obiecţiune. Vedı Origen contra Cels. l. IV.

1) Comp. Opera et Dies Edit. Ioan Tzetzes Basilea, 1542, p. 23
Τὸν δὲ γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε χρονίων·
Ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
Ἔσθειν αλλήλους, ἔπεὶ ου δίκη ἐστὶν ἐν αὐτοῖς·
Ανθρώποισι δ'ἔδωκε δίκην, ἥ πολλὸν αρίστη
Γίγνεται.

2) Polit I, 1. 1253, a 15. Τοῦτο γὰρ πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα τοῖς ανθρώποις ἴδιον, τὸ μόνον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ δικαίου καὶ αδίκου: καὶ τῶν ἄλλων αἴσθησιν ἔχειν.

3) Νόμῳ μὲν γὰρ καὶ δικαίῳ πρὸς ανθρώπους μόνον χρῆσται πεφύκαμεν. Vita Caton. maj.

4) De offic l. 1. c. 16: Neque ulla re (quam ratione et oratione) longius absumus a natura ferarum, in quibus inesse fortitudinem saepe dicimus, ut in equis, in leonibus: *justitiam, aequitatem, bonitatem* non dicimus. Sunt enim rationis et orationis expertes.

el acéstă conduită nu se deosebeşte în special de conduita animalelor, însă tot concede cel puţin că etica s'a ocupat până astă-ḑĭ numaĭ cu conduita *umană* şi prin urmare numaĭ acésta s'a considerat în general morală. In adevĕr, încă nimăruĭ nu ĭ-a venit în minte a înfiinţa un tribunal, un institut de pedépsă saŭ de corecţiune pentru caĭ saŭ cânĭ; şi nicĭ n'am auḑit, că Spencer ar fi presentat în acest sens vre-o propunere în parlamentul englez. De aicĭ conchidem, că el nu arată nicĭ un interes pentru datoriile şi drepturele *consingenilor* şi *fraţilor* noştri, cum numeşte Darwin animalele, saŭ că nu crede singur în atarĭ datoriĭ şi drepturĭ.

Cum se face decĭ, că toţĭ ómeniĭ cel puţin *în viaţa practică* privesc moralitatea ca o prerogativă esclusivă a genuluĭ ominesc? După teoria luĭ Darwin conduita ómenilor se deosebeşte de a animalelor numaĭ *gradual*, numaĭ prin o complicaţie maĭ mare. Decĭ între ele nu este o deosebire esenţială ci numaĭ *graduală*. Deosebirea între selbaticĭ şi civilisaţĭ nu ne'mpedică a le atribui şi lor moralitate, a lăuda conduita lor dacă 'ĭ dréptă şi nobilă, saŭ a o mustra dacă este rĕsbunătóre, nedréptă şi viciósă. Dar fiind-că după mărturia luĭ Darwin şi Spencer, deosebirea între selbaticul cel maĭ primitiv şi un Newton nu este maĭ mică de cât deosebirea între acelaş selbatic şi măĭmuţele de specia cea maĭ superióră, de sigur putem întreba: de ce în deobşte numaĭ la om este vorba de moralitate? Suntem cu atât maĭ în drept a pune acéstă întrebare, cu cât în alte privinţĭ deosebirea între ómenĭ şi animale nu ne'mpedică a atribui acestor din urmă calităţile celor dintăĭ. Animalul încă trăeşte, simte, vede, aude etc. Se teme, se bucură, sa mânie etc. De ce dar nu l'am lăuda saŭ mustra pentru virtuţele şi viciile luĭ?

Oare maĭmuţele şi câniĭ n'aŭ ca şi omul o viaţă, şi anume o viaţă ce după ideile filosofuluĭ nostru este *în cele esenţiale* de aceĭaşĭ valóre cu a omuluĭ? Actele animalelor nu sunt adaptate de asemenea la *conservarea şi*

prelungirea vieţii lor şi a altora? Deci ce lipseşte faptelor uneĭ maĭmuţi, saŭ câne şi tuturor acestor *fraţi* ai noştri, spre a fi virtuţi şi spre a fi vicii? De ce judecătoriĭ şi legislatoriĭ n'aŭ încă nicĭ o consideraţie pentru cânĭ?

Maĭ întâĭ—şi rugăm pe H. Spencer a reflecta bine asupra acestuĭ lucru—de ce statul îngădue a fi ucise animalile cu atâta necruţare? De ce nu ie încă nicĭ o měsură a ocroti viaţa lor nevinovată şi nepătată de nicĭ o nelegiuire? De ce Darwin şi Spencer şi toţi ceĭ de o socotinţă cu eĭ nu staŭ câtuşĭ de puţin la îndoĭală a tăĭa saŭ a pune să taĭe pe consingeniĭ şi fraţiĭ lor spre a se nutri cu carnea lor? Cum pot eĭ sluji până astă-ḑĭ acestuĭ *canibalism?*

Apoĭ, de sigur un lucru vrednic de luare aminte pentru fie-care Darwinist! nicĭ un om cu judecată nu'şĭ face un scrupul de conştiinţă a jertfi sute de animale spre a'şĭ ţinea viaţa sa şi a altora. De sigur a věḑut şi Spencer vapórele şi trenurile uriaşe ce cară în fie-care ḑi nenumerate animale de tăĭet pentru cele patru milióne de locuitorĭ aĭ oraşuluĭ de pe Tamisa. Am putea pune rěmăşag că el n'a simţit nicĭ o infiorare la uciderea în masă a acestor *fraţi;* maĭ curând a gândit cu plăcere la milióne le de biftice şi la valurile de *viaţa nouă* ce pornesc din ele.

Cu totul alte sentimente deştéptă în noĭ mórtea violentă a unuĭ om! Ce grózā mare cuprinde sufletul nostru, când cine-va a cutezat a vărsa cu o mână sacrilege sîngele unuĭ om nevinovat! Ce blesteme acoper numele unuĭ ucigaş! Acésta nu dovedeşte óre invederat, că viaţa ominéscă este în ochiĭ tuturor ceva sfânt, înalt, inviolabil? Că ea are o valóre ce covîrşeşte infinit viaţa animalilor?

Tocmaĭ mórtea ne descopere aşa de bine deosebirea colosală între animale şi ómenĭ. Pentru ce chĭar cel maĭ încarnat Darwinist, până când e în tótă mintea, nu se gândeşte a'şĭ împlini cea din urmă datorie către un animal domestic al seŭ, sěvêrşit din viaţă, saŭ al însoţi până la locaşul cel din urmă a luĭ—până la mormênt?

Cât e de deosebită starea nóstră la patul mortuar saŭ

la mormêntul unuĭ om! Cea din urmă sărutare a reposatuluĭ, lacrîma ce ĭesă din ochiul seŭ stins,—acestea singure ne-ar da siguranţa, că un abis nemărginit este între om şi animal şi că omul nu se rîsipeşte tot în pulbere. Pentru acésta plinĭ de încredere plântăm la morminte crucea, semnul credinţeĭ nóstre şi păstrăm cu cinste amintirea celor adormiţĭ. Cum am putea ḑice: *de mortuis nihil nisi bene* dacă vêntul şi putrejunea ar şterge orĭ-ce urmă a celor adormiţĭ? Provocăm pe *H.* Spencer să insulte odată caiĭ saŭ câniĭ sĕĭ morţĭ. Să vedem atuncĭ dacă uceniciĭ sĕĭ se vor rîdica plinĭ de indignare în favórea amintireĭ nepătate a acestor animale?

(Va urma).

SÂNTUL IUSTIN FILOSOFUL ȘI MARTIR
şi
CRITICA TEOLOGILOR PROTESTANȚI.

(Urmare. Vedĭ Biserica Ortodoxă, anul al XVI-lea, Nr. 12).

La începutul secol. XIX şi anume la anul 1829, apăru scrierea luĭ Tzschirner intitulată Der Fal des Heidenthumus, însă în aprecierile séle, autorul acesteĭ scrierĭ nu adaogă nimic la cele cunoscute şi emise în secolul trecut de Lange. Dar acelaş autor în scrierea sa Geschichte der Apologetik [1]) este de părere cu totul opusă luĭ Lange. El recunóşte în Dialog aceléşĭ ideĭ şi acelaş spirit ca şi în Apologiĭ şi aduce luĭ Iustin marĭ elogiĭ pentru modul cum a expus şi a desvoltat doctrina despre liberul arbitru. El condamnă însă pe Iustin ca şi pre toţĭ apologeţiĭ timpurilor posterióre, pentru înclinaţiunea lor cea mare către ascetism, şi îĭ impută ca o mare lipsă doctrina despre pĕcatul original.

Contimporanul luĭ Tzschirner, Credner, în primul volum al scriereĭ séle Beiträge zur Einleitung (1832), se silesce ca din scrierile luĭ Iustin să resolve cestiunea : dacă biserica în secolul al II şi anume între aniĭ 149 şi 160 poseda deja un Canon al Nouluĭ Testament, séŭ avea numaĭ o simplă colecţiune a Evangeliilor. Este însă de însemnat că ca resultat al cercetărilor séle, Credner admite că Iustin, pe de o parte representa direcţiunea creşti-

[1]). Vol. I. pag. 90. seq.

nilor dintre păgânĭ, însă în realitate el este maĭ mult un Judeu Ebionit [1]) pentru faptul că, pe când biserica pe Ebioniţĭ îĭ consideră ca eriticĭ, Iustin este către eĭ blând, ba încă îĭ consideră de creştinĭ, că el nu menţionéză de apostolul Paul, emite despre botez şi demonĭ aceleaşĭ ideĭ ca şi Clementinele şi Ebioniţiĭ, întrebuinţéză cu preferinţă Vech'ul Testament, chiliasmul şi altele. Dar şi aceste acuzărĭ aduse luĭ Iustin, cunoscute în mare parte din precedentele, ştim ce valóre aŭ. Ele cad de la sine; căcĭ pe de o parte le lipseşte consecinţa logică, iar pe de alta nu se justifică nicĭ din conţinutul scrierilor luĭ Iustin, plus că în emiterea lor, Credner nu ţine compt de nicĭ o circumstanţa istorică a timpuluĭ şi a cerculuĭ în care a trăit şi a lucrat Iustin. Acuzările luĭ Credner apreciate cu mult spirit critic de Enghelhardt, aŭ fost reduse la adevĕrata lor valóre şi astă-ḑĭ nimenĭ nu maĭ dă creḑĕmênt afirmărilor vage, superficiale şi nefondate ale luĭ Credner.

Dupĕ Credner, Neander, continuă maĭ departe critica contra luĭ Iustin. Acesta în scrierea sa „Allgemeine Geschichte“ 1834, în mare parte se baséză pe aceleaşĭ argumente ca şi Credner, şi'l acusă ca şi acesta de Ebionism. Neander insistă spre a demonstra că doctrina luĭ Iustin despre Λόγος este doctrina luĭ Filone Judeul şi că el este primul dintre representanţiĭ creştinismuluĭ care a unit'o cu christologia. Venind în urmă la doctrina luĭ Iustin: despre persóna luĭ Iisus Christos, despre botez şi libera voinţă a omuluĭ, în tóte Neander ca şi Credner vede în Iustin pe un creştin ebionit, şi cu tótă osteneala ce'şĭ dă de a clasifica ebionitismul în maĭ multe direcţiunĭ, spre a pune pe Iustin în cea maĭ apropiată de adevĕrul evangelic, orĭ cine vede în aprecierile sale, faţă cu apologetul nostru, intenţiunea ce are de a'l condemna înainte de a'l judeca drept şi a'l afla vinovat.

Dar deja, suntem în faţa aprecierilor şi a criticeĭ şcóleĭ Tubingiane. Ca representanţĭ aĭ acesteĭ scóle, carĭ aŭ emis părerĭ critice, maĭ mult saŭ maĭ puţin originale, faţă cu părinţiĭ primelor secole şi cu Iustin, putem cita pe Schwegler. Acesta în scrierea sa „Das nachapostolische Zeitalter“ 1846, ḑice: „Iustin nu se póte separa din rândurile

[1]). Stranie conclusiune: doue lucrurĭ opuse. Dacă e creştin repres. direcţiunea celor recrutaţĭ din Etnicĭ, atuncĭ cum póte fi judaizator, ba înca şi Ebionit?

„Ebioniţilor. Ebionitismul formézǎ basa fundamentalǎ a „ideilor sale ; ïar platonismul este un supliment posterior, „adaos bine înţeles, la scrierile séle de el însuşĭ, ca resultat „al influenţeĭ acesteĭ filosofiĭ asupra sa“. Dar pentru a justifica cutezǎtórele sale aprecierĭ, Schwegler din nenorocire, se servǎ în mare parte de aceleaşĭ argumente ca şi Credner. Ceea ce adaogǎ noŭ este superficialitate şi nimic serios. El se mulţumeşte a ḑice: „Vederile luĭ Iustin relativ de Iisus Christos, de opera sa şi de readucerea omuluĭ la adevĕrata cunoştinţa de Dumneḑeŭ sunt ebioniste, *pentru cǎ (Iustin) considerǎ pre Iisus maĭ mult ca învĕţǎtor de cât ca salvator* (?) Tǎcerea sa despre persóna Apostoluluĭ Paul este suspectǎ de ebionitism. De asemenea Chiliasmul seŭ, Demonologia, vederile séle despre Sântul Spirit, despre cultul angelilor şi preferinţa ce o dǎ Vechiuluĭ Testament, sunt curat ebionitism. Suspect de ebionitism, adaogǎ Schwegler, îl face pe Iustin încǎ şi purtarea sa blândǎ faţǎ cu ideile acesteĭ secte, pe când faţǎ cu Gnosticiĭ este fórte fanatic. Platonice sunt doctrina sa despre Λόγος şi Christologia sa, care pare a fi în antitesǎ cu Chiliasmul.

Cu un cuvênt Schwegler pretutindenĭ vede în Iustin un Ebionist; ĭĭ este însǎ cu neputinţǎ sǎ probeze cǎ în scrierile sale existǎ în întregul eĭ sistema ebionistǎ. El nicĭ nu póte constata cǎ Iustin ar fi profesatu-o; nicĭ nu póte fixa cu precisiune la el urmele acesteĭ doctrine. Se mulţumeşte a enumĕra particularitǎţile luĭ Iustin amintite de Credner şi de-a afirma cǎ el este suspect de Ebionitism, ba chïar şi Ebionit. Chïar şi în examinarea citatelor luĭ Iustin din ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων luĭ Schwegler, ca şi luĭ Credner, ĭĭ place a vedea în Iustin pe un amic al Ebioniţilor. Este însǎ de mirare cǎ pentru faptul cǎ Iustin, ca şi Pǎstorul luĭ Herma şi ca şi a II epistolǎ a luĭ Clement, numeşte creştinismul *lege nouĕ*, Schwegler, nu'l acuzǎ de Ebionitism. Dar ştiţĭ cum se explicǎ acéstǎ tǎcere? Despre acest fapt Credner nu ḑice nimic, şi Schivegler care'l urmézǎ pas cu pas în tóte, voind a'ĭ reproduce cu tótǎ fidelitatea critica sa, de unde era sǎ'l ia?

Pentru a reduce tóte afirmǎrile luĭ Schwegler la justa lor valóre, este destul sǎ amintesc, cǎ ideile pe care el se basézǎ d'a constata ebionitismul luĭ Iustin şi de a'l acuza, dacǎ nu de adept al acesteĭ secte judaice, cel puţin de amic şi favorisator al eĭ, tóte aceste ideĭ, sunt estrase din

dialogul cu Judeul Tryfon; ïar platonismele sunt din apologiile sale.

Dar este deja timpul, să audim cum apreciază şi judecă pe apologetul nostru, maestrul, saŭ, maĭ bine, dis *dascalul cel mare* al şcóleĭ Tubingiane, faĭmosul Baur.

Cu raportarea aprecierilor luĭ Baur suntem chïar la tema pusă. Aceea ce tóte spiritele critice precedente, frământându-se n'aŭ dis de cât indirect, ne-avênd nicĭ unul curagiul să-şĭ manifeste pe faţă scopul şi să spună clar *urbi et orbe*, ce urmăresc şi unde voesc să ajungă prin criticele lor premeditate, vine oracolul aceleĭ şcóle a o spune. Greutatea cea mare era, că încă nu se ivise omul cel cutezător.

Baur în scrierea sa: „Das Christentum und die Kirche der dreï ersten Iahrhunderte", I Auflage 1853, după ce se sileşte a stabili că altul este creştinismul evangeliuluĭ şi al apostolilor, şi altul este creştinismul bisericeĭ şi al părinţilor eĭ, şi că aceştĭ din urmă, părinţiĭ bisericeĭ, aŭ laicisat creştinismul primitiv, creştinismul Evangelieĭ, venind la Iustin dice: „*El este representantul cel maĭ fidel al acesteĭ perióde de trecere de la creştinismul primitiv şi apostolic la creştinismul cel laicisat al bisericeĭ, format din ideĭ Judaice şi Ellinistice*". Dar voind a proba cele emise şi a examina maĭ de aprópe faptele care l'aŭ justificat să afirme cele de maĭ sus, să exprimă: Iustin nu este nicĭ „creştin Judeŭ, dar nicĭ Paulinian. El se distinge pe sine „de creştiniĭ Judeĭ (Ebioniţiĭ), dar, ïarăşĭ, la el nu se află „un creştinism Paulinian. El admite doctrina luĭ Paul, nu „însă şi numele". Din faptul că Iustin, ca şi Barnaba, Herma şi Clement, numeşte creştinismul, *lege nouĕ*, numire care exista în acele timpurĭ şi era cunoscută de Ebreĭ, Baur voeşte a constata, că prin acésta el se deosebea de Judaism, însă nu înţelegea în totul lepădarea legeĭ celeĭ chĭ (Paulinismul), ci numaĭ o nouĕ, profundă şi adevĕată înţelegere a sa.

In cele-l-alte Baur se deosebeşte prea puţin de predecesoriĭ seĭ. El admite că s'ar împlini óre-cum în persóna luĭ Iisus Christos doctrina typică a Vechiuluĭ Testament; dar ş' el ca şi ceĭ-l-alţĭ precursorĭ aĭ pretinseĭ laicizărĭ a creşt'nismuluĭ de către părinţiĭ bisericeĭ, fac din Iisus Christos maĭ mult un Gesetzgeber als Erlöser (legiuitor de cât salvator).

De și se pare că, Baur ar fi avansat în cercetările și examinările critice asupra luĭ Iustin, de fapt însă ceea ce el adaogă noŭ este că formuléză rotund și dă pe față scopul urmărit de predecesoriĭ sĕĭ. In examinarea faptică a lucrurilor, el reproduce sub altă formă aprecierile luĭ Credner și Schwegler. El n'are nicĭ măcar meritul d'a fi putut precisa locul uneĭ persóne așa de însemnate ca Iustin în istoria primelor secole ale creștinismuluĭ. Cacĭ ce însémnă jocul de cuvinte cu care el conchide despre Iustin: er ist der sache nach Pauliner, aber dem Name nach, vill er es nicht sein după lucrurĭ este Paulinian, ĭar numele de Paulinian nu voește să'l aibă.

Decĭ, cu tot curagiul maestruluĭ șcóleĭ Tubingiene, scopul urmărit de critica protestantă de și s'a ajuns, prin fapte nu s'a putut constata și proba.

Și acest fiasco al mareluĭ maestru, pune pe gândurĭ pe ceĭ ce voĭaŭ a duce lucrul la capăt. Pentru acesta Semisch și Otto, în cercetările lor asupra luĭ Iustin, vĕḑênd că lucrul nu póte fi adus la capat prin simple afirmărĭ superficiale; de multe orĭ fără raport, ba chĭar în antitesă cu ideile luĭ Iustin, maĭ cedéza, și aprecierile lor critice sunt mult maĭ moderate și maĭ apropiate de adevĕr.

Ast fel Semisch ḑice: [1] „Ortodoxia luĭ Iustin nu este de cât o slabă apropiere de idial. El nu este solidar de filosofia nicĭ a unuĭ timp. El nu este dependinte de Platonism, și nicĭ Ebionismuluĭ nu a jurat credință. El este un Paulinian moderat. Aprecierile sale despre creștiniĭ Judeĭ constată o cugetare adevĕrat apostolică. El tace despre Apostolul Paul, referindu-se la Judeĭ, fiind-că voește să'ĭ dobândească și de aceea raportă totul la Christos. Condamnarea ce o face celor ce voiaŭ a întrebuința și mânca idolothite, stă în legătură cu zelul sĕŭ fanatic contra Gnosticilor antinomiștĭ și prin urmare are cam aceleașĭ vederĭ ca și Apostolul Paul. Usul ce face de Vechiul Testament, nu este tocmaĭ ebionistic, căcĭ Ebioniţiĭ respingeaŭ scrierile profetice și înțelegeaŭ Noul Testament alt fel; ĭar coincidența luĭ Iustin cu Ebionițiĭ în Demonologie, Botez și Chiliasm, se explică prin vederile generale ale tuturor creștinilor din acele timpurĭ. De fapt Iustin este dependinte de theosofia Judaico-alexandrină. El depinde de Filone, așa în cât doctrina sa despre Dumneḑeŭ nu este platonică,

[1]) Iustin der Märtyrer II, p. 226.

ci corespunde maĭ mult teologieĭ încă neformulate şi neprecise a bisericeĭ din acele timpurĭ; şi tot de la Filone, prin Ioan, a luat şi doctrina despre Λόγος, relativ de care Iustin, de şi nu represintă în tip ortodoxia niceeană, dar nu este nicĭ arian [1]).

Dar pe când prin aceste aprecierĭ Semisch, pare a se apropia de o critică imparţială, conchide şi el aprópe tot în sensul amicilor laicizăreĭ. Cuvintele sale sunt: „La Iustin pare a fi în *germine* doctrina Nouluĭ Testament, aşa precum să profesa în timpurile posterióre apostolilor; căcĭ acolo unde Filone merge mână în mână cu Platon, Iustin este acela carele stând în mijlocul lor îĭ uneşte“ [2]).

De vederile luĭ Semisch fórte puţin se deosebeşte bĕtrânul teolog de la Iena I. Carl von Otto, în scrierile sale: „Corpus apologetarum christianorum saeculi secundi 1842-72. 9 vol.“ şi „De Iustini Martyris scriptis et doctrina“. El ḑice: „Iustin este primul părinte al Bisericeĭ la care se vĕd urmele filosofieĭ platonice; aceste urme însĕ, sunt produsul influenţeĭ pe care o avea atuncĭ în Orient filosofia platonică. Dar platonismul luĭ Iustin se distinge de filosofia curat platonică; el platonisézā avênd de basă creştinismul. Doctrina sa despre Λόγος, punctul central al doctrineĭ luĭ Iustin, de asemenea nu este curat platonică; el o desvoltă pe basa filosofieĭ Judeo-alexandrine, şi nu arare orĭ în ea transpiră şi ideĭ stoice. Iar când Iustin se declară favorabil judaizătorilor, nu este Ebionit; ci aparţine acelor creştinĭ dintre păgânĭ carĭ, faţă cu Iudeĭ, păstraŭ, după exemplul apostolilor, multă moderaţiune [3]).

Dar moderaţiunea păstrată de Semisch şi Otto a pus o piedică mementană tendinţeĭ criticeĭ excentrice protestante, că ea în ḑilele nóstre să erupă cu maĭ multă impetuositate.

Cu apariţiunea scriereĭ luĭ Ritschl: Die Enstehung der altkatholischen Kirche 1857, să începe o nouĕ eră a aprecierilor doctrineĭ luĭ Iustin. Ritschl revine iarăşĭ la vechea devisă a criticeĭ protestante şi după ce'şĭ dă tóte silinţele de-a face distincţiune între creştinismul primitiv (Urapostolisch) şi *creştinismul posterior* al Bisericeĭ, compus pe basa doctrineĭ părinţilor, avênd de basă direcţiunea

[1]) Comp. ibidem part. II, pag. 278.
[2]) Semisch ibidem II, 290.
[3]) Otto scrierea a II, pag. 360.

ce i-o indicase Apostolul Paul, venind la Iustin dice: că el este representantul cel maĭ fidel şi părintele acestuĭ din urmă creştinism *catholic saŭ universal* ce se forma atuncĭ; căcĭ el, Iustin, adaogă Ritschl, a complectat ideea despre *legea cea nouĕ* şi ĭ-a dat forma cu care de atuncĭ s'a păstrat fix în biserică. Şi tot el (Iustin) pentru a satisface pretenţiunele creştinilor dintre păgânĭ, a început lucrarea şi fixarea dogmeĭ christologice, procurând prin acésta basele fundamentale ale doctrineĭ pe care s'a putut întemeea Sinodul de la Niceea pentru a determina consubstanţialitatea luĭ Λόγος.

Venind în urmă la examinarea detailată a doctrineĭ luĭ Iustin, Ritschl tóte ideile sale le află în legătură cu ale luĭ Clement Romanul şi Herma, şi le consideră ca representând un Paulinism degenerat.

„Fu un timp, dicea Ritschl, când murul de separaţiune dintre creştiniĭ convertiţĭ dintre păgânĭ şi Iustin, relativ de relaţiunele lor religióse şi morale fu nimicit şi atuncĭ naturalminte adevĕrata descoperire (creştinismul) fu primit de toţĭ ca *legea cea nouĕ.* Pentru acésta Iustin, continuă Ritschl, în aprecierile sale asupra primeĭ cuvêntărĭ mesianice a luĭ Iisus (Omilia de pre munte a Mântuitoruluĭ comp. Mat. V—VII), priveşte creştinismul ca o lege mosaică, însă curăţită de formele rituale şi de ceremoniile legeĭ (?). Prin urmare el nu pune legea cea nouĕ în antithesă radicală cu cea veche, ci constată numaĭ o diferenţă relativă între ele. Aşa în cât el să depărtează de Apostolul Paul, care esplică evangeliul în antithesă cu legea cea veche (?). Supunerea la legea cea nouĕ, presupune recunóşterea luĭ Iisus ca Legiuitor; ĭar acéstă recunóştere şi supunere numaĭ atuncĭ este sigură când Christos se recunóşte pe basa Vechiuluĭ Testament ca Cuvêntul Divin, care uneşte în sine tóte descoperirele divine. Prin urmare când se recunóşte ca *Dumnedeŭ.* Prin aceste ideĭ despre Christos, continuă Ritschl, Iustin denotă *caracterul absolut şi universal al creştinismuluĭ*, ideĭ pe care legea cea nouĕ în sine, şi evangeliul primitiv nu le putea realisa (?). Credinţa aşa dar, în Christos, ca în *Cuvêntul Divin, care s'a întrupat, Dumnedeŭ fiind dupĕ natura sa*, constitue antithesa cătrĕ legea cea veche, antithesă care nu se póte înlătura prin nimic".

Dar este de regretat că tóte aceste ideĭ pe cari Ritschl

le atribue luĭ Iustin, le extrage în special numaĭ din dialogul seŭ, de şi chĭar nicĭ de acolo ele nu resultă aşa cum le represintă şi le formulează eruditul critic. Apologiile le neglige cu d sĕvêrşire, de şi ele ĭ-ar fi oferit material nu numaĭ ca să complecteze critica sa, dar l'ar fi pus în posiţiune să înţeleagă acel închipuit *paulinism degenerat*, la care adesea-orĭ se referă cu atâta emfasă, fără ca să'l specifice, cum era şi din ce consta. Dar înainte de tóte ar fi putut şti causa pentru care în rândurile creştinilor convertiţĭ dintre păgânĭ se născuse óre-care ideĭ, cari tindeaŭ a altera creştinismul primitiv şi în deosebĭ, cum priveaŭ aceştĭ cr ştinĭ Vechiul Testament şi ce însemnare îĭ atribueaŭ. Ar fi înţeles şi causa pentru care aceĭ creştinĭ consideraŭ pre Iisus maĭ mult ca Διδάσκαλον καὶ νομοθέτην=Invĕţător şi legiuitor, de cât ca mântuitor.

Dar să fie dıs macar în trécăt. Cam acéstă sórtă nenorocită o are Iustin, d'a fi adică cu intenţiune judecat numaĭ dintr'un punct de vedere. Orĭ se judecă numaĭ dupĕ apologiile sale cum am vĕdut că face Lange şi alţiĭ; orĭ numaĭ dupĕ d'alogul seŭ, cum face Ritschl. Şi ast-fel în ochiĭ celor dintâĭ el este daca nu un filosof păgân, de sigur un platonist, filonist, ba chĭar şi stoic; ĭar de ceĭ d'al doilea dacă nu e privit de judeŭ, apoĭ cu toţiĭ se unesc a'l numi Ebionist

De vederile luĭ Ritschl fórte puţin se deosebeşte Semisch în articolul seŭ publicat în Enciclop. teol. a luĭ Herzog, sub titlul de Iustin der Märtyrer. Acesta constată că influenţa filosofieĭ grece asupra luĭ Iustin se manifestă în special asupra următórelor treĭ puncte ale doctrineĭ sale. 1) In concepţiunea cr ştinismuluĭ ca *çunoştinţă* şi *doctrină* (Erkennen und Leh e). 2) In privirile şi socotinţele sale excentrice despre bunătatea morală a natureĭ umane şi al 3) In c nfundarea ce face câte odată, fără să vrea, ideeĭ despre Λόγος, cu lumea. De acéstă părere este şi Böhringer (Kirchen Geschichte der drei ersten Iahrhurderte in Biographiein 2 aufl. 1860).

Acela însĕ care a dus cu un pas maĭ departe critica luĭ Iustin şi carele nu s'a mărginit ca contimporaniĭ sĕĭ la implă enumĕ are a unor particularităţĭ ale doctrineĭ luĭ ustin, cı a expus synoptic tóte cugetările luĭ Iustin, supunându-le uneĭ criticĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin imparţiale, ine înţeles pe cât scopurile şi premeditările apriorice ale

doctrineĭ protestante în examinarea unor ast fel de cestiunĭ permit, este fără îndoĭală Weizsäcker, în scrierea sa Die Theologie des Märtyres Iustins [1]).

Meritul luĭ Weizsäcker în special este că el a grupat la un loc doctrina luĭ Iustin despre revelaţiune şi despre libera voinţă a omuluĭ, şi a voit a explica tóte cugetarile martyruluĭ din punctul de vedere al scopuluĭ apologetic pe care l'a urmărit prin scrierile sale. Iustin, dice el, representa păgânilor creştinismul ca *adevĕrul absolut*, ca cea maĭ perfectă filosofie, şi pre Christos ca pre Invĕţătorul adevĕruluĭ; ïar Judeilor, îl representa ca *legea cea nouĕ şi eternă*, şi pre Iisus ca Legiuitorul eĭ. In îndoita proprietate a *filosofuluĭ şi a apologetuluĭ* se află cheïa acesteĭ diferinţe, adevĕrul şi raţiunea ideilor particulare pe care le presintă scrierile luĭ Iustin.

Dar nicĭ Weizsäcker nu resolvă şi nu se pronunţă în cestiunea despre pretinsul paulinism degenerat, pe care şi el îl presupune existent şi făcênd marĭ progrese în Biserica luĭ Christos, şi nicĭ nu explică pentru ce părinţiĭ atât anteriorĭ cât şi posteriorĭ luĭ Iustin, ca Clement Romanul, Herma, Irineu, Tertulian şi maĭ toţĭ alexandriniĭ, aŭ cugetat şi aŭ expus creştinismul ca şi Iustin. Tomasiu în istoria dogmelor sale emite şi susţine aceleaşĭ ideĭ pe care le-am vĕdut la Weizsäcker [2]).

O posiţiune medie între Credner şi Ritschl, ocupă Franz Overbech. El judecă pe martirul nostru în relaţiune cu istoria apostolică, în special cu fapt le apostolilor [3]). El dice: nimic nu explică maĭ evident paulinismul degenerat ca Faptele Apostolilor. Acéstă scriere ne arată cum profesaŭ creştinismul creştiniĭ convertiţĭ dintre păgânĭ; căcĭ eĭ (creştiniĭ dintre păgânĭ) sunt elementul dominant al comunităţeĭ creştine, şi se constată în ă că aceştia nu aveaŭ în totul aceleaşĭ vederĭ cu apostolul Paul. Faptele Apostolilor şi Iustin, conchide Overbeck, în representarea creştinismuluĭ, staŭ pe aceeaşĭ linie; diferenţa d'ntre eĭ se esplică prin intervalul de timp ce îĭ separă.

---

[1]) Vedĭ Iahrbuch für deutsche Th ologie band XII, 1867, p. 160 seq

[2]) Thomasiu Christ. Dogmengesch vol. I. Seile 110 şi 112, vol. I, 174.

[3]) Comp. aprecierile sale in Zeitschrift für die wis. Theol. vol. XV, 1872, pag. 305 seq. şi coment. sale asupra Fapt. Apost.

Acestea sunt aprecierile la care a ajuns critica protestantă germană până în present faţă cu părinţiĭ Bisericeĭ şi faţă cu Iustin în special, urmărind cu premeditare şi voind cu orĭ ce preţ a constata şi proba că aceştĭ primĭ representaţĭ aĭ Evangeliuluĭ, adică părinţiĭ celor dintâĭ doĭ resp. treĭ secole, după Christos, uniĭ aŭ ellenisat, alţiĭ aŭ judaisat creştinismul. După eĭ (criticiĭ protestanţĭ) şi uniĭ şi alţiĭ ĭ-aŭ alterat doctrina şi ĭ-aŭ deturnat forma şi menirea îmbrăcându-l cu clasicismul şi contopindu-l în ideile universale existente deja şi profesate de omenire de de-mult.

Imĭ veţĭ permite însĕ, ca înainte de a face aprecierile finale asupra acesteĭ critice preconcepute şi maliţióse, să audim glasul măcar al unuĭa dintre criticiĭ protestanţĭ francezĭ.

N'aŭ lipsit nicĭ între francezĭ, amiciĭ laicizăreĭ creştinismuluĭ şi pentru prescurtare voiŭ raporta pe unul singur în care se resumă ideile tuturor acelora cari aŭ lucrat şi s'aŭ pronunţat asupra subiectuluĭ ce ne intereséză. Citez pe M. B. Aubé şi am în vedere scrierea sa intitulată: Saint Iustin philosophe et martyr. Étude critique sur l'apologetique chrétienne au II siecle Paris, 1875.

Aubé accentuéză în deosebĭ relaţiunea martyruluĭ cu filosofia greacă păgână, şi îl judecă numaĭ după apologiile sale. Este dar lesne de înţeles la ce conclusiune póte ajunge şi maĭ ales că adnotéză ideile sale particulare, neţinĕnd samă nicĭ de legătura lor logică, nicĭ de cele-l-alte scrierĭ, nicĭ de circumstanţe. Raportarea este independentă, ba chĭar arbitrară.

Aubé susţine, că Iustin şi în special doctrina sa despre persóna luĭ Iisus Christos, nu este alt-ceva de cât o filosofie greacă popularisată, şi acéstă ideĭe, pe cât cutezătóre, pe atât de nefondată, voeşte a o proba prin o comparare generică a creştinismuluĭ cu păgânismul. El merge maĭ departe, afirmă că între Iustin şi filosofia greacă (creşt. şi păg.) nu există nicĭ o deosebire. Ast-fel în doctrina despre origina şi starea lumeĭ el află o perfectă consonanţă între Iustin şi Platon, singura deosebire ce există între eĭ este că Iustin se ţine de principiul dualistic care cuprinde şi ideĭ panteiste, căcĭ el considera pe Dumnedeŭ maĭ mult ca Părinte şi causator al lumeĭ de cât creator al eĭ. Doctrina sa despre Dumnedeŭ de şi are aparenţa d'a

fi platonică, în realitate este maĭ mult o reproducţiune a ideilor contimporanilor săĭ, Plutarch şi Maxim al Tyrulul. Despre trinitate, Aubé susţine că, Iustin nu ştia nimic. Ceea ce Iustin învaţă despre Providenţă, Aubé află aprópe literalminte la Platon, Cicero, Seneca şi Epictet.

Doctrina luĭ Iustin despre angelĭ este demonologia luĭ Platon şi Plutarch; ĭar despre rugăciune, Maxim al Tyruluĭ şi Seneca vorbesc ca şi Iustin. Relativ de nemurirea sufletuluĭ este o deosebire numaĭ aparentă între Iustin şi Platon. Punctul de plecare este acelaş; amêndoĭ au de normă o tendinţă morală: ţin ca să constate responsabilitatea faptelor şi pentru aceea ambiĭ accentuŭ în deosebĭ libertatea ómenilor.

Dacă în doctrina despre recompensa şi pedeapsa eternă, Iustin diferă de Platon, causa este, ḑice Aubé, ca creştiniĭ în majoritatea lor eraŭ ómenĭ simpli şi ignoranţĭ. Intr'un cuvênt Aubé conchide că dupĕ Iustin: „Le Christianisme et le Hellenisme etaient d'acord au fond", cu singura deosebire că meritul creştinismuluĭ este că a popularisat doctrinele filosofice, le-a reînviat, şi purificat, şi le-a acomodat cu cunoştinţa tutulor.

Dar încheind cu Aubé nu trebue să trecem cu vederea că în cât priveşte dogmele creştine despre naşterea, întruparea şi învierea luĭ Iisus Christos, precum şi mysteriile Botezuluĭ şi Eucharistieĭ, el recunóşte că în tóte acestea doctrina luĭ Iustin este evangelică şi apostolică; ĭar în tóte cele-l-alte el urmează pe filosofiĭ pagânĭ.

Aceste sunt resultatele la care a ajuns critica urmărind cu persistenţă şi tenacitate tesa pe care a avut'o în vedere chĭar de la început.

Dar care a fost causa şi motivul ce l-aŭ decis să recurgă la acéstă încercare, nereuşită în sine, dar fórte dăunatóre creştinismuluĭ? Dupĕ mine causele sunt douĕ: a) Inimiciţia şi lupta disperată a protestantismuluĭ contra Bisericeĭ Romano Catolice şi b) iubirea şi admiraţiunea ce o aŭ către clasicism uniĭ filosofi şi archeologĭ modernĭ. Ceĭ întâĭ în lupta lor disperată contra Papismuluĭ pe care îl socotesc de corupĕtorul creştinismuluĭ primitiv, pe care cred, că Biserica Romeĭ treptat l'a imbrăcat într'un dogmatism şi formalism care puţin se deosebeşte de păgânism, ĭar ceĭ d'al doilea în zelul lor pasionat către clasicism, voind să constate că tot ce s'a produs sublim în lume n'a

resultat de cât din filosofia și cultura antică, deci și creștinismul, se întâlnesc unii cu alții și convin asupra aceluiași scop, d'a contesta creștinismului tot ce îi aparține primitivamente, și d'a susține că primii și demnii sei representanți și învețătorii, l'au alterat, unii introducênd în el un contingent de idei și doctrine din filosofia păgână, iar alții îmbrăcându'l cu forme ce nu'i aparțineaŭ.

Acésta este causa [1]) pentru care și unii și alții vĕd nu numai în apologetul nostru, dar chiar în toți scriitorii și dascalii Bisericei din cele dintăi secole, filosofi platonici. aristotelici, filonici, stoici, neoplatonici, gnostici, Judei ebioniți etc., cu un cuvênt le place a crede că sub vĕlul și firma evangeliului lui Christos s'a propagat și se propagă ideile filosofiei păgâne și ale filosofiilor orientale.

Un lucru însĕ scapă din vedere tutulor acestora. Ei nu țin seamă nici de starea socială și culturala a acelei epoce, nici de istoria creștinismului din primele secole ale apariţiunei sale nici de caracterul pe care îl avea știința păgână și filosofia în aceste timpuri.

Știut este, că filosofia greacă în decursul vieței sale a trecut prin mai multe fase, și în diferite timpuri a purtat caracter deosebit, dupĕ subiectul principal asupra căruia spiritul filosofisând, își concentra privirile sale. Ast-fel ea a trecut treptat *de la Cosmogonie* la *Antropologie*. La început a avut de obiect natura și lumea, și a fost mai mult o filosofie a naturei saŭ naturală, și acest caracter l'a avut de la Thales până la Anaxagora și Atomistici. Dupĕ acesta a luat un caracter antropologic, avênd de obiect principal al seu pe om, ca ființa cea mai perfectă, și predominând Etica și logica. Filosofia naturală nu era în totul esclusă dar caracterul special al filosofiei era antropologia. Acest caracter l'a avut de la Sofiști până la Stoici, Epicurei și Sceptici. In cele din urmă filosofia a ajuns a fi Theosofie, ocupându-se cu divinitatea și cu relaţiunea sa către lume și ómeni.

Acest caracter l'a avut filosofia greacă de la neopitagoreism și până la finele periodei antice a filosofiei, până la Neoplatonici, ultima fasă a filosofiei antice. Acest caracter îl avea chiar și în timpurile venirei lui Iisus Christos și în timpurile apologetului nostru.

[1]) Póte ca vor mai fi și scopuri subversive. Victoria cea mai mare a monoteismului Judaic, ar fi triumful seu asupra creștinismului pe care nici o data n'a încetat de a'l submina.

Când dar filosofia timpuluĭ era teosofie, avea un caracter religios, saŭ ca să mĕ exprim cu cuvintele bĕtrânuluĭ Zeller, maestrul filosofieĭ antice şi părintele modern al filosofieĭ grece, purta un caracter *transcedental mystico-theosofic,* şi când în Alexandria aprópe cu douĕ secole înainte de Iustin se efectuase de către Filone sinkretismul judaismuluĭ cu neopitagoreismul şi cu platonismul, sincretism din care resultase filosofia religiósă cunoscută sub numele de *Judeo-Alexandrină*, care putea fi ţinuta luĭ Iustin şi a orĭ-căruĭ filosof creştin? Când însuşĭ Judeul cel fanatic şi exclusivist introdusese pe Goĭ (גוי=păgân) în sânta sfintelor şi voia a propaga lumeĭ pe Chochama (חכמה) adică înţelepcĭunea şi theosofia sa prin Logos (Λογος) şi Sofia (Σοφία) al grecilor cunoscute lumeĭ, cum trebuia a presenta Iustin Ellinilor şi lumeĭ păgâne *Creştinismul, Legea cea nouĕ, plinirea legeĭ celeĭ vechĭ şi pe însuşĭ Iisus Christos?*

Dar dacă Vechiul Testament prin sinkretismul luĭ Filone se apropia e de Ellinism, şi prin acesta primiĭ representanţĭ aĭ creştinismuluĭ în special ceĭ ce aŭ existat dupĕ epoca Apostolilor şi aŭ urmat acestora, bărbaţĭ recrutaţĭ, parte din rândurile Judeilor, ĭar parte din rândurile Ellinismuluĭ, fie-că eraŭ saŭ sub influenţa filosofieĭ luĭ Filone, saŭ sub a clasicismuluĭ Elleno-Roman, usat'aŭ eĭ într'un mod inconscient de influenţa Judaismuluĭ saŭ de Ellinism? Cu alte cuvinte, şi cu privire la Iustin este el *Ebionit sau filosof păgân? Este Creştinismul predicat de el, un Judaism perfecţionat sau un Creştinism laicisat?*

Nicĭ una, nicĭ alta.

Din punctul de vedere filosofic cu istoria filosofieĭ în mână am arătat pentru ce representanţiĭ creştinismuluĭ în cestiunele despre Dumnedeŭ, Lume, Om, etc. eraŭ aprópe de vederile theosofieĭ păgâne. Monoteismul demonstrat de Platon şi de toţĭ ceĭ ce aŭ filosofisat despre Λόγος, nu putea fi respins de creştiniĭ acestor timpurĭ, căcĭ el consuna cu doctrina Vechiuluĭ Testament, pe care eĭ se edificaŭ, plus că era admis, precum am vĕdut, chĭar şi de ceĭ maĭ exclusivişţĭ Judeĭ.

Din punctul de vedere pur creştin, Iustin, predică *pe Iisus Christos, şi noua sa lege, ca singura şi adevĕrata filosofie, descoperită ómenilor*, de însuşĭ Cuvêntul, şi'L predică fără distincţiune în acelaş mod tuturor, atât Ellinilor cât şi Judeilor. Şi în predicarea acestor puncte esenţiale

şi fundamentale ale doctrinei creştine am vĕḑut că chiar cel maĭ arbitrar judecător al seu, acela care face din Iustin un păgân, Aubé, recunóşte că Iustin este predicatorul *adevĕratei învețăturĭ evangelice şi apostolice*. Intrebăm dar, şi maĭ ales ţinênd cont de scopul urmărit de apologeţĭ, în special de primii apologeţĭ, între care e nu numaĭ Iustin, ci şi alţii ca Tertulian, Athenagora, Theofil şi alţiĭ, bine, prudent şi drept era ca eĭ adresându-se Ellenilor şi Judeilor şi îndemnându-ĭ să priméscă Creştinismul, să deteste şi să respingă de la început tot ce eĭ aveau? Ellenilor să le conteste tot meritul filosofieĭ lor, pentru singurul motiv ca ea a aparţinut şi s'a desvoltat în păgânism, ĭar Judeilor să le conteste însuşĭ *legea lor* şi meritul eĭ, pentru motivul, că prin acésta s'ar judaisa Creştinismul, ĭar prin cea-l-altă s'ar eternisa.

Scopul apologetic şi apostolatul propagărei creştinismuluĭ, ḑice Weizsäcker, este cheĭa care resolvă acéstă problemă, ĭar eŭ adaog la acésta, cuvintele luĭ Iisus Christos: *„N'am venit sa stric l gea, ci s'o plinesc* (comp. Mat. V. 17 seq.) şi pe acelea ale apostolilor, după care *Legea şi Filosofia* sunt considerate ca pedagogul ce aŭ pregătit omenirea şi au adus'o la Christos.

Dacă Iustin şi alţi părinţĭ aĭ primelor secole, admit din Filosofie şi Judaism, tot ce consumă cu creştinismul, fără însĕ a atinge dogmele sale, saŭ a le altera şi sfeterisi, acesta o fac:

a) In scopul d'a înlesni propagarea creştinismuluĭ; pentru a urma şi îndeplini marea poruncă dată de Dumneḑeescul Rescumpărător următorilor sĕĭ, *d'a predica evangeliul şi pe Dumneḑeu cel in treime tuturor ómeniror şi tuturor naţiunelor* (comp. Mat. XXVIII, 20 seq.).

b) O fac convinşĭ de caracterul religiuneĭ creştine ca religiune menită pentru întreg genul uman, pentru tóte naţiunele, pentru tóte vârstele şi pentru tóte treptele sociale; fără însĕ d'a desbrăca pe nimenĭ, nicĭ de caracterul seŭ individual, nicĭ de cel naţional, cum se observă maĭ ales în doctrina Bisericeĭ creştine Ortodoxe de Rĕsărit până astă-ḑĭ, la tóte naţiunele cari o profeséză.

c) O fac în scopul înfrăţireĭ spirituale a tuturor, pe basa marelor dogme şi a principiilor mântuitóre revelate de Iisus Christos, Cuvêntul lui Dumneḑeu arătat în trup omenesc pentru a căruĭa credinţă şi religiune toţĭ aceştia aŭ luptat pană la mórte, ba încă mórte martirică.

Acestea avêndu-le în vedere şi cugetând matur asupra greutăţilor ce aveaŭ de învins pentru a face să triumfe credinţa Cuvêntuluĭ, aceştĭ primĭ şi marı dascalı aĭ Creştinismuluĭ n'aŭ despreţuit nicĭ *adeverul filosofic, nicĭ preceptele legeĭ;* dar prin predica şi doctiina lor, n'aŭ făcut nicĭ un compromis cu nicĭ unul din aceste elemente; n'aŭ sincretisat crèştinismul nicĭ cu filosofia, nicĭ cu judaismul; ci şi unora şi altora le-au predicat *ca Dumneḑeu, pe Iisus Christos cel crucificat* în antitesă diametrală cu aşteptările lor, şi pentru acésta, acéstă dogma fundamentală uniĭ (Greciĭ. ceĭ cu filosofia) o socoteau *nebunie*, ĭar alţiĭ (Judeiĭ, ceĭ cu legea) o socoteaŭ *scandal* (comp. I, Corint. II; 17 seq.). Dar eĭ n'aŭ sacrificat dogmele Creştinismuluĭ pentru scopurĭ proselitice; căcı atuncĭ martiriul cu care aŭ sigilat doctrina evangelica ce aŭ predıcat, martiriu pe care l'aŭ suferit din partea păgânilor Elleni şi Romanĭ şi din partea Judeilor, ar fi o enigmă care nu s'ar maĭ putea înţelege. Ba ce ḑic, ar fi chĭar absurd să crédă şi să admită cine-va, că aceĭa cari cedau la credinţele etnicilor şi Judeilor să sufere martirul pentru credinţele şi convingerile lor, tocmaĭ din partea acelora cărora le făceau tóta concesiunea, ba chĭar împrumutaŭ ideıle şi doctrinele lor. Plus că istoria Bisericeĭ creştine nu lipseşte d a ne raporta nenumĕrate casurĭ de tentaţiunĭ, unde Imperatoriĭ şi autorităţile Romane pentru simpla abjurare a numeluĭ luĭ Christos, ar fi graţiat viaţa şi averea creştinılor şi a capilor lor.

Chĭar de nu ar fi alte argumente, numaĭ sıngur martiriul, convingerea credinţeĭ lor, martiriu suferit de aceştı demnĭ primĭ representanţĭ şi dascalĭ aĭ Evangeliuluĭ, ar fi proba cea maĭ suficientă care să convingă pé orĭ-cine despre *Ortodoxia lor evangelică şi apostolică.*

Dar nu lipsesc probele, căcĭ astă-ḑĭ chĭar Dl. Kaftan, distins profesor la facultatea teologică a Universităţeĭ din Berlin, unul dintre ceĭ maĭ fanatıcĭ dogmatiştĭ protestanţĭ, de almintrelea fórte avansat în ideĭ raţionalisıte şi alăturĭ, după convingerile sale cu amiciĭ laicizăreı Creştinismuluĭ, el relativ de tema ce ne ocupă, în cursul seŭ de simbolică, examinând doctrina tutulor bısericilor creştine în paralel, venind şi la doctrına Bisericeĭ nóstre creştine Ortodoxe de Rĕsărit ḑice: „Ea conţine şi represintă: Das reine evangelische und apostolısche ursprungliche Christentum; şi să nu uĭtăm că învĕţĭtura Bisericeĭ nóstre

este basată pe doctrina părinţilor Bisericeĭ. Iată adevĕrul ieşit din gura adversarilor Bisericeĭ nóstre creştine Ortodoxe de Rĕsărit, şi exprimat de un mare profesor după catedra celeĭ maĭ celebre universităţĭ.

Studiind dar doctrina luĭ Iustin şi a părinţilor bisericeştĭ cu seriositate şi sinceritate şi cu o critica dréptă şi imparţială, care să aibă în vedere tóte circumstanţele istorice şi reflectând la înţelepciunea şi prudenţa cu care eĭ aŭ lucrat, atât în causa propagăreĭ creştinismuluĭ, cât şi a susţinereĭ sale, apărându'l cu chiar însuşĭ pericolul vièţeĭ lor, nu putem a nu admira marea operă îndeplinită de eĭ, d'a se proslăvi Iisus Christos ca Dumneḑeŭ în neamurĭ, şi d'a se împărtăşi mântuireĭ şi a avea cunoştinţa adevĕratuluĭ Dumneḑeŭ, chiar şi ceĭ de la marginile pământuluĭ, lumea întreagă.

Sub auspicele dar a unor vederĭ largĭ şi bine-făcĕtóre creştinismuluĭ, inaugurate de Iustin şi toţĭ demniĭ dascalĭ aĭ primilor timpurĭ a Bisericeĭ, Evangeliul a putut să'şĭ dea fructele sale în aşa timp scurt după apariţiunea sa. Pentru acésta figurile acestor marĭ atleţĭ aĭ creştinismuluĭ sunt marĭ în istoria creştinismuluĭ şi pentru acésta şi Biserica recunoscĕtóre lor îĭ stimează şi venerează.

Ast-fel aŭ fost şi ceĭ treĭ marĭ dascalĭ aĭ Ortodoxieĭ, Vasile, Grigorie şi Ioan, patroniĭ Seminariilor din ţară, şi aĭ Seminariuluĭ nostru, pentru a cărora serbare ne-am întrunit cu toţiĭ. Eĭ aŭ fost colónele pe care s'aŭ rezemat şi s'aŭ sprijinit Ortodoxia în secolul al IV-le, şi de atuncĭ până astă-ḑĭ, bărbaţĭ sfinţĭ distinşĭ prin eruditiunea, instrucţiunea, sanctitatea moravurilor şi însăşĭ viaţa lor cea sfântă.

Să avem dar d'a pururea în vedere acele modele de pietate, sânţenie şi instrucţiune creştină, şi să ne edificăm din scrierile lor carĭ sunt tesaure fórte preţ'óse şi nesecabile pentru cultura şi educaţiunea nóstră religiósă şi să ne silim a fi şi noĭ folositorĭ Bisericeĭ, imitând activitatea, zelul şi iubirea ce aŭ avut'o eĭ pentru evangeliul luĭ Iisus Christos.

Ast-fel vom putea spera în ridicarea şi înflorirea Bisericeĭ nóstre creştine Ortodoxe Române şi înflorirea eĭ va fi spre prosperitatea şi întărirea scumpeĭ nóstre Patriĭ România.

D.

ENCICLICA I. P. S. MITROPOLIT PRIMAT.

I O S I F,

Cu mila luĭ Dumnedeŭ și voința națională, Smeritul Mitropolit al Ungro-Vlahieĭ și Primat al Regatuluĭ Românieĭ, tuturor Clericilor și Creștinilor, aflătorĭ în acéstă de Dumnedeŭ păzită Eparhie, Prea Cuvioșilor Arhimandrițĭ și Egumenĭ, Prea Cucernicilor Protoiereĭ, Preoțĭ și Diaconĭ, și la tótă suflarea Creștină a Eparhieĭ Nóstre, pace, sănĕtate și mântuire sufletéscă vĕ dorim din inimă de la Dumnedeŭ Tatăl, Fiul și Duhul Sânt.

Din timpul suireĭ mele la acéstă înaltă tréptă a Archipăstorieĭ, la care a vrut Dumnedeŭ să mĕ ridice, tóta îngrijirea mea a fost îndreptată la cârmuirea Bisericeĭ luĭ Christos, încredințată smerenieĭ mele, al caria trup și suflet viŭ sunteţĭ voĭ Creștinilor.

De atuncĭ voĭ ațĭ fost gândirea mea, îngrijirea și fericirea mea de până acum, pentru ca am știut, că eram rĕspundĕtor înaintea luĭ Dumnedeŭ, a Bisericeĭ și a neamuluĭ meŭ de sufletele vóstre încredințate de Pronie păstorieĭ mele: „*Sufletele lor din mâĭnile tale le voiŭ cere*“.

Obosit cu trupul și slăbit, cuprins și ținut dilnic de suferințe, „*Căcĭ trupul omenesc este neputincĭos*“, cum dice și Sântul Apostol Pavel: „*Cine este slab*

„şi eŭ să nu fiŭ slab, dacă trebue a mĕ lăuda, nu „mĕ voiŭ lăuda de cât întru neputinţele mele. Dum- „neḑeŭ şi Părintele nostru Domnul Iisus Christos, „Cel ce este bine-cuvêntat în vecĭ, ştie că nu mint“.

De aceea m'am hotărât a mĕ retrage pentru totdéuna de la Scaunul Archipăstoral al Mitropolieĭ Ungro-Vlahieĭ, motivat numaĭ de suferinţele mele trupescĭ şi nicĭ de cum din verĭ o altă causă, de a petrece restul vieţeĭ mele în linişte şi singurătate, spre alinarea durerilor.

Mĕ simt dator să vĕ spun din suflet, vouĕ ĭubiţilor meĭ fiĭ sufletescĭ, că nu din altă pricină vĕ părăsesc, abia dupĕ o păstorie de şése anĭ şi patru lunĭ, ci numaĭ din causa nesănĕtăţeĭ mele trupescĭ, sguduită şi ruinată.

Intru cât dar, vĕ v'aşĭ maĭ fi vouĕ trebuitor pentru folosul sufletesc? *„Ştiţĭ că slăbit cu trupul v'am vestit vouĕ Evangelia“.*

Cât am stat în fruntea vóstră ca Archipăstor, singurĭ aţĭ fost martorĭ îndeletnicieĭ mele neadormite şi împreuna cu fraţiĭ meĭ maĭ micĭ, Preoţĭ şi Diaconĭ, m'am îngrijit, dupĕ putinţa mea, de a vĕ povaţui, spre păşunĭ bune şi manóse, ajutat fiind, în acésta grea sarcină, şi de confraţiĭ meĭ Păstorĭ din acéstă de Dumneḑeŭ păzită Eparhie a Mitropolieĭ Ungro-Vlahieĭ, pentru care le mulţumesc public şi le voiŭ rĕmânea pururea îndatorat. *„Decĭ, fiilor şi fraţilor, bucuraţi-vĕ, mângâiaţi-ve, fiţĭ într'un cuget, fiţĭ în pace şi Dumneḑeul Dragosteĭ şi al Păceĭ va fi cu voĭ“.*

Ştiŭ, din experienţă, că dacă am făcut ceva bun în acest scurt restimp, părtaş la acest lucru sânt sunteţĭ şi voĭ, pentru că voĭ, Preoţĭ şi Diaconĭ, aţĭ fost ochiĭ meĭ ca să vĕd tóte, mânile mele ca sa lucreze cele de trebuinţă şi picĭórele mele ca să alerge grabnic *cu vreme şi fără de vreme* la împli-

nirea datoriilor păstorescĭ; pentru care ajutor ce mi-l'aţĭ dat, în vremea Arhipăstorieĭ mele, nu mě pot opri de a nu vě păstra amintirea cea buna sufletéscă şi cu grabă a râdica mânile mele umilite spre Cer, rugând pe Dumneḑeŭ de a petrece în pace, linişte şi fericire şi a vě rěsplăti la vreme cuviinciósă, la judecata cea de pe urmă, pentru tóte faptele bune ce am putut sevêrşi împreună pentru Sânta nóstră Biserică Ortodoxă a luĭ Christos.

Dacă, fără ştiinţa şi voia mea, am supěrat pe cine-va dintre voĭ, fraţilor, cu ceva, saŭ dintre păstoriţiĭ meĭ, saŭ îl am nemulţumit întru ceva, îl rog din tótă puterea sufletuluĭ meŭ să mě erte şi să'mĭ trécă cu vederea lipsurile, cacĭ om sunt şi eŭ *şi întru pěcate m'a născut maica mea.*

Dacă, din neputinţele mele trupeştĭ, mě despart curênd de voĭ, cu sufletul însă voiŭ fi în tot-déuna la voĭ, solitor catrě Dumneḑeŭ de a vě da cu îmbelşugare tóte cele de folos şi trupeşte şi sufleteşte, pentru ca mângâierea şi mulţumirea mea a fost, este şi va fi sporirea întru fapte bune a tóta fiinţa omenéscă şi în particular propăşirea Bisericeĭ Ortodoxe a luĭ Christos din a caria plinire faceţĭ şi voĭ parte.

Intru cât sănětatea mea trupéscă îmĭ a dat putinţa de a lucra, în Biserica şi pentru Biserică, în marginele cunoştinţeĭ mele modeste, am fost străjar neadormit al Bisericeĭ luĭ Christos, am păzit cu sânţenie, în cugetare şi lucrare, îndatoririle ce mi le punea sarcina mea de pastor, despre care mărturie îmĭ sunteţĭ voĭ fraţilor şi fiilor.

Când, însě, puterile mě părăsesc, când bóla de care sufěr pune pedică dorinţeĭ sufletuluĭ meŭ şi nu mě lasă maĭ mult în linişte, de a mě îngriji numaĭ şi numaĭ de voĭ, m'am hotărît, după o judecată bărbătéscă, a mě încredinţa în mânile luĭ

Dumneḑeŭ și a'mĭ căuta de mântuirea sufletuluĭ meŭ.

De aceea am depus demisia mea în mânile Majestăţeĭ Sale, Iubituluĭ Nostru Rege Carol I, căruia 'I am păstrat și'I voiŭ păstra credinţă și devotament pentru bunele cugetarĭ bisericeștĭ cu cari este înzestrat și prin cari sprijină așeḑămintele nóstre religióse, precum și pentru patrioticeștile sale fapte ce a sĕvêrșit în acéstă pămêntéscă a nóstră obștéscă Patrie, România.

Sfêrșind curgerea vieţeĭ mele obștescĭ, chiem și voiŭ chiema pană la resuflarea mea, cu râvnă și aprindere sufletéscă, Harul Sântuluĭ Duh ca să adumbréscă, ca și până acum, acéstă creștină-ortodoxă-ţerișóră. Patria nóstra a Românilor, în vecĭ nesfârșiţĭ, spre a spori întru tóte, bucurându-se de pace și liniște, spre a putea lucra creștinescul popor la câștigarea fericireĭ sufletescĭ și materiale.

Dacă, în tot timpul păstorieĭ mele, am greșit cuĭ-va cu ceva, ca om, îmĭ cer ertare creștinéscă, ertând și eŭ, smeritul, pe toţĭ carĭ s'ar fi întêmplat sa'mĭ greșéscă.

Harul Domnuluĭ Nostru Iisus Christos fie cu noĭ toţĭ.

† **Iosif Mitropolit Primat.**

EVANGELIELE APOCRIFE.

(Urmare. Veḑĭ Biserica Ortodoxă, anul XVI, No. 9).

CAP. XVIII.

Convorbirea luĭ Iisus cu Maria mama sa.

Pe când vorbea acestea tatăl meŭ Iosif, nu maĭ putea să plângă şi am vĕḑut deja că mórtea-l stĕpâneşte pre el. Dar mama mea, prea curata fecĭóră, sculându se sĕ apropie de mine şi ḑice: Fiĭul meŭ, acum móre acest bĕtrân cuvios Iosif. Eŭ însă ĭ-am rĕspuns şi am ḑis: O prea ĭubita mea mamă, este destinat ca tóte creaturele, care se nasc în lumea acésta să móră, căcĭ mórtea are dreptul seŭ preste tot némul omenesc. Şi pre tine, maĭca mea fecĭóră, te aşteptă sfârşitul vieţeĭ, ca şi pre ceĭ-l-alţĭ muritorĭ. Insă mórtea ta, ca şi mórtea acestuĭ cuvios bĕtrân, nu va fi mórte, ci o viaţă eternă pentru tot-déuna. Şi eŭ însu-mĭ trebue să mor dupre corpul, pre carele l'am primit de la tine. Dar scólă-te prea venerată maĭcă şi mergĭ la bine-cuvêntatul bĕtrân Iosif, ca să veḑĭ, ce i se va întâmpla, când va muri.

CAP. XIX.

Iisus şi Maria la patul luĭ Iosif.

Ast-fel plecă prea curata mea Maĭcă şi sĕ duse la locul unde era Iosif. Eŭ însă şedeam la picĭórele luĭ şi le privém. Deja începură a se vedea urmele morţiĭ pe faţa sa.

Dar acel fericit bĕtrân râdică capul şi aruncă privirea drept la mine şi mĕ privi. Cu tóte acestea numaĭ putea să-mĭ vorbéscă, din causa durerelor morţiĭ, care-l cuprin-

se-se. Dar ofta mereŭ. Eŭ însă-l ţinuĭ de mână o oră întrégă, ĭar el stând cu ochiĭ aţintiţĭ spre mine, îmĭ dădea a înţĕlege, ca să nu-l părăsesc. Indată după aceea am pus mânele mele pe pĭeptul seŭ, pregătind ast-fel sufletul seŭ, care să apropia de gâtlej, ca să ĭasă din locaşul seŭ.

CAP. XX.

Copiiĭ luĭ Iosif plâng în jurul luĭ.

Când însă fecĭóra maĭca mea, vĕḑu că eŭ am atins corpul seŭ, să atinse şi ea de picĭórele luĭ. Şi când vĕḑu că amorţise deja şi eraŭ recĭ, ḑise către mine: Fiĭul meŭ ĭubit, cu adevĕrat aŭ început picĭórele luĭ a se răci, sunt recĭ ca ghĭaţa. Indată după aceea strigă ea pre fiiĭ şi fiĭcele acestuĭa şi le grăi lor: veniţĭ toţĭ, orĭ câţĭ sunteţĭ, şi apropiaţi-vĕ de tatăl vostru, căcĭ de bună samă s'a sfârşit cu dênsul.

Fiĭca sa Asia rĕspunse: Vaĭ mie, fratele meŭ, bărbatul ĭubiteĭ mele mume este deja bolnav de mórte. Ea însă plângea şi să văeta, şi cu dênsa plângeaŭ toţĭ copiiĭ luĭ Iosif. Şi eŭ împreună cu mama mea Maria, plângeam cu dênşiĭ.

CAP. XXI.

Lupta luĭ Iosif cu mórtea.

Când însă pe la mieḑul nopţiĭ îmĭ întorseĭ ochiĭ, vĕḑuĭ mórtea pogorându-se şi cu dênsa ĭadul întreg, cu tótă óstea celuĭ ce o însoţea. Iar haĭnele, faţa şi gura acestora scoteaŭ foc [1]) Când tatăl meŭ Iosif vĕḑu că dênşiĭ vin drept

[1]) Satan care înḑemna pre Eva la pecat şi pre Cain spre uciderea de frate, a devenit prin aceea causa şi regele morţiĭ. 1 Cor. 15, 26, Ebr. 2, 14. El domneşte cu îngerii seĭ (reĭ) intru împerăţia întunereculuĭ, care este spre nord, de unde ĭese spiritele rele. Icóna foculuĭ Iaduluĭ provine şi în N. T. adesea. Mat. 5, 22, 29, 30. 10, 28. 11, 23. 16, 18. 18, 15, 25, 41. 46.

la dênsul, ochiĭ i se umplură de lacrimĭ, şi de odată oftă fórte tare. Indată ce am audit puternicul seŭ oftat, am rĕspins mórtea de la el împreună cu tótă oştirea servuluĭ eĭ, ce o însoţea. Şi strigând cătră bunul meŭ părinte am dis:

CAP. XXII.

Rugacĭunea luĭ Iisus pentru Iosif.

Părintele indurărilor, ochĭu, carele vedĭ şi ureche ce audĭ! Ascultă cererea şi rugacĭunea mea pentru bĕtrânul Iosif şi trimite pre Mihail, căpitenia ângerilor tĕĭ, şi pre Gabriel, vestitorul lumineĭ tale şi tótă lumina ângerilor tĕĭ [1]). Și ceata lor să mérgă cu sufletul Tatăluĭ meŭ Iosif, până ce-l va aduce la tine. Acésta este ora, Părintele meŭ, când este maĭ multă trebuinţă de indurarea ta! Eŭ însĕ vĕ dic vouĕ, că toţĭ sfinţiĭ, ba chĭar toţĭ ómeniĭ din lumea acésta, fie bunĭ saŭ rĕĭ, trebue numaĭ de cât să guste mórtea.

CAP. XXIII.

Mihail şi Gabriel se arată şi primesc sufletul luĭ Iosif.

Ast-fel veniră Mihail şi Gabriel la sufletul părinteluĭ meŭ Iosif, şi dupĕ ce-l primiră eĭ, îl îmbrăcară într'un vestmênt luminat [2]). Ast-fel încredinţă el sufletul seŭ în mânele bunuluĭ meŭ părinte şi-ĭ dărui luĭ pace. Nu ştia încă nicĭ unul din fiiĭ sĕĭ că murise. Dar ângeriĭ păzeaŭ sufletul sĕŭ de spiritele întunereculuĭ, care eraŭ pe cale.

---

[1]) Dupe credinţa Judeo-creştinilor ângerii sunt aprópe de ceĭ ce sa róga şi conduc la ceriu pre ceĭ drepţi. 1 Cor. 11, 10. Luca, 16, 22. Unde se arata pe pamênt respândesc o lumină curata. Mat. 28, 3. Luc. 24, 4. Fapt. apost. 12, 7. Apocal. 15, 6. Gabriel sa numeşte vestitorul lumineĭ, pentru ca el a vestit Marieĭ naşterea Mântuitoruluĭ (Luc. 1, 26), care a fost lumina lumeĭ. Ión, 1, 9. 8, 12. 12, 35.

[2]) Haina luminósă este un semn al străluciriĭ cereştĭ, de care se împartaşea Iosif. Mat. 17, 2. Marc. 16, 5. Luc. 24, 4.

Şi lăudaŭ pre Dumneḑeŭ, până ce-l duseră în locaşul drepţilor.

CAP. XXIV.

Bunătatea luĭ Iisus şi intristarea.

Corpul seŭ sta întins jos fără viaţă. De aceea puseiŭ mâna la ochiĭ seĭ şi închiḑêndu-ĭ, am sărutat gura luĭ [1]), şi am ḑis către fecióra Maria: Unde este acum meşteşugul luĭ, care l'a practicat în tot timpul, cât a trăit în lumea acésta? Iată tóte s'aŭ sfârşit, ca şi când n'ar fi maĭ fost! Când auḑiră acum copiiĭ seĭ, că eŭ vorbeam cu prea curata fecióra, maĭca mea, observară că a murit deja şi vĕrsară multe lacrimĭ. Dar eŭ le spuneam: Mórtea tatăluĭ vostru nu este mórte, ci viaţă vecĭnică! Căcĭ el a scăpat de suferinţele de acum şi s'a dus la vecĭnica odihnă, care duréză în vecĭ. Când auḑiră eĭ acésta, îşĭ rupseră vestmintele şi începură a plânge.

CAP. XXV.

Doliul Nazarinenilor pentru Iosif.

Locuitoriĭ din Nazaret şi din Galilea, când auḑiră strigătele lor se duseră la dênsul şi plânseră din césul al treilea până la al noulea. Iar în césul al noulea sa sculară şi ducêndu-sĕ la patul luĭ îl râdicară, după ce maĭ întâĭ îl unseră cu unt de-lemn [2]). Iar eŭ mĕ rugam către părintele ceresc. Şi acésta este aceĭaşĭ rugacĭune, care am scris'o cu mânele mele, maĭ 'nainte de a pleca din corpul fecĭóreĭ Maria, muma mea. Şi îndată ce am terminat'o şi am ḑis amin, veni o mare cétă de ângerĭ acolo şi la doĭ dintre eĭ le-am poruncit să aducă o haĭnă luminósă şi să acopere cu ea Corpul fericituluĭ bĕtrân Iosif.

---

1) Inchiderea ochilor si sarutarea este la 1 Moisi 46, 4. 50, 1 Tobie 14, 15.

2) Precum era obiceiul în V. T.

CAP. XXVI.

Iisus bine-cuvintéză pre mortul Iosif.

Iar eŭ am grăit către Iosif și am ḍis: Nu va avea putere asupra ta stĕpânia ĭadululuĭ și nicĭ un verme nu va eși din corpul tĕŭ. Și nicĭ un membru dintr'ênsul nu se va zdrobi și nicĭ un pĕr din capul tĕŭ nu se va înstrĕina, și nimic din corpul tĕŭ nu se va strica, părintele meŭ Iosif, ci va rĕmânea întreg miĭ de anĭ. Și cine va aduce din darurile peritóre în ḍiŭa pomenireĭ tale, pre acela-l voiŭ bine-cuvênta și-l voiŭ primi în corul fecĭórelor [1]. Și cel ce va milui pre săracĭ și pre ceĭ lipsițĭ, pre vĕduve și pre orfanĭ cu lucrul mânilor sale, în ḍiŭa în care sĕ serbéză pomenirea ta, intru numele tăŭ, acela nu-șĭ perde averea sa în tóte ḍilele viețeĭ sale. Cel ce va da un pahar de apă saŭ de vin în numele tĕŭ și eŭ îĭ voiŭ da luĭ ca să-l păstreḍĭ miĭ de anĭ. Și omul acela care aduce darurĭ în ḍiŭa pomenireĭ tale, eŭ îl voiŭ bine-cuvênta și-l voiŭ lăuda în adunarea fecĭórelor. Voiŭ să-ĭ daŭ înapoĭ treĭ-ḍecĭ, șese-ḍecĭ o sută de orĭ maĭ mult. Și acel ce va scrie istoria viețeĭ tale, a lucruluĭ tĕŭ și eșireĭ tale din lumea acésta și cuvintele acestea pe care le-am rostit eŭ, voiŭ să l pun sub scutul tĕŭ cât va fi în viață. Iar când va eși sufletul seŭ din corp și va părăsi lumea acésta, voiŭ arde cartea pĕcatelor luĭ și nu-l voiŭ pedepsi în ḍiŭa judecățeĭ. Ci va trece prin marea de foc și va ajunge acolo fără necaz și durere. Și acésta se va întâmpla și aceluĭa ce nu póte împlini cele ḍise de mine; când i se va naște un fiŭ să-ĭ dea numele aceluĭa Iosif. Ast-fel nu se va afla nicĭ o lipsă în casa aceea nicĭ vre-o nevoĭe, nicĭ mórte grabnică.

(Va urma).

[1] Adeca credincioșĭ (Apoc. 14, 4. Psalm. 45, 15. Mat. 25, 1), seu maĭ bine curațĭ, fecĭorelnicĭ în cerul de acolo.

12. Martie 1893.
Bucurescĭ.

Prea iubite în Christos frate,
Prea Sânte Sylvestru Episcop al
Eparchieĭ Hușilor!

In semn de iubire frățească ce
Vĕ port, Vĕ rog bine voițĭ a primi
din parte'mĭ o perechia metaniĭ
de chihrimbar negru, care de șĭ
nu aŭ în sine vre o valóre materi=
ală, totușĭ ele aŭ o valóre istorică.
Acéste metaniĭ aŭ fost date de
către fericitul întru amintire
Veniamin Costaki Mitropolitul
Moldoveĭ, Prea Sântitului Sofronie
Miclescu cu ocasiunea chirotoniseĭ
sale de Episcop al Eparchieĭ Hușilor
la anul 1825. Acesta le dădu
nepotuluĭ seŭ Calinik Miclescu
când l'aŭ chirotonit Archiereŭ.

El le-au păstrat până la mórtea
sa fiind Mitropolit Primat.
Iar eu l'am cumpărat de la
mezat când s'au vêndut averea sa.
Primiţi dar iubite frate acest
mic semn de dragoste din par-
te'mi cu bună vointa, rugându-Vě
a Vě aminti de mine la Sântele
Vóstre rugăciuni.

Al Prea Sânţiei Vóstre
în Christos frate.
Iosif Mitropolit Primat
al Românieĭ.

Inalt Prea Sânţitul Mitropolit al Ungro-Vlahieĭ D. D. Iosif Gheorghian, Primat al Românieĭ, a dat ca dar Prea Sânţituluĭ Episcop de Huşĭ D. D. Silvestru o pereche metaniĭ, care aŭ fost proprietatea neuitatuluĭ şi meritosuluĭ Mitropolit al Moldavieĭ, Veniamin. Pentru înteresul istoric a acestuĭ obiect, am publicat urmatórea Epistolă facsimilată, în care se arata provenienţa acestor metaniĭ.

Copie dupe actul subscris de preoţiĭ oraşuluĭ Slatina, prin care se exprimă mulţemirĭ P. S. Episcop de Argeş pentru salutarea dispoziţie de a face slujba cu rândul la biserica cimitiruluĭ oraşuluĭ.

Inalt Prea Sânţite Stĕpâne,

Anunţul ce ne aduse onoratul Părinte Protoiereu Burca, ca la Biserica cu hramul Sântul Ierarh Nicolae de lângă cimitir, mahalaŭa Obrocari, oraşul Slatina, nu se va maĭ hirotonisi preot, şi că toţĭ preoţii din oraş, în viitor sa serveasca cu rândul la acea biserica, umplu inimele tuturor preoţilor de bucurie, simţindu se pe deplin satisfacuţi, caci acésta dispoziţiune a probat pana la evidenţă, ca Inaltul Cap al acesteĭ Eparhii, pórta un mare şi viu interes cleruluĭ pus sub Sceptrul sĕu, şi dar în Inalta şi incontestabila Sa înţĕlepciune, ştiu a curma suferinţele ce'l apasa.

Mişcaţi, pană în suflet, Noi, întregul cler Slatinean de Inaltul act de dreptate ce a'ţi sevêrşit cu acéstă ocasiune, ne simţim datorĭ a esprima aci, cu adânc respect, viile nóstre mulţumiri, însoţite în acelaşi timp de urarile cele maĭ calduróse, sa traiţi Inalt Prea Sânţite Stepâne pe scaunul Episcopal anĭ mulţi şi feriçiţi, conducênd turma cuvêntatóre ce vi s'a încredinţat cu aceiaşi abilitate ce tot-déuna v'a însoţit şi cu care Providenţa v'a dotat.

Suntem ai Inalt Prea Sânţiei Vóstre prea plecaţi şi prea supuşi servitori.

Pr. C. Pusulescu, Pr. C. Turturescu, Pr. Mihail Vasilescu, Pr. Nae Crinescu, Pr. D. Crinescu, Pr. C. Pleşoianu, Diacon Gh. Turturescu, Diacon N. Bucică, Pr. N. Pretorian, Pr. V. Constantinescu, Pr. Alexandru Constantinescu, Pr. Simion Rădulescu, Pr. S. Georgescu, Pr. D. Stoenescu, Diacon Gh. Gregorian.

DONAȚIUNI.

Presviterii cei ce'și caută bine de diregatorie, să se învredniceascǎ de îndoită onóre, dice Sf. Apostol Pavel. Unul dintre aceștĭ vrednici presviterĭ este și Parohul BisericeĭSf. Ștefan din Ploeștĭ Iconom. Vasile Şt. Dimcescu, care n'a cruțat nimic din ce i-a fost posibil spre a face din numita biserică o adeverată casă a Domnuluĭ. Sânția sa a reușit, ca cu sumele subscrise să facă doue sfeșnice împerăteștı de alamă sistemul cel maı nou, șése sfeșnice maĭ micĭ de acelașĭ metal, doue de lemn sculptate și treı veeze diferite culorĭ în interiorul bisericeı. Deosebit de acestea cu același fond, s'a spalat și vopsit ambele tâmple și podul bisericeĭ, precum biserica s'a curațit în interior spalându-se pictura și facêndu-se din nou arhitectura și alte ornamente precum cumperarea unuı policandru în amvonul bisericeı și facerea din nou a doua odaĭ în curtea bisericeı și reparația a altor doua odaı în partea despre drum a bisericeı care s'a închiriat pentru a produce un venıt bisericeĭ. Aceste tóte lucrarĭ s'a esecutat în timp de noua lunı prin staruința şı dragostea ce S. sa a avut pentru îmfrumusețarea caseı Domnuluı.

Inainte de începerea operațiunilor aratate maı sus, în unire cu foștiı epitropı d-niı Nicolae Dinu și P. Clincénu, a construit în fața bisericeĭ un mareț amvon, unicul în felul luı în Ploescı, s'a reparat învelitórea bisericeı dându-se vopsea peste tóta învelitórea precum și alte multe reparațiunı ce a avut biserica, aceste tóte s'a esecutat și terminat fara ca Epitropia bisericeı sa cheltueasca ceva, ci numaı din contribuțiunı. De aceea dar, pentru aceste tóte lucrarı sevêrșite se aduce cele maı caldurόse mulțumirı tuturor persónelor care au contribuit și ale caror nume și cu ce au contribuit se ved maı jos notațı, precum și vredniculuĭ pastor ce s'a ostenit întru acésta:

Arhiereu Gherasim Timuș 140 leı. Alecse Georgescu 100 leĭ. Alexandru Ión 5 l Andreĭ Petrescu 2 l. Ana Radulescu 1 l. Alecu M. Petrescu 50 b. Anghelache Rădulescu 6 l. Anica M. Radulescu 2 l. A. Ionescu 90 b. A. Ionescu 50 b. Antal Ianoș 2 l. Aron Trifu 2 leĭ. Anton Dumitrescu 3 l. Anghel Ionescu 1 leu. C. T. Gregorescu 10 l. C. N. Popescu 4 l. C. G. Dimitrescu 2 leĭ. C. D. Frunzénu 5 l. Cernat Radulescu 1 leu. C. Haralambiade 5 l. Constanța B. Georgescu 1 l. C. Theodorescu 50 b. Costica Nicolescu tipograf 5 l. Cristu S. Negoescu 20 l. Costica Tulea 55 l. Constantin Theodorescu 10 l. C. Sinescu 50 b. C. I. Constantınescu pistol 12 leĭ. Costică Niculescu 11 l. Dumitru Avram 4 l. Dumitru M. Rădulescu 1 leu. D. G. Boiangiu 2 l. Dumitrache Ionescu 4 l. Dragnea Stamate 8 l. D. Ióchimescu 1 leu. Draghicénu lipscan Bucureștĭ

20 l. D. N. Pascu Bucureştĭ 20 l. D. Ţancovicĭ 50 b D. Vasiliu 50 b. D. Ionescu 50 b. D. Petrescu 2 leĭ. Dimache Borcescu 5 l. Dimitrie G. Moţoiu 8 l. Fraţii Constantinescĭ 4 l. Eugenia 2 leĭ. Filip T. Belu 4 l. Ferenţ 2 l. Filip Panaitescu 1 leŭ. Ghiţă P. Ionescu 1 leŭ. Ghiţă Stoica 4 l. Ghiţa Iosifescu 2 l. Grigore Constantinescu 4 leĭ. Ghiţa Avram 5 l. G. Rădulescu 7 leĭ. G. Prundaru 2 l. G. Constantinescu 5 l. G. Barbulescu 50 b. G. Jilescu 50 b. Gg. Theodorescu 10 l. Ghiţa Constantinescu Mánescı 5 leĭ. G. R Malamucénu 15 l. Gg. Tăbăcaru 1 leu. Gg. Constantinescu 5 leĭ, Ghiţă Georgescu 5 l. I. G. Stanescu 10 l. I. D. Borcescu 4 leĭ. I. R. Chiţu 8 l. Ión Topciu 2 l. Iordan Theodorescu 1 leŭ. Iordan Antonescu 20 leĭ. Ioniţă Tanasescu 2 l. Ioniţa Toma 4 leĭ. Iorgu Zaplan 1 leu. Ioan Brătaşanu 80 leĭ. Ivan Petronie 2 l. Ivan Gheorghiu 10 l. Ioan Jarnea 5 l. Ión şi Dumitra 1 leu. I. Zarnescu 10 l. Ión Dinescu 6 l. Ión Minescu 2 l. I. Gheorghiadis Bucureştĭ 20 l. Iancu Gheorghiu 2 l. I. Parapénu 50 b. Iosif I. Moldovénu 1 leu. Ión Mateiu 50 b. Ión G. Stroescu 5 l. Ión Irimia 2 leĭ. Iordan Stoenescu 20 l. Lache Dimitrescu 3 l. Lazar Páulescu 5 l. L. C. Vasilescu 1 leu. Mihail P. Roset 10 l. Mihalache Gavrilă 5 leĭ. Mitu Ionescu 9 leĭ. Mihalache Radulescu 22 leĭ. Matache Postelnicu 4 l. Mirea I. Dinescu 1 l. Marin Cracea 5 l. Lie Alecu 3 leĭ. Ionică Petrescu 2 l. Maria Niculau 1 leu. Mateĭ D. Lerghel 2 l. Maria R. Constantinescu 30 l. Marin Stanescu 70 leĭ. Nae C. Dimitrescu 60 l N. M. Georgescu 10 l. N. Dimitrescu 5 leĭ. Niţa Iliescu 5 l. Nae Popescu 2 l. Nae Petrescu 4 l. Nae Tomescu 5 l. N. Petrescu 5 l. Nicolae Dragomirescu 20 l. N. M. Dimitrescu 2 leĭ. N. Georgescu 1 leu. Neagu şi Efimia 1 leu. Niţa L. Gogóşa 5 l. Nicolae Dumitru 4 l. Nedu Nicolau 5 leĭ. Nae şi Ióna 50 b. Nae Davidescu 50 b. Nicola B. Iosifescu 50 banĭ. Nicu Vişinescu 1 leu. Niculae Dinu 2 l. Nicolae Mareaua 12 leĭ. Nicolae Sotir 4 leĭ. Nan Nicolae 2 l. Nicolae Pescaru 2 l. Nicolae Urlaţénu 5 l. N. N. Stroescu 2 l. Niţa Suliţa 80 l. Olimpia Stoian 1 leu. Procopie Negulescu 15 l. Procopie Demetrian 5 l. P. Ştefanescu pivar 10 l. Petrache M. Dumitrescu 4 l. Panait Constantinescu 1 leu. Pr. Atanasie Georgescu 1 leŭ. Pascale Bonciu 10 l. Panait Dumitrescu 2 l Panait N. Sotir 20 l. P. S. Aurelian 20 leĭ. P. Manolescu profesor *200 leĭ.* Clincénu 80 l. Petra V. Constantinescu 4 l. Panait Raducan 2 l. Radu Constantinescu 20 l. R. Bratescu 2 l. Ştefan Gheorghiu 40 l. Stanciu Stanescu 55 l. Sergiu Cogalnicénu leĭ 1—50. Ştefan Anastasiu 10 l. Ştefan Grigorescu 4 leĭ. Steliana M. Dimitrescu 2 l. Stefan şi Neacşa 4 leĭ. Societatea „Viitorul" 50 l. Stelian Petcu 50 b. Stefan Popescu 5 leĭ. Ştefan Voicila 1 leu. Ştefan Pasculescu 1 leu. Savu Clincĭ 1 leu. Stelian Stanescu 6 l. Sultana C. Tufanescu 15 l. Savu Stamate 10 leĭ. Savu Dumitrescu 2 l. Savu Antonescu 3 l. Theodor Badulescu 9 l. Toma Ionescu 5 l. Theodor G. Visarion 5 l. Tache Stefănescu 2 leĭ Tudorica Ionescu pescar 40 l. Tache Petrescu 5 leĭ. Tache Mihăescu 30 l. T. Raiciulescu 1 leu. Theodora Georgescu 1 leŭ. Tănase Stanescu 10 l. Tudor Luca 5 l. Tanase Brutaru 2 leĭ. Tache Antilieru 3 l. Tache Ión Cavafu 9 l. Tudor Christea 50 b. V. Stănescu 3 leĭ. Vasile H. Stefan 2 leĭ. V. Theodorescu 2 l. Visarion şi Maria 2 l. Vasile Panaitescu 4 l. Vasile

N. Comănescu 20 l. Vasilichia Trandafirescu 50 l. Vasile V. Matia 2 l. Vasile N. Popescu 3 l. Ionavu Cojocarilor 22 l. Iancu I. Angelescu 5 l. C. I. Voinescu 1 l. Ión Ionescu 1 l. Gg. I. Lăzarescu 1 leu. Dumitru 50 b. C. I. Bojorénu 50 b. M. Niculescu 50 banı. Ilie Georgescu 1 leŭ. Gg. și Constantina 50 b. M. T. Silivénu 1 leŭ. Petrache Gheorghescu 1 leu. Gg. S. Gavrilescu 1 leu. Ioan Predelénu 80 l. Dușu I. Sulica 80 l. D-na Ecaterina I. Antonescu o covertură de arnicĭ. C. Moldovénu 4 leĭ D-na Alexandrina Stamate o covertura de arnicĭ. Panait S. Cristescu o masa ovala de anin. Sultana C. Tufănescu un așternut de catifea pentru iconostas.

Din partea Sânteı Episcopiĭ a Hușilor se aduce călduróse mulțămirı tuturor pioșilor creștinı, carĭ la îndemnul preotuluĭ Gheorghe Rebegea au bine-voit a contribui spre a se cumpara pentru biserica din comuna Ibaneștĭ, plasa Simila, județul Tutova, 11 cărțı bisericeștı, un rând veșminte de stofa, un dulap de frasin, doue analóge și treĭ stranı. Suma cu care a contribuit 155 pioșĭ creștinı este 483 leı și 25 banĭ.

Epitropia bisericeı cu patronul sânților Ierarhĭ Nicolae și Marele Martir Gheorghie, din comuna Golescı, plasa Orașuluĭ județ. R.-Sarat mulțămește prin publicitate pentru piósele lor fapte creștineștı D-luı Hagi Nuțu cu soția sa Elena Proschinita din Focșanı, au oferit aceĭ bisericı un *Ierusalim* în marime de treĭ metri lungime și doĭ metri și jumetate lațime. în valóre de 120 leĭ, precum și una candela de argint d'asupra Ierusalimuluĭ în valóre de 18 leı. Asemenea și Dl. Sterie Eliade cu soția sa Flena din comuna Golescĭ, au oferit aceleașı bisericeĭ, una soba în valóre de 20 leı.

Lista de numele donatorilor carĭ au contribuit la repararea bisericeı din comuna Bulbucanii, jud. Iașı.

Preotul Ioan Petrovanu, servitor bisericeı din cotuna Bulbucaniĭ, a cumpărat un clopot în greutate de 120 chilo, care cu așeḑatul seu la destinație costa 700 leı. D-nii Stefan Gustı, arendaș, a dat 80 leı. Iorgu Ciuleĭ 40 leı. Ión Ciritel 20 leı. Ión Dascalu 21 l. Ión Tofan 20 leĭ. Gh. Pasnicu 20 leĭ. Enciu Cihodariu a cumparat doue sfeșnice de alama pe sânta Masa în forma tricheriĭ, care costa 40 leı. C. D. Rotariu a facut patru ferestre bisericeı costând 36 leĭ. D-na Victoria Tiohar, D-nii Gheorghe Bosinceanu, Vasile Lână și V. Gh. Ciobanu câte 10 leı. N. Lișmanu 8 leı. Gh. I. Ciobanu 12 leı Antohi Stoica 12 leı. Gh. Șerban 8 leĭ. D. V. Ciobanu 9 leı. N. M. Rotariu 12 leı. Enea Roșca 7 leĭ. Gh. Jugănariu 7 leĭ. Al. Ciobanu 8 leĭ. C. Ciobanu 8 leĭ. Ión Kirila 12 leĭ. Ión Viorica 6 leı. Gr. Popovicĭ 6 leı. Ión Cantea 8 leĭ. Vasile Anisieı 9 leı. V. Steclareanu 8 leı. I. V. Badic 8 leĭ. Al. Lână, Andreĭ Bozan și Vasile Pascal câte 7 leĭ. Tuturor acestor pioșı donatorĭ li se aduce călduróse mulțumirĭ pentru aceste creștineștı fapte.